

Risicobeheersing in de land- en tuinbouw met focus op verzekeringen

December 2007

Deuninck Joeri, Carels Koen, Bas Leen, Van Gijsegem Dirk

Vlaamse Overheid
Beleidsdomein Landbouw en Visserij
Departement Landbouw en Visserij
Afdeling Monitoring en Studie (AMS)
Koning Albert II-laan 35 bus 40
1030 Brussel

Risicobeheersing in de land- en tuinbouw met focus op verzekeringen

Deuninck Joeri, Carels Koen, Bas Leen, Van Gijsegem Dirk

 Download PDF-document: [Paper, 107 blz](#)

De doelstelling van de studie is tweeledig. 1) Een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen. 2) Nagaan van het potentieel van verzekeringen en onderlinge fondsen met betrekking tot risico's tengevolge van klimaat en dier- en plantenziekten, en de rol van de overheid daarin. Hierbij rekening houdend met de randvoorwaarden gesteld door het wetgevende kader van de Europese Unie.

De studie bestaat uit zeven delen. Het eerste introducerende deel omvat de situatieschets en de doelstellingen (zie hiervoor), en eindigt met de aanpak en inhoud van de studie. Het tweede deel bestaat uit een literatuurstudie betreffende risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw. Het derde deel omvat een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten voor een aantal (sub)sectoren van de land- en tuinbouw in Vlaanderen. Het vierde deel geeft een overzicht van het wetgevende kader betreffende risico- en crisisbeheer op het niveau van de Europese Unie en de randvoorwaarden die dit stelt voor het beleid in Vlaanderen. Het daaropvolgende vijfde deel geeft een overzicht van een aantal risicobeheerinstrumenten in een aantal lidstaten van de Europese Unie en, gezien de veelvuldige toepassing ervan, in de Verenigde Staten en Canada. Het zesde deel formuleert enkele beleidsaanbevelingen met betrekking tot het potentieel van verzekeringen en onderlinge fondsen, en de rol van de overheid daarin. Het zevende en laatste deel omvat een samenvatting van het rapport. Doorheen de studie wordt gefocust op productierisico's inzake klimaat en dier- en plantenziekten en op risicobeheerinstrumenten zoals verzekeringen en onderlinge fondsen. Achteraan het rapport is een lijst bijgevoegd met geïnterviewde personen en deelnemers aan een klankbordgroepvergadering.

Beschikbaarheid: downloadbaar in PDF-formaat

Bestellingen:

Afdeling Monitoring en Studie

Koning Albert II laan 35, bus 40 - 1030 Brussel

Tel: 02/552.78.20- Fax: 02/552.78.21

 e-mail: ams@vlaanderen.be

Vermenigvuldiging of overname van gegevens zijn toegestaan mits expliciete bronvermelding:

Deuninck J., Carels K., Bas L. & Van Gijsegem D. (2007) *Risicobeheersing in de land- en tuinbouw met focus op verzekeringen*, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

© Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Er dient een woord van dank gericht te worden aan de experts, zowel binnen als buiten de administratie die hun medewerking verleend hebben voor het opstellen van het rapport en het nalezen ervan. Met specifieke dank aan alle geïnterviewden, de deelnemers aan de klankbordgroep en de Landbouwraden.

Inhoudstafel

1	Introductie	6
1.1	Situatieschets	6
1.2	Doelstellingen.....	7
1.3	Aanpak en inhoud.....	7
2	Literatuuronderzoek: risico's en risicobeheerinstrumenten in land- en tuinbouw	8
2.1	Typologie risico's.....	9
2.2	Typologie risicobeheerinstrumenten	10
2.2.1	Intern risicomangement	10
2.2.2	Overdragen / gezamenlijk dragen van risico's.....	11
2.2.3	Overheidsinstrumenten.....	17
2.3	Conceptueel kader	20
3	Inventarisatie risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen	22
3.1	Profiel risico's en risicobeheerinstrumenten per (sub)sector	22
3.1.1	Methodiek.....	22
3.1.2	Plantaardige productie.....	24
3.1.3	Dierlijke productie.....	31
3.2	Specifieke risicobeheerinstrumenten.....	37
3.2.1	Rampenfondsen.....	37
3.2.2	Sanitaire fondsen: Dierengezondheidsfonds / Plantenfonds	40
3.2.3	Fonds voor Landbouw en Visserij	42
3.2.4	Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) (24)	43
3.2.5	Fiscaal.....	45
3.2.6	Financiële instellingen.....	46
3.2.7	Verzekeringen	47
4	Beleid betreffende risico- en crisisbeheer	50
4.1	Internationale beperkingen vanuit de WTO	50
4.2	Voorstel voor nieuwe maatregelen binnen het GLB op het gebied van risico- en crisisbeheer?.....	50
4.3	Communautaire richtsnoeren voor staatssteun.....	52
4.4	De-minimissteun	55
4.5	GMO Groenten en Fruit	56
4.6	Dierengezondheidsbeleid	57
4.7	Conclusie:.....	59
5	Risicobeheerinstrumenten in andere landen.....	60
5.1	Europese Unie	60
5.1.1	Klimatologische risico's.....	60
5.1.2	Dierengezondheid.....	61
5.2	Nederland	63
5.2.1	Algemeen overzicht verzekeringsproducten	63
5.2.2	Huidige situatie weersverzekeringen (4).....	64
5.2.3	Brede weersverzekering	67
5.2.4	Plant- en dierenziekten: onderlinge fondsen	67
5.3	Duitsland	69
5.3.1	Natuurrampen.....	69
5.3.2	De "Tierseuchenkassen"	69
5.3.3	Duitse landbouwverzekeraars: overzicht van verzekeringsproducten	70
5.3.4	Eindbeschouwingen	72

5.4	Frankrijk.....	73
5.4.1	Natuurrampen / Landbouwrampen.....	73
5.4.2	Systemen gebaseerd op de individuele verantwoordelijkheid	74
5.4.3	Oogstschadeverzekeringen.....	75
5.5	Spanje.....	79
5.6	Verenigde Staten	82
5.7	Canada.....	86
6	Beleidsaanbevelingen.....	90
6.1	Beleid	90
6.2	Inkomens- of opbrengstrisico: stabilisatie via verzekeringen?	91
6.3	Klimatologische risico's: productieverzekeringen in de plantaardige sector.....	91
6.4	Dierengezondheidsrisico's	94
7	Samenvatting.....	96
8	Participatie bij opmaak van dit rapport	104
8.1	Lijst geïnterviewden.....	104
8.2	Deelnemers Klankbordgroepvergadering dd 20/11/2007	104
9	Referenties.....	105

1 Introductie

1.1 Situatieschets

De land- en tuinbouw wordt (in toenemende mate) geconfronteerd met een aantal risico's. Een aantal natuurlijke risico's in verband met klimaat, plant- en dierziekten en plagen hebben een belangrijke impact op de land- en tuinbouwproductie. Daarnaast wordt de markt- en prijsondersteuning afgebouwd ten voordele van een ontkoppelde bedrijfstoeslag, en is er een liberalisering van de handel in land- en tuinbouw. Dit vergroot de volatiliteit van de marktprijzen en dus het prijsrisico.

Als gevolg hiervan verhoogt de roep om een aantal (nieuwe) risico- en crisisbeheerinstrumenten ter beperking en beheer van risico's in de land- en tuinbouw. Vooral de vraag naar meer marktgerichte instrumenten (contracten, termijnmarkt, verzekeringen, en onderlinge fondsen) met een grotere verantwoordelijkheid en een financiële bijdrage van de land- en tuinbouwproducenten, neemt toe.

In 2001 heeft de Europese Commissie een document ter beschikking gesteld van de lidstaten over risico- en crisisbeheersing in de landbouw met focus op verzekeringen. Het onderwerp kwam nadien meermaals ter sprake op de Raad. De Raad verzocht de Commissie in haar conclusies van 17 december 2003 een verslag voor te leggen over haar bevindingen. Dit verslag (COM (2005) 74) werd gepresenteerd op de Raad van 14 maart 2005. Risico- en crisisbeheersingsmaatregelen zouden kunnen vallen onder 'prioritaire doelstelling 1' van het programmeringsdocument voor plattelandontwikkeling. Het voorstel was dat modulatiegeld gebruikt zou kunnen worden ter financiering van deze maatregelen. De Commissie stelde verder drie nieuwe opties voor risico- en crisisbeheerinstrumenten voor, met name 1) bijdrage aan premie voor verzekering tegen natuurrampen, 2) steun voor stabilisatiefondsen, en 3) basisdekking tegen inkomenscrisis. Deze zouden na verloop van tijd de communautaire en nationale ad-hoc noodmaatregelen geheel of gedeeltelijk kunnen vervangen. Nieuwe instrumenten dienen in overeenstemming te zijn met de communautaire richtsnoeren voor staatssteun, de WTO-criteria van de "groene doos", en de aangegeven financiële verbintenissen (i.e. budgettair neutraal). Voorlopig is er nog geen beslissing genomen over deze voorstellen. Via de Health Check zal het onderwerp terug aan bod komen. Het is voorlopig nog onduidelijk in hoeverre en hoe dit zal gebeuren.

In afwachting dienen de Communautaire Richtsnoeren voor Staatssteun in de landbouw- en bosbouwsector 2007-2013 (2006 / C 319 / 01 en Verordening (EG) Nr. 1857/2006) als leidraad voor het gebruik van staatssteun voor maatregelen op het gebied van risico- en crisisbeheer. Het hoofdstuk betreffende risico- en crisisbeheer omvat bepalingen over 1) steun met betrekking tot dier- en plantenziekten en plagen, 2) steun met betrekking tot ongunstige weersomstandigheden, en 3) steun als bijdrage aan verzekeringspremies.

Het deel in verband met steun met betrekking tot door ongunstige weersomstandigheden veroorzaakte verliezen omvat volgende bepaling: *"Vanaf 1 januari 2010 moeten vergoedingen met 50% worden verminderd, tenzij die worden betaald aan landbouwers die een verzekering hebben afgesloten voor ten minste 50% van hun gemiddelde jaarlijkse productie of van hun gemiddelde jaarlijkse productiegerelateerde inkomen en voor de*

klimaatrisico's die statistisch het vaakste voorkomen in de betrokken lidstaat of regio" (Verordening (EG) Nr. 1857 / 2006 artikel 11 lid 8).

De richtsnoeren vermelden verder dat: *"Voor op of na 1 januari 2010 geleden verliezen wijkt de Commissie slechts af van de in artikel 11, lid 8, van Verordening (EG) nr. 1857 / 2006 vastgestelde voorwaarde, indien een lidstaat op overtuigende wijze kan aantonen dat ondanks alle redelijke inspanningen geen betaalbare verzekering ter dekking van de statistisch meest frequente weerrisico's in de betrokken lidstaat of regio beschikbaar was toen de schade zich voordeed."*

Daarnaast staat de Europese Commissie via de communautaire richtsnoeren en onder een aantal voorwaarden staatsteun toe als bijdrage aan verzekeringspremies.

Tenslotte omvatten de richtsnoeren bepalingen over steun met betrekking tot dier- en plantenziekten en plagen. Het desbetreffende hoofdstuk zal herzien moeten worden van zodra de grootschalige evaluatie en toetsing van het communautaire beleid betreffende de vergoeding van met dierziekten gepaard gaande kosten is afgesloten (Animal Health Strategy 2007-2013).

Behalve in de richtsnoeren, is het aspect risico- en crisisbeheer ondertussen eveneens opgenomen in de nieuwe GMO groenten en fruit als één van de doelstellingen van de operationele programma's van telersverenigingen.

De invoering van "nieuwere" meer marktgerichte risicobeheerinstrumenten kan niet los worden gezien van de bestaande mechanismen waaronder onder meer het landbouwrampenfonds, het sanitair fonds, het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds, en het fiscale en kredietbeleid (met een rol voor de financiële instellingen).

1.2 Doelstellingen

De doelstelling van de studie is tweeledig. 1) Een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen. 2) Nagaan van het potentieel van verzekeringen en onderlinge fondsen met betrekking tot risico's tengevolge van klimaat en dier- en plantenziekten, en de rol van de overheid daarin. Hierbij rekening houdend met de randvoorwaarden gesteld door het wetgevende kader van de Europese Unie.

1.3 Aanpak en inhoud

De studie bestaat uit zeven delen. Het eerste introducerende deel omvat de situatieschets en de doelstellingen (zie hiervoor), en eindigt met de aanpak en inhoud van de studie.

Het tweede deel bestaat uit een literatuurstudie betreffende risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw.

Het derde deel omvat een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten voor een aantal (sub)sectoren van de land- en tuinbouw in Vlaanderen.

Het vierde deel geeft een overzicht van het wetgevende kader betreffende risico- en crisisbeheer op het niveau van de Europese Unie en de randvoorwaarden die dit stelt voor het beleid in Vlaanderen.

Het daaropvolgende vijfde deel geeft een overzicht van een aantal risicobeheerinstrumenten in een aantal lidstaten van de Europese Unie en, gezien de veelvuldige toepassing ervan, in de Verenigde Staten en Canada.

Het zesde deel formuleert enkele beleidsaanbevelingen met betrekking tot het potentieel van verzekeringen en onderlinge fondsen, en de rol van de overheid daarin.

Het zevende en laatste deel omvat een samenvatting van het rapport. Doorheen de studie wordt gefocust op productierisico's inzake klimaat en dier- en plantenziekten en op risicobeheerinstrumenten zoals verzekeringen en onderlinge fondsen. Achteraan het rapport is een lijst bijgevoegd met geïnterviewde personen en deelnemers aan een klankbordgroepvergadering die een insteek gegeven hebben.

2 Literatuuronderzoek: risico's en risicobeheerinstrumenten in land- en tuinbouw

Besluitvorming vindt plaats in een omgeving gekenmerkt door een imperfecte kennis over de toekomst – onzekerheid -, en wordt geassocieerd met risico dat gedefinieerd wordt als onzekerheid over het resultaat (1). Land- en tuinbouwers staan bloot aan een gans aantal gevaren die hun resultaat negatief kunnen beïnvloeden. Het risico wordt hierbij bepaald door twee factoren: de 'kans' en de 'ernst' van een gevaar. De kans is de waarschijnlijkheid dat het gevaar optreedt. Ernst duidt op de gevolgen indien het gevaar optreedt (4+7).

Risicomanagement of -beheer houdt de vermindering van risico's in door een systematische analyse van de risico's en door het kiezen van de juiste strategieën voor risico- of schadebeperking (4). De belangrijkste stappen in risicomanagement zijn: 1) risico-identificatie, 2) risicoanalyse i.e. inschatten van de kans dat het risico optreedt en de gevolgen daarvan, 3) kiezen van een risicostrategie, en 4) monitoren en (eventueel) aanpassen van de risicostrategie (12 + 22). Risicomanagement vereist een evaluatie van de trade-offs tussen veranderingen in risico, verwachte return, ondernemersvrijheid, en andere variabelen (8).

Door de grote verschillen tussen bedrijven en bedrijfsleiders is het uiteindelijke risicomanagement maatwerk. Toch zijn enkele algemene uitspraken mogelijk over hoe om te gaan met risico's afhankelijk van de frequentie (de kans) dat een risico optreedt (laag of hoog) en de omvang (de ernst) van de gevolgen van dat risico (beperkt of groot) (5). Risico's met een hoge frequentie en een grote omvang worden best vermeden. Risico's met een lage frequentie en een geringe omvang zijn relatief onbelangrijk. Risico's met een hoge frequentie en een geringe omvang worden beter via intern risicomanagement aangepakt. Tenslotte, risico's met een lage frequentie maar met grote gevolgen zijn kandidaat om te worden overgedragen en/of gezamenlijk te dragen (4 + 5). Extreme weersomstandigheden, dierziekten en veel persoonlijke risico's zoals arbeidsongeschiktheid, echtscheiding, sterfte, enz. behoren tot deze laatste categorie.

2.1 Typologie risico's

In de literatuur (1+2+5+8+9+12) worden een aantal (vaak dezelfde) types risico's onderscheiden. Voor deze studie hanteren we een onderverdeling van risico's in zes categorieën (22 zoals in 5): productierisico's, prijs- en marktrisico's, institutionele risico's, persoonlijke risico's, aansprakelijkheidsrisico's en financiële risico's.

- Productierisico's zijn risico's die voortkomen uit het productieproces en betrekking hebben op het land- en tuinbouwproduct zelf. Belangrijke subcategorieën risico's zijn het klimaat (droogte, wateroverlast, hagel, storm, extreme temperaturen), dier- en plantenziekten en plagen, en (interne of externe) contaminatie (vb. dioxine).
- Prijs of marktrisico's reflecteren de risico's omwille van een veranderende output en / of input prijs.
- Institutionele risico's zijn een gevolg van onzekerheden aangaande aanscherpingen en veranderingen in de wet- en regelgeving van internationale, nationale of regionale overheden (milieu, dierenwelzijn, belastingen, vergunningen, productierechten, prijs- en marktondersteuning, ...).
- Persoonlijke risico's omvatten arbeidsongeschiktheid, overlijden, echtscheiding. Persoonlijke risico's zijn er ook in verband met de bezittingen van het bedrijf (het patrimonium) zoals diefstal, brand, of ander verlies of schade aan machines, gebouwen en dieren.
- Aansprakelijkheidsrisico's houden verband met wettelijke en contractuele aansprakelijkheid voor geleverde goederen en diensten, uitvoeren van overeenkomsten, personeel, milieu en gebouwen.
- Financiële risico's hangen samen met de manier waarop het kapitaal op het bedrijf gefinancierd is. Voorbeelden van financiële risico's zijn stijgende intresten, veranderende wisselkoersen, en verlies van eigen vermogen. De financiële positie uitgedrukt in liquiditeit en solvabiliteit (verhouding eigen en vreemd vermogen) geeft weer in hoeverre een bedrijf in staat is om andere risico's op te vangen.

Een aantal persoonlijke, aansprakelijkheids- en financiële risico's gelden, zij het in verschillend mate, niet enkel voor land- en tuinbouwbedrijven maar ook voor andere bedrijven en voor een groot deel van de particuliere bevolking. Productierisico's zoals klimatologische risico's en risico's in verband met plant- en dierenziekten zijn dan weer eerder specifiek voor land- en tuinbouw. Een aantal (sub)sectoren heeft eveneens te maken met aanzienlijke markt- en prijsrisico's.

Risico's van alle categorieën hebben een impact op de inkomenssituatie, en veroorzaken dus inkomensrisico. Het verband tussen prijs- en productierisico's en het inkomensrisico is duidelijk, maar ook andere risico categorieën bepalen mee de hoogte van het uiteindelijke inkomen en de variabiliteit ervan. De onderscheiden risicocategorieën zijn bovendien niet onafhankelijk. Institutionele risico's beïnvloeden alle andere types risico (vb. een verandering in markt- en prijsondersteuning beïnvloedt het prijsrisico), terwijl prijs- en productierisico's negatief gecorreleerd kunnen zijn zodat het inkomensrisico gereduceerd wordt (= "natural hedge": een lage productie compenseert een hoge prijs en vice versa) (1+3+11+12).

2.2 Typologie risicobeheerinstrumenten

In de literatuur (1+2++5+8+9+10+11+12+13) zijn diverse risicobeheerinstrumenten terug te vinden, met een beschrijving van de belangrijkste kenmerken en een discussie betreffende hun effectiviteit. Een aantal risicobeheerinstrumenten spitsen zich toe op één risico, andere richten zich op diverse risico's. Gewoonlijk worden twee types risico strategieën onderscheiden: 1) bedrijfsgerelateerde strategieën of intern risicomanagement en 2) strategieën waarbij risico's overgedragen en / of gezamenlijk gedragen worden (1 + 11 + 12). In een aantal gevallen worden risicobeheerinstrumenten vanuit de overheid, al of niet via een publiek – privaat partnerschap, als een aparte categorie beschouwd (1+13). Gezien de focus in de studie op de rol van de overheid betreffende risico- en crisisbeheer in de land- en tuinbouw, wordt deze categorie hier eveneens apart behandeld.

2.2.1 Intern risicomanagement

Via intern risicomanagement kunnen een aantal risico's op het bedrijf gereduceerd worden, of kan de capaciteit van het bedrijf om risico's op te vangen verhoogd worden (8+9). Instrumenten die het totale bedrijfsrisico kunnen verminderen zijn hygiëne maatregelen tegen plant- en dierziekten, keuze van minder risicovolle producten, ras- of variëteitenkeuze, drainage / beregeningsapparatuur, hagelnetten / hagelkanon, preventieve vaccinatie, anticiperen op beleidswijzigingen door het productieplan aan te passen of investeringen uit te stellen of te versnellen, technische en administratieve maatregelen om aansprakelijkheidsrisico's te voorkomen, enz. (5+1).

Een andere strategie om het bedrijfsrisico te verminderen is diversificatie. In de enge betekenis van het woord houdt diversificatie de productie van meerdere teelten en / of dieren in. Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de returns van verschillende activiteiten weinig of zelfs negatief gecorreleerd zijn, waardoor een lage return van één activiteit gecompenseerd wordt door een hoge return van een andere. Diversificatie leidt dus tot een stabiel inkomen en een lager risico. Anderzijds kan diversificatie leiden tot hogere kosten voor bijkomende uitrusting en kosten in termen van niet benutte schaalvoordelen via specialisatie. Bovendien vereist diversificatie een ruimere expertise. Hierdoor ontstaat er een trade-off tussen diversificatie en specialisatie (1+8). In een ruimere zin houdt diversificatie alle vormen van verruiming van activiteiten in, ook niet land- en tuinbouwactiviteiten. Dit omvat met andere woorden alle vormen van verbreding, zowel horizontaal als verticaal. Tewerkstelling buiten het land- en tuinbouwbedrijf kan eveneens als een vorm van diversificatie beschouwd worden. Op die manier ontstaat er een aanvullende, meer betrouwbare en constante, inkomensstroom (9 + 1).

De capaciteit van het bedrijf om risico's op te vangen kan verhoogd worden via een zorgvuldig kapitaal en schuldbeheer. Dit betekent het aanhouden van voldoende liquide middelen als financiële reserve, en een goede financiële structuur (de mix van eigen en vreemd vermogen). Bedrijven met een relatief hoge schuldenlast lopen meer risico dan andere, en hebben daarom meer nood aan een nauwgezet beheer van hun liquiditeiten. Een goede en eenvoudige strategie om risico's op te vangen en de inkomensstromen te stabiliseren is het opzij zetten van een deel van het inkomen in goede jaren, om dit vervolgens te gebruiken in slechte jaren (2 + 9 + 8).

Hierin ligt ook een belangrijke rol van de financiële instellingen (banken) die onder meer via het herschikken van leningen (tijdelijk uitstellen van kapitaalsaflossingen) een eventuele moeilijke periode helpen overbruggen.

2.2.2 Overdragen / gezamenlijk dragen van risico's

Een aantal risico's, bij voorkeur deze met een lage kans van optreden maar met grote gevolgen, kan worden over- of gezamenlijk gedragen. Hiervoor zijn een aantal marktgerichte instrumenten ontwikkeld: 1) contracten (productie- en marktcontract), 2) termijn markt (contract en optie), 3) verzekeringen (productie-, opbrengst-, en inkomensverzekering), en 4) onderlinge stabilisatiefondsen.

Contracten (1+8+9)

Er bestaat een verscheidenheid aan mogelijke contractvormen. De contracten variëren volgens de mate van controle van de contractor (de koper van het product). Aan de twee uiteinden van het spectrum bevinden zich productie- en marktcontracten, daartussen bevinden zich allerlei varianten. Marktcontracten komen eerder voor in de plantaardige productie. Productiecontracten zijn meer verspreid in de dierlijke productie (veredeling) en de zaadteelt, en in een deel van de groenten- en sierteelt.

Productiecontracten geven de contractor (integrator) aanzienlijke controle over het productieproces. De contractor is eigenaar van het product, levert een groot deel van de inputs, en geeft vaak gedetailleerde productie richtlijnen. Het contract specificeert de te gebruiken productie inputs te leveren door de contractor, de kwaliteit en kwantiteit van het te leveren product, en bepaalt een "incentive-based" vergoeding voor de producent. De vergoeding van de producent is een compensatie voor de geleverde arbeid, voor een aantal vaste inputs (land, gebouwen, enz.) en voor een klein deel van de variabele inputs (8).

Bij een marktcontract heeft de producent meer autonomie dan bij een productiecontract. De producent is eigenaar van het product, voorziet en financiert zelf de meeste inputs, en behoudt controle over het productieproces (i.e. blijft verantwoordelijk voor de productie beslissingen). Marktcontracten zetten een prijs en bepalen de afzet: in het contract wordt een prijs of prijsmechanisme bepaald, een kwantiteit en kwaliteit van het te leveren product, en een plaats en tijdsperiode van levering.

Productiecontracten kunnen het meeste of het volledige output prijsrisico elimineren, het grootste deel van het input prijsrisico, en eventueel een deel van het productierisico. Marktcontracten reduceren voor een groot deel het output prijsrisico. Contracten zijn met andere woorden vooral gericht op het reduceren van prijsrisico's, en niet zozeer op het elimineren van productierisico's. In het geval er aanzienlijke productierisico's zijn, is het niet aangewezen om 100% van de verwachte (gemiddelde) productie via contract af te zetten. Dit om te vermijden dat een productietekort moet gecompenseerd worden via (dure) aankopen op de cash markt om te voldoen aan contract bepalingen. Een aantal contracten in de plantaardige sector bepalen daarom om de productie van een bepaalde oppervlakte van een bepaald product eerder dan een specifieke hoeveelheid te leveren.

Belangrijk is dat contracten enkel het korte termijn prijsrisico stabiliseren, en bovendien aan een iets lagere prijs dan gemiddeld kan verwacht worden. Een bijkomend probleem is dat er

in praktijk een onevenwicht is in macht tussen de contractor en de individuele producent, en dat het in een aantal gevallen aan transparantie ontbreekt (17).

Termijnmarkt: contracten en opties (1+2+8+10)

Een termijnmarkt contract is in essentie een gestandaardiseerd productie- of marketing contract. Een termijn markt contract is een wettelijk bindende overeenkomst, verhandeld via een beurs, om een bepaalde hoeveelheid van een product van een bepaalde kwaliteit op een welbepaalde plaats en tijdstip te kopen of te verkopen, en (gewoonlijk) zonder fysieke levering van het product. Zowel de koper als de verkoper moeten een deel van de waarde van het contract in garantie geven bij een effectenmakelaar. De meeste termijnmarkt contracten worden tenietgedaan door een tegengestelde verhandeling vlak voor de leveringstermijn verstrijkt, en waarbij elke partij een termijn markt contract verkoopt (koopt) dat initieel gekocht (verkocht) was. De belangrijkste motivatie is het innemen van een tijdelijke positie, en dan te verhandelen voor geld, en niet om het product fysisch te leveren of te verkrijgen.

Relatief ten opzichte van een productie- of marketing contract is een termijn contract een imperfect (hoewel mogelijk effectief) risicoreductie instrument. Er blijft een zeker basis risico, zijnde het verschil tussen de (lokale) marktprijs en de prijs op de termijnmarkt. De basis reflecteert verschillen in prijs omwille van plaats, tijd of kwaliteit. De basis varieert over tijd en weerspiegelt enkel transportkosten en kwaliteitsverschillen op het moment dat het contract verstrijkt.

De belangrijkste termijnmarkt voor landbouwproducten in de Europese Unie is Euronext-Liffe, en in mindere mate die van WTB te Hannover. De verhandelde volumes zijn niet zo groot, zeker ten opzichte van Noord-Amerika zijn de verhandelde volumes een stuk lager. In hoofdzaak grote bedrijven en coöperatieven maken gebruik van de termijnmarkt (17). Het belangrijkste obstakel in het verleden voor de ontwikkeling van termijnmarkten in de Europese Unie was de markt- en prijsondersteuning voor de belangrijkste producten. Gezien de prijsvolatiliteit verwacht wordt toe te nemen door de hervorming, zouden de condities om termijnmarkten te ontwikkelen kunnen verbeteren (1).

Termijnmarkt contracten beschermen tegen output prijsrisico. Net zoals bij contracten wordt de reductie van het prijsrisico meer gecompliceerd in de aanwezigheid van productierisico's. De effectiviteit vermindert naargelang de productie variabiliteit toeneemt en de relatie (correlatie) tussen prijs en productie meer negatief wordt. Net zoals bij contracten, verdient het aanbeveling slechts een bepaald percentage van de verwachte productie via de termijn markt te verhandelen (de "optimal hedge"). Een verdere beperking is dat enkel het prijsrisico op kort en middellange termijn gereduceerd wordt, en dat er aanzienlijke investeringen in know-how en infrastructuur vereist zijn (2+8).

Naast contracten kunnen opties (put-opties en call-opties) verhandeld worden. Een put-optie geeft de koper het recht om een onderliggend termijncontract te verkopen aan een tevoren vastgestelde prijs ("the strike price"). Het recht kan uitgeoefend worden gedurende een bepaalde periode ("the life of the option"), en voor dit recht moet de koper een premie ("the price of the option") betalen. Evenzo, een call-optie verleent de koper het recht om een onderliggend termijncontract te kopen aan een vastgestelde prijs gedurende de levensduur van de optie.

Het beperken van het markt- en prijsrisico gaat vrijwel altijd gepaard met een verlaging van de gemiddelde prijs op de lange termijn. Het is aantrekkelijk voor bedrijven om deze schommelingen zelf op te vangen als daar voldoende financieel draagvlak voor is. Voor een aantal producten kan geen contract afgesloten worden en / of is er geen termijnmarkt voorhanden (5).

Verzekeringen (1+8+9+2+17+18+28)

Een producent zal vooral risico's met een lage frequentie en een grote omvang willen overdragen aan derden om de continuïteit van het bedrijf niet in gevaar te brengen. Dit kan via het afsluiten van een verzekering (4). Het idee achter het gezamenlijk dragen of overdragen van risico's in het algemeen en verzekeringen in het bijzonder is dat van het poolen van risico's. Dit betekent het combineren van de risico's van een groot aantal individuen die via verzekeringspremies bijdragen aan een gezamenlijk fonds. De bijdragen worden vervolgens gebruikt om de verliezen van elk individu in de pool te vergoeden (1+8). Door onafhankelijke verliezen van een bepaald risico in een pool te combineren blijven de verwachte verliezen wel dezelfde, maar daalt de variatie ervan. Als de pool bovendien bestaat uit een groot aantal onafhankelijke risico's daalt de relatieve variatie van de actuele verliezen ten opzichte van het gemiddelde verlies verder (10).

Risico's zijn verzekerbaar indien voldaan is aan een aantal ideale voorwaarden (1+4+14+28): 1) een groot aantal betrokkenen, 2) toevallige en onbedoelde verliezen (moral hazard), 3) geen negatieve selectie (adverse selection), 4) niet catastrofale of onafhankelijke risico's (niet systemische risico's), 5) goede definitie gedekte risico's, 6) bepaalbare en meetbare schade, 7) voldoende statistische gegevens over het optreden en de omvang van schade (een mogelijke inschatting van de verwachte schadevergoeding om premies te bepalen), 8) economisch haalbare premies, 9) voldoende solidariteit (breed draagvlak tussen en binnen de sectoren), 10) mogelijkheid tot risicospreiding, en 11) herverzekering moet mogelijk zijn. Deze aspecten hoeven geen onoverkomelijk probleem te zijn, maar dienen wel in overweging genomen te worden.

Twee belangrijke knelpunten met betrekking tot verzekeringen in land- en tuinbouw zijn het optreden van systemische risico's en het probleem van asymmetrische informatie.

Asymmetrische informatie hindert verzekeringsmaatschappijen in het berekenen van de waarschijnlijke verliezen en kan leiden tot "adverse selection" (negatieve selectie) en "moral hazard" (roekeloos gedrag). In het geval van "adverse selection" verzekeren vooral individuen die daadwerkelijk meer risico lopen zich. De mate waarin dit gebeurt, is niet op voorhand gekend. Met "moral hazard" verandert het gedrag van de verzekerde na het kopen van een verzekering. Verzekerden reduceren hun inspanningen om schade te vermijden via het opzettelijk of onopzettelijk ondernemen of juist nalaten van bepaalde acties (3+4+10). "Moral hazard" kan tegengegaan worden door het invoeren van een eigen risico voor de verzekerde (een vast bedrag of een percentage van het totale verlies), door het opstellen van acceptatievoorwaarden, door een bonus-malus systeem, en door controles om te verifiëren of voldoende voorzorgsmaatregelen genomen worden. "Adverse selection" kan tegengegaan worden door een hoge participatiegraad en een gedifferentieerde premie (naargelang de mate van risico) (1+17+18+4+28).

Systemische risico's houden in dat de risico's niet onafhankelijk zijn. Het poolen van systemische of afhankelijke risico's doet de variatie van de verliezen minder dalen dan in het geval van niet-systemische of onafhankelijke risico's (10). Een groot aantal producenten wordt op hetzelfde tijdstip getroffen en dient tegelijkertijd een schadeclaim in, met als gevolg dat de premies in de pool niet volstaan om alle getroffen te vergoeden.

Een aantal private verzekeringen (patrimonium, auto, en aansprakelijkheid) zijn gangbaar bij particulieren in het algemeen en land- en tuinbouwproducenten in het bijzonder. Het betreft hier niet-systemische risico's. Specifiek voor land- en tuinbouw zijn daarnaast hagel en schade of dood van vee privaat verzekeraar. Deze risico's zijn eveneens niet (zo) systemisch (8). Prijsrisico's echter zijn volledig systemisch, en ook een groot aantal natuurlijke risico's ten gevolge van klimaat en plant- en dierziekten die zich gelijktijdig voordoen in een omvangrijke geografische regio, zijn in hoge mate systemisch. Een verzekering voor dergelijke risico's bestaat meestal enkel indien de overheid financiële steun verleent (12).

Maatregelen die private verzekeringsmaatschappijen kunnen nemen is geografische spreiding, diversificatie van de risicoportefeuille, en herverzekering (1+18). Net zoals verzekeren hun risico's afdekken bij verzekeringsmaatschappijen, dekken verzekeraars hun risico af bij herverzekeraars. Door herverzekering beschikken verzekeraars over meer financiële capaciteit en stabiliteit en worden ze tot op zekere hoogte beschermd tegen calamiteiten. Herverzekering is vooral belangrijk ingeval van systemische risico's. Zonder herverzekering, zouden de premies op een zeer hoog niveau moeten gezet worden om zo voldoende reserves op te bouwen met het oog op potentieel hoge schade (1).

Binnen herverzekeringen zijn twee hoofdgroepen te onderscheiden: een proportionele en een niet-proportionele herverzekering. Bij proportionele herverzekering draagt de herverzekeraar een vooraf vastgesteld percentage van de schade voor een vooraf bepaald deel van de premie. Bij non-proportionele herverzekering dekt de verzekeraar per gebeurtenis de schade tot een vooraf overeengekomen bedrag en draagt de herverzekeraar (tot een bepaalde limiet) de rest. De dekking kan gelden voor een bepaalde gebeurtenis of voor een bepaalde periode. Deze laatste methode is met name ontwikkeld voor catastrofale risico's. Literatuur (4+28) duidt aan dat deze methode meest geschikt lijkt gezien de eenvoud, de bescherming en de herverzekeringspremie. De herverzekeringspremie hangt sterk af van het verwachte resultaat van de herverzekeringspolis. Van belang is niet alleen de kans van verlies van de hoofdsom (worst case) maar ook alle mogelijke schadekansen van het herverzekerde bedrag (28).

De beschikbaarheid van agrarische herverzekeringcapaciteit en de herverzekeringspremie kunnen allebei een probleem zijn (4). Vooral ingeval van systemische risico's is de beschikbaarheid doorgaans beperkt (1), en kan de herverzekeringspremie hoog zijn (17). Na uitbraak van een catastrofe gebeurt het dat ofwel de premies substantieel verhogen of dat herverzekeringmaatschappijen zich terugtrekken uit de overeenkomst (1). Onder die omstandigheden kan een publiek – privaat partnerschap waarbij de overheid financieel ondersteunt, noodzakelijk zijn (11).

In de literatuur worden een aantal types verzekeringen vermeld. De belangrijkste zijn oogst- of productieverzekeringen, opbrengstverzekeringen, en inkomensverzekeringen (4+1). Per type zijn er aanzienlijke verschillen qua modaliteiten (het aantal risico's, het aantal producten, het percentage eigen risico of de dekkingsgraad, enz.) en qua praktische organisatie en implementatie.

Verzekeringen kunnen één risico, meerdere risico's of alle risico's op het bedrijf dekken voor één, meerdere producten of alle producten op het bedrijf. In de meeste gevallen draagt de producent een bepaald deel van het risico zelf om moral hazard tegen te gaan en preventie te stimuleren. Het percentage eigen risico of de dekkingsgraad van een verzekering varieert aanzienlijk. Twee types franchise (een absolute uitgedrukt in het percentage van het verlies dat vergoed wordt, of een franchise die stelt enkel tussen te komen vanaf een bepaald niveau van schade) of een combinatie van beide komen voor (18). Indien de franchise, het eigen risico, relatief hoog is (zowat 25%) is de schade vaak eenduidig vast te stellen (schademelding vindt dan immers alleen plaats bij substantiële schade). Op die manier wordt gekozen voor een verzekering gericht op een continuïteitsgarantie van de verzekerde, eerder dan op een volledige schadeloosstelling (28).

Een productieverzekering is vooral haalbaar in akkerbouw en tuinbouw, minder in de veehouderij (1). Een oogstverzekering vergoedt producenten als de werkelijke productie lager ligt dan een vooraf bepaald (verzekerd) productieniveau (9). Als maatstaf voor tussenkomst kan de individuele productie of de (gemiddelde) productie van een gebied als referentie genomen worden. In dit laatste geval is de kans op "moral hazard" en "adverse selection" minder groot, maar is het voor een individuele producent enkel aantrekkelijk als de producties van de verschillende producenten binnen dat gebied positief gecorreleerd zijn (1). Een oogstverzekering dekt geen prijsrisico en afhankelijk van het percentage eigen risico, slechts gedeeltelijk het productierisico (9).

Prijsrisico's worden minder via verzekeringen, en meer via contracten en de termijnmarkt opgevangen. Het belangrijkste obstakel voor prijsverzekering is de hoge correlatie van prijzen, en dus het systemisch karakter (1).

Een opbrengstverzekering is een combinatie van een prijs- en een productieverzekering (1). Opbrengstverzekeringen betalen schadevergoedingen op basis van een lagere opbrengst eerder dan op basis van een productie- of prijsdaling (9). Het heeft het potentiële voordeel van goedkoper te zijn, gezien het risico op een slechte uitkomst kleiner is (lagere producties kunnen gecompenseerd worden door een hoge prijs en vice versa) (1). Een opbrengstverzekering kan ontwikkeld worden per product of voor een portfolio van producten of op bedrijfsniveau. De laatste twee opties stellen een aantal problemen qua complexiteit. Dit is enkel mogelijk als er voldoende informatie is over de correlatie tussen de producten onderling. Een verzekeringsmaatschappij moet in staat zijn een gezamenlijke waarschijnlijkheidsdistributie van prijs en productie risico's op te stellen. Toegang tot objectieve prijs en productie maatstaven is hierbij vereist, en problemen van moral hazard en adverse selection moeten opgevangen worden (1). Een opbrengstverzekering voorziet enkel in een gedeeltelijke bescherming tegen zowel prijs als productie risico afhankelijk van het eigen risico, en is minder effectief als de "natural hedge" sterk is (i.e. productie en prijsrisico zijn sterk negatief gecorreleerd) (9).

Een inkomensverzekering is potentieel meer aantrekkelijk voor producenten, gezien de meer directe link met de welvaart van de producent. Een individuele inkomensverzekering brengt aanzienlijke problemen in verband met "moral hazard" en "adverse selection" teweeg. Het is moeilijk voor een private verzekeringsmaatschappij om de waarschijnlijkheidsdistributie van een slechte uitkomst te berekenen en een correcte premie te bepalen (1). Een verzekering tegen bedrijfsonderbreking is eveneens een vorm van inkomensverzekering. Dit dekt inkomensverlies door bedrijfsonderbreking ten gevolge van specifieke gebeurtenissen (11).

Voor een aantal verzekeringen wordt een vaste premie geheven, terwijl voor andere verzekeringen gewerkt wordt met voorschotten, variabele en gemaximeerde omslagen en restituties (4). Een verzekeringspremie moet bedrijfseconomisch acceptabel, adequaat, niet excessief en niet discriminerend zijn. Adequaaf zodat de verzekeringsmaatschappij niet insolvent wordt. Niet excessief betekent niet hoger dan de actuele waarde van bescherming die de verzekerde geniet. Niet discriminerend houdt in dat verzekerden met gelijke risico's gelijke premies betalen. Daarnaast moet de premie stabiel en simpel te berekenen zijn en bovendien de verzekerden voldoende stimuleren preventieve maatregelen te nemen (28). De premie kan worden uitgedrukt in een percentage (of promillage) van de verzekerde som (28).

De hoogte van de premie moet zodanig gekozen worden dat de bijdragen in balans zijn met de lange termijn verwachte schadeloosstellingen. De verwachte schadevergoeding is gelijk aan het product van de kans dat het risico optreedt en de omvang van de schade indien het risico zich voordoet. Om de uiteindelijke continuïteit van de verzekering te waarborgen is ook de jaarlijkse fluctuatie van de schadelast, die zeer aanzienlijk kan zijn, van belang (28). Naast de shadekans en uit te keren schade bepalen dus ook tegenvallers waarvoor de verzekeringsmaatschappij zich probeert in te dekken door een reserve op te bouwen en door zichzelf tegen te grote verliezen te herverzekeren, mee de hoogte van de premie. Daarbovenop dekt de premie algemene administratieve en operationele kosten, en bevat die een winstmarge voor de verzekeraar. Dit betekent dat: *“private verzekeringspremie = verwachte schadevergoeding (inclusief herverzekering) + administratieve en operationele kosten + winstmarge verzekeraar”*.

In praktijk zijn de bijdragen via premies dus hoger dan de uitbetaalde schadevergoedingen. Indien de overheid echter steun verleent via een premiesubsidie, via herverzekering, en / of via een vergoeding voor administratieve en operationele kosten gemaakt door de private verzekeraar, kan de loss ratio (= totaal uitbetaalde schadevergoedingen gedeeld door totaal bijgedragen premies) hoger zijn dan één. In dit geval hebben producenten naast risicoreductie een bijkomende incentive om verzekeringen aan te schaffen want de verwachte schadevergoedingen liggen dan hoger dan de bijdragen via premies (8+9+18).

Analyse van bestaande publiek-private verzekeringsystemen, vooral dan die in de Verenigde Staten, brengen een aantal aandachtspunten naar voor (1). 1) Dekking en participatie (vooral uitgedrukt in aantal producenten) blijft zelfs voor goedontwikkelde en goedingeburgerde verzekeringssystemen, en zelfs voor deze die specifiek ontworpen zijn als basis vangnet en voorzien aan zeer lage kost, beperkt. 2) Een ruime verzekering aan een voldoende aantrekkelijk protectioniveau voor producenten lijkt aanzienlijke publieke steun te vereisen. 3) Zelfs systemen met aanzienlijk publieke steun hebben geen universele participatie. Er is een grens aan de allesomvattendheid van verzekeringen. Elke producent heeft zijn typische nood en geen enkel systeem kan op maat gemaakt worden van iedereen. Daardoor blijft de (politieke) vraag om ad-hoc steun belangrijk. 4) Systemen kunnen zeer complex zijn. Veranderende behoefte en noodzakelijke aanpassingen verhogen de complexiteit en verlagen de transparantie. 5) Rechtvaardigheid en impact op de productie kunnen een probleem zijn. Premie subsidies zijn normaal een % van de premie waardoor producenten en regio's met hoger risico meer subsidies ontvangen. Daardoor kan het dat producenten productie in gebieden met een hoog risico niet opgeven.

"Mutual stabilisation" fondsen (onderlinge fondsen) (1+2+3)

Een onderling stabilisatiefonds (onderling fonds of privaat fonds) is in feite een speciaal type verzekering waarbij eveneens risico's gepoold worden door producenten die zich op vrijwillige basis aansluiten (3). Het fonds wordt beheerd door de deelnemende producenten die via bijdragen of premies het fonds opbouwen. De schade wordt vergoed via al in het fonds aanwezige middelen en / of via een bijkomende bijdrage van de deelnemers indien er niet voldoende middelen in het fonds aanwezig zijn. De bijdragen of premies moeten ook hier de administratieve en operationele kosten dekken, en de eventuele kosten van herverzekering (1).

Het voordeel van een onderling fonds is dat de groep kleiner is en de leden elkaar beter kennen wat het risico op "moral hazard" en "adverse selection" vermindert. Nadeel is dat een onderling fonds een eerder beperkte financiële capaciteit heeft wat in geval van een systemisch risico een probleem vormt. Vooral in de eerste jaren van opstart worden deze fondsen vaak geconfronteerd met een tekort aan middelen om de opgetreden schade te vergoeden. Het fonds kan volledig uit bijdragen van de leden bestaan, of er kan een financiële bijdrage zijn vanuit de overheid (een publiek – privaat partnerschap) (2).

2.2.3 Overheidsinstrumenten

Gerichte beleidsmaatregelen en een stabiel beleid verminderen de risico's (5). Anderzijds kan het overheidsbeleid aanleiding zijn tot onzekerheid of onduidelijkheid, en institutionele risico's als gevolg van aanscherpingen of veranderingen in wet- en regelgeving veroorzaken.

Nieuwe marktproducten zoals verzekeringen, onderlinge fondsen, termijnmarkten en derivaten komen in een aantal gevallen moeilijk van de grond. Als de private markt voor risicomanagement incompleet is of ontbreekt, kan overheidsinterventie gerechtvaardigd zijn. De overheid speelt met andere woorden een rol bij niet afgedekte of onvoldoende afgedekte risico's (5). Een andere reden voor een rechtvaardiging van interventie is dat de overheid via het wetgevende kader het risico en eventueel ook de schade direct stuurt bij het oplossen van de calamiteit (vb. diergezondheid) (1).

Redenen voor een incomplete of ontbrekende markt kunnen zowel aan de vraag als aan de aanbodzijde gevonden worden. Redenen aan de vraagzijde zijn: 1) het ontbreken van kennis om risicobeheerinstrumenten te gebruiken, 2) producenten zien de risico's als kleiner dan ze eigenlijk zijn (cognitief falen omwille van onvoldoende informatie of een verkeerde inschatting), 3) producenten rekenen op andere vangnetten zoals onder meer ad hoc steun bij rampen en 4) risicobeheerinstrumenten worden als duur gepercipieerd.

Redenen aan de aanbodzijde kunnen variëren naargelang het instrument. Verzekeringen kunnen ontbreken doordat de voorwaarden van verzekeraarbaarheid (onafhankelijke risico's, symmetrische informatie, een groot aantal betrokkenen, en mogelijkheid tot herverzekering) niet voldoende vervuld zijn. De voorwaarden tot een succesvolle ontwikkeling van termijnmarkten (voldoende prijsvariatie, voldoende handelaars en speculatoren, en standaardproducten van een wel te definiëren kwaliteit) kunnen niet vervuld zijn (1).

De overheid kan op het gebied van risico- en crisisbeheer tussenkomen op verschillende niveaus: 1) via het opzetten van het wettelijke kader voor private risicobeheerinstrumenten, 2) via het voorzien van informatie en training betreffende risico's en risicobeheerinstrumenten,

3) via het reduceren van de kosten van private risicobeheerinstrumenten, en 4) via het zelf afdekken van risico's (1).

Een groot aantal overheidsinstrumenten kunnen de in voorgaande secties besproken risicobeheerinstrumenten ondersteunen of aanvullen. Daarnaast bestaan een aantal exclusieve overheidsinstrumenten voor risico- en crisisbeheer.

Eigen overheidsbeleid betreffende risico- en crisisbeheer kan bestaan uit ad hoc financiële steun vanuit de Europese Unie, de lidstaten of de regio's ingeval van allerhande calamiteiten. Dit kan al of niet gebeuren via daartoe ontworpen publieke fondsen. Eventueel kan een publiek fonds geheel of gedeeltelijk opgebouwd worden via verplichte bijdragen van de producenten, waardoor dat publiek fonds aanzien kan worden als een soort verplichte verzekering waarvan het beheer ligt bij de overheid. In die zin is er eerder sprake over een publiek – privaat partnerschap of een publiek – privaat fonds.

Op niveau van de Europese Unie is er markt- en prijsondersteuning via pijler I van het landbouwbeleid. Deze steun is in de eerste plaats bedoeld als inkomenssteun, maar door de stabilisatie van het inkomen is er een (grote) impact op de reductie van het risico voor de individuele producent.

Daarnaast zijn er een ganse rist instrumenten die een aanvulling of ondersteuning zijn van de private mechanismen hiervoor besproken. Een aantal instrumenten betreffende intern management worden rechtstreeks of onrechtstreeks ondersteund. Via het plattelandsbeleid of pijler II wordt vanuit de Europese Unie, de lidstaten, of de regio's allerhande vormen van verbreding ondersteund, of is er (investerings)steun voor een aantal interne risicobeheerinstrumenten (hygiënemaatregelen, drainage, beregeningsapparatuur, hagelkanonnen of –netten).

Verder kan op niveau van de lidstaten of regio's via algemene fiscale of krediet maatregelen de capaciteit van bedrijven om risico's op te vangen verhoogd worden. Via het fiscale beleid kunnen mechanismen opgezet worden om belastingbetalers in staat te stellen hun inkomensstromen over de jaren heen op een fiscaal voordelige manier te beheren. Een voorbeeld zijn inkomensstabilisatie accounts: producenten storten in jaren met een hoog inkomen en doen opnames in jaren met een laag inkomen. De overheid kan daarbij participeren via contributies. Op die manier worden besparingen aangemoedigd. Een gebrek aan voldoende accounts en opbouw van accounts kan de effectiviteit reduceren. Inkomensstabilisatie accounts kunnen onvoldoende protectie leveren, vooral in de eerste jaren of wanneer opeenvolgende rampen het fonds uitputten (20). Ingeval van buitengewone verliezen kan een belastingaftrek voorzien worden of kan uitstel gegeven worden om belastingen te betalen (2+13+17). Voor bedrijven die weinig of geen belastingen betalen, zijn er overduidelijke beperkingen aan fiscale instrumenten. In dat geval is een kredietbeleid zoals gerichte en gesubsidieerde leningen of overbruggingskredieten wellicht meer aangewezen (13+17). Een belangrijke rol is hier eveneens weggelegd voor financiële instellingen (banken) via bijvoorbeeld schuldherschikking.

De publieke rol wat betreft termijnmarkten en contracten beperkt zich vooral tot vorming en informatieverstrekking (17). Eerder dan tot actief ingrijpen in deze marktmechanismen. De ontwikkeling van termijnmarkten kan nu reeds gepromoot worden via opleiding en trainingsmaatregelen in het kader van pijler II (1). De prijs en markt stabilisatie uit het

verleden verklaart deels waarom risicobeheerinstrumenten zoals termijncontracten en opties op de termijn markt niet meer verspreid zijn in de Europese Unie. Ook in de toekomst zal de directe inkomensondersteuning voorzien in een significante en stabiele bijdrage tot het inkomen van de landbouwers, zij het niet meer in dezelfde mate als voorheen (2).

Naar verzekeringen toe kan overheidsoptreden nodig zijn ingeval van natuurlijke risico's die een zodanig groot aantal producenten tegelijkertijd treffen (systemisch risico) dat het voor private verzekeringsmaatschappijen moeilijk wordt om verzekeringen aan te bieden (9). Daarnaast kunnen een aantal verzekering- en markttechnische aspecten (relatief lage premievolumes en verwachte lage marges waardoor de marktpotentie laag is, onvoldoende statistische informatie, enz.) een probleem zijn. Ook de hoogte van de premies vormt vaak een probleem. Producenten kunnen vinden dat de premies niet in overeenstemming zijn met hun specifieke mate van risico blootstelling of ze beschouwen andere risicobeheerinstrumenten als meer bruikbaar en goedkoper.

Naast subsidies om de participatie te bevorderen en / of een verzekeringsproduct in de markt te krijgen (in combinatie met de garantie dat niet verzekerden in geval van schade nul op het rekest krijgen), kan de overheid de informatievoorziening verbeteren om adverse selection en moral hazard tegen te gaan (5). In het uiterste geval kan de overheid zelf risico's met een zeer kleine kans maar een zeer grote ernst (staartrisico's) afdekken.

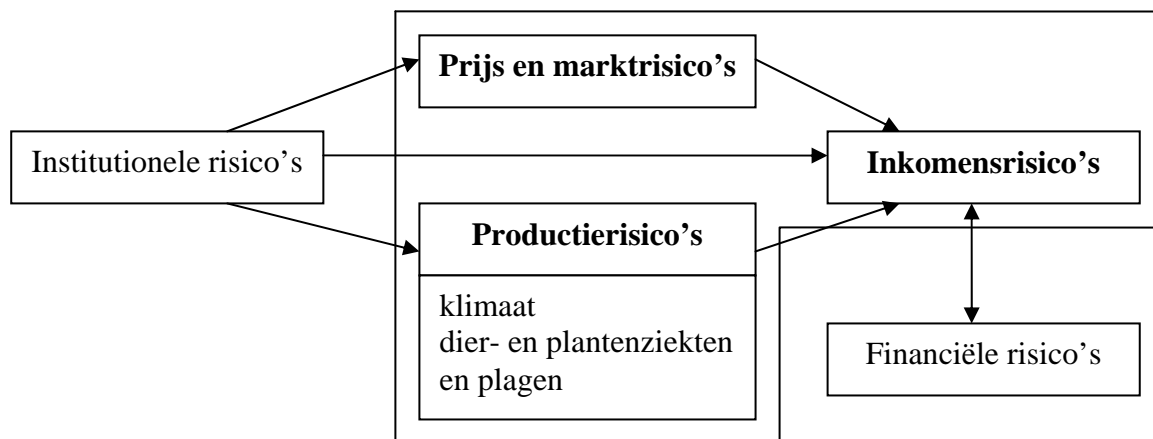
Als de overheid een deel subsidieert kunnen de verzekeringspremies omlaag. Mogelijke participatievormen zijn (28 + 4+1): 1) een overheidsbijdrage voor herverzekering, waarbij een garantiestelling voor schade die een bepaald bedrag te boven gaat het meest gangbaar is (non-proportionele herverzekering), 2) een overheidsbijdrage aan de verzekeringspremies, 3) een vergoeding voor administratieve en operationele kosten, 4) fiscale voorzieningen om de verzekering aantrekkelijker te maken voor verzekeraars en potentiële verzekerden (mogelijk aangevuld door verlaging / afschaffing verzekeringsbelasting), of 5) het ter beschikking stellen van een éénmalig bedrag ter vorming van een buffer in de opstartfase. Naar onderlinge fondsen toe kan de overheid naast een tussenkomst in administratieve en operationele kosten en het aanbieden van herverzekering, bijkomend (start)kapitaal voorzien. In het geval het beheer van het verzekeringssysteem privaat is, moet de overheid waken over de private winst (geen overcompensatie van verzekeringsmaatschappijen) en het bereiken van de beoogde doelstellingen.

Volgens ervaring in de Verenigde Staten kan overheidsteun het best plaats vinden via het verstrekken van herverzekering. De deelname van de overheid beperkt zich dan uitsluitend tot gevallen van calamiteiten. Herverzekering is een indirecte premiesubsidie. Naarmate de overheidsparticipatie toeneemt, zal de verzekeringspremie lager worden omdat een geringer deel commercieel herverzekerd dient te worden. Bij een lagere deelname dienen de begrenzings van de herverzekering en de overheidsvergoeding naar beneden te worden bijgesteld. De overheid dient in dit geval (net als 'echte herverzekeraars') inzage te hebben in de risicoportefeuille van de verzekeringsmaatschappij en de schadebeoordeling. Het direct subsidiëren van een deel van de premies is wellicht minder efficiënt omdat een gedeelte van deze premie gebruikt zal worden voor het kopen van een commerciële herverzekeringsdekking. Met alleen een premiesubsidie kan de politiek bovendien onder druk gezet worden in het geval van een grote calamiteit om extra bij te springen. Met een herverzekering door de overheid zijn dit de momenten waarop steun plaatsvindt (28+4).

Een structurele rol van de overheid reduceert de (politieke) druk op de overheid om op ad hoc basis financieel tussen te komen in geval van een calamiteit en is wellicht een stuk efficiënter. Algemeen wordt geargumenteed dat overheidssteun via steun aan verzekeringen, zij in nog steeds zekere mate inefficiënt, meer efficiënt is dan ad hoc rampensteun (10). Eén van de obstakels aangegeven in verband met de ontwikkeling van verzekeringen en onderlinge fondsen is de concurrentie met bestaande ad hoc mechanismen of publieke rampenfondsen. De ontwikkeling van verzekeringen moet daarom in relatie tot bestaande rampensteun bekeken worden.

2.3 Conceptueel kader

Figuur 1 en Figuur 2 geven een beknopte synthese van voorgaand literatuuronderzoek en zorgen voor de afbakening van het vervolg van de studie. Figuur 1 geeft een overzicht van een aantal risico's in land- en tuinbouw. Van de oorspronkelijke zes types risico (sectie 2.1) wordt niet in detail ingegaan op aansprakelijkheids- en persoonlijke risico's. Institutionele risico's hebben naast een directe impact op het inkomensrisico, een indirecte impact via hun impact op prijsrisico's en op productierisico's. Financiële risico's hebben eveneens een invloed op het inkomensrisico, terwijl omgekeerd een laag inkomen de financiële toestand van een bedrijf en dus het financiële risico kan beïnvloeden. Zowel op institutionele als financiële risico's wordt niet in detail op ingegaan. De focus in de studie ligt op prijs en marktrisico's, en vooral op productierisico's. Daarbij worden de productierisico's op het gebied van klimaat, en dier- en plantenziekten benadrukt. Prijs en marktrisico's en productierisico's hebben een zeer duidelijke en directe impact op inkomensrisico's.

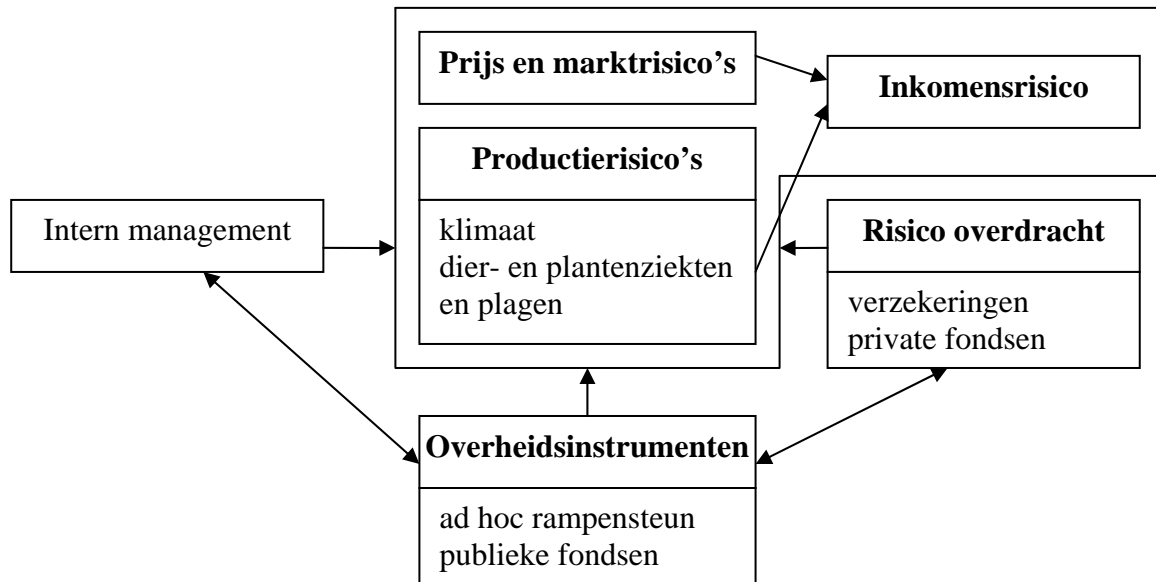
Figuur 1. Risico's in land- en tuinbouw

Bron: aangepast van 17

Aansluitend op Figuur 1 geeft Figuur 2 een aantal risicobeheerinstrumenten in land- en tuinbouw weer met het oog op een reductie van prijs- en productierisico's. Dezelfde indeling als in sectie 2.2 wordt aangehouden.

Interne instrumenten zoals hygiëne maatregelen of een aantal teelttechnische en infrastructuur maatregelen kunnen productierisico's inzake klimaat en dier- en plantenziekten inperken. Een aantal instrumenten waarbij risico overgedragen of gezamenlijk gedragen wordt zoals contracten en termijn markten zijn in staat het prijsrisico tegen te gaan. Andere zoals

verzekeringen en private fondsen (onderlinge fondsen) zijn dan weer vooral gericht op productierisico's, of in het geval van verzekeringen op opbrengst of inkomensrisico's. Daarnaast komen een aantal overheidsinstrumenten zoals ad hoc steun en publieke fondsen direct tussenbeide om een aantal risico's te reduceren. Andere overheidsinstrumenten spelen een indirecte rol via het mee ondersteunen van interne maatregelen of instrumenten waarbij risico's overgedragen worden.

Figuur 2. Risicobeheerinstrumenten in land- en tuinbouw

Bron: aangepast van 17

De focus in het vervolg van de studie ligt vooral op productierisico's betreffende klimaat, en dier- en plantenziekten en met als risicobeheerinstrumenten verzekeringen en publiek – private fondsen en de rol van de overheid daarin.

3 Inventarisatie risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen

De inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen bestaat uit twee elementen. Eerst gebeurt via expert informatie en literatuur uit Nederland voor een aantal (sub)sectoren een inventarisatie van de risico's en risicobeheerinstrumenten. Vervolgens wordt via literatuur en expert interviews gefocust op een aantal risicobeheerinstrumenten: het landbouwrampenfonds, het sanitair fonds, het fonds voor landbouw en visserij, het Vlaams landbouwinvesteringsfonds (VLIF), fiscaliteit, en verzekeringen.

3.1 Profiel risico's en risicobeheerinstrumenten per (sub)sector

3.1.1 Methodiek

De plantaardige en dierlijke sectoren omvatten een uitgebreid scala van productiewijzen. Elke (sub)sector kent een specifiek portfolio van risico's en risicobeheerinstrumenten. Een risico of risicobeheerinstrument dat in de ene sector geen rol speelt, is in een andere juist evident. De land- en tuinbouw in Vlaanderen wordt daarom onderverdeeld in een aantal (sub)sectoren. De doelstelling is een inventarisatie van risico's voor een gemiddeld bedrijf van een betreffende sector en een overzicht van risicobeheerinstrumenten gangbaar in die sector. Dit op basis van expert informatie en literatuur uit Nederland en zowel voor de plantaardige als de dierlijke productie. Onderscheiden sectoren binnen de plantaardige productie zijn de akkerbouw en de tuinbouw met als subsectoren fruitteelt, groenteteelt, en sierteelt. De dierlijke productiesector wordt onderverdeeld in rundveehouderij, en varkenshouderij.

De focus is op een aantal productierisico's in verband met klimaat, dierziekten en / of plantenziekten en plagen, en een aantal andere productierisico's. Daarnaast wordt gekeken naar een aantal prijs- en marktrisico's, vooral met betrekking tot input- en outputprijzen.

Per risico is er een risicobeoordeling en een overzicht van risicobeheerinstrumenten voor de betreffende sector. De **risicobeoordeling**, uitgaande van de situatie voor een gemiddeld bedrijf, bestaat uit drie elementen. Eerst wordt per risico de relevantie van dat risico aangegeven voor een gemiddeld bedrijf van de betreffende sector: schaal van 1 tot 5 waarbij 1 = niet relevant, 2 = enigszins relevant, 3 = matig relevant, 4 = vrij relevant, 5 = zeer relevant. Daarnaast wordt per risico de kans en de ernst aangegeven voor een gemiddeld bedrijf. De kans is de waarschijnlijkheid dat het gevaar optreedt. Ernst duidt op de gevolgen indien het gevaar optreedt.

Kans. Drie categorieën voor productierisico's (binair schaal). Het risico doet zich voor of het risico doet zich niet voor: kans = klein (risico doet zich minder dan eens per 100 jaar voor), kans = matig (risico doet zich meer dan eens per 100 jaar maar minder dan eens per 10 jaar voor), en kans = groot (risico doet zich meer dan eens per 10 jaar voor). Drie categorieën voor prijsrisico's (continue schaal). Met prijsrisico wordt bedoeld de kans dat de prijs lager is dan de verwachte prijs: kans = klein (prijsschommeling < 10%), kans = matig (prijsschommeling > 10% maar < 25%), en kans = groot (prijsschommeling > 25%).

Ernst. Drie categorieën voor de ernst: ernst = klein (impact bedrijfsresultaat < 25 %), ernst = matig (impact bedrijfsresultaat > 25 % en < 50%), en ernst = groot (impact bedrijfsresultaat > 50%).

Een impact op het bedrijfsresultaat < 25% wordt als klein weergegeven. Een daling van 25% kan door de producent echter als groot gepercipieerd worden. Naar analogie met andere bronnen wordt dit in de studie toch als klein beschouwd. Enerzijds komt een fluctuatie van het bedrijfsresultaat van 25% vrij frequent voor, anderzijds geldt vaak een franchise van 20% of 30% eigen risico bij ad hoc staatsteun en verzekeringen.

Naast de risicobeoordeling gebeurt er per risico een inventarisatie van risicobeheerinstrumenten voor de betreffende sector. Een aantal types **risicobeheerinstrumenten** wordt weergegeven: overheid, intern management, contracten, verzekeringen, termijn markt, onderlinge fondsen. Per risicobeheerinstrument wordt (indien nodig) gespecificeerd wat het instrument exact inhoudt (vb. welke interne maatregel, wat type verzekering, welk overheidsinstrument, ...), en wat het belang, uitgedrukt in participatie, ervan is. De participatie wordt weergegeven via een schaal van 1 tot 5 waarbij 1 = < 5%, 2 = <25%, 3 = < 50%, 4 = < 75% en 5 = > 75% participatie.

Aan de betrokken sectorvakgroepen van de Boerenbond en een aantal experts binnen de overheid wordt per (sub)sectorvakgroep een tabel met daarin een aantal productie- en prijsrisico's specifiek voor die (sub)sector en met per risico een aantal mogelijke risicobeheerinstrumenten, voorgelegd. De experts zijn vrij om eventuele ontbrekende risico's aan te vullen, of een aantal risico's te groeperen in een ruimere categorie. Niet relevante risico's worden niet ingevuld. Daarnaast wordt per (sub)sectorvakgroep kort een aantal vragen gesteld betreffende de noodzaak en potentieel van verzekeringen / onderlinge fondsen, en de rol van de overheid daarin.

Een waarschuwing is echter noodzakelijk. Een aantal onvolledigheden en onvolkomenheden zijn mogelijk. Het betreft hier een verkennende studie en een ruwe inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten. Het doel is een algemeen beeld en een eerste indruk van de risico's en risicobeheerinstrumenten per (sub)sector, ook en vooral van de risico's relatief ten opzichte van elkaar. Enerzijds is het vaak zeer moeilijk om één cijfer te hanteren, gezien elk cijfer een gans verhaal op zich is met vele nuances en veronderstellingen. Indien zo dan kan ... Het is bovendien de (subjectieve) inschatting van één persoon of een zeer beperkt aantal personen. De absolute cijfers zijn dan ook voor interpretatie vatbaar. Een cijfermatige interpretatie via een éénduidige kwantitatieve schaal is anderzijds noodzakelijk om de verschillende risico's met elkaar en tussen de (sub)sectoren objectief te kunnen vergelijken. Ook al omdat meerdere personen de tabel invullen.

3.1.2 Plantaardige productie

De plantaardige productie (akkerbouw en tuinbouw) kent een uitgebreid aantal subsectoren. Voor de hiernavolgende bespreking wordt een onderscheid gemaakt tussen open teelten (akkerbouw en tuinbouw) en beschutte teelten (tuinbouw). De meeste aandacht gaat naar de open teelten gezien het grotere belang van klimatologische risico's.

Open teelten

Klimatologische productierisico's zijn droogte, regen, hagel, wind / storm, vorst, en sneeuw. Met uitzondering van hagel, zijn dit in hoge mate afhankelijke of systemische risico's (i.e. een groot aantal producenten wordt tegelijkertijd getroffen). Klimatologische risico's veroorzaken schade aan de productie en / of belemmeren de veld- of oogstwerkzaamheden. Risico's met betrekking tot ziekten en plagen zijn in te delen in 1) ziekten en plagen die algemeen voorkomen, en 2) ziekten en plagen die eerder zelden voorkomen. In de meeste gevallen zijn ziekten en plagen onafhankelijke of niet-systemische risico's. In een aantal gevallen verspreiden ze zich in een bepaalde regio, en is het risico in min of meerdere mate afhankelijk. Tevens, zijn het minder dan in de beschutte teelten, doen zich een aantal andere productierisico's voor (uitval technische installaties en contaminatie) die eerder onafhankelijk zijn. Prijs- en marktrisico's met betrekking tot input- en outputprijzen zijn volledig afhankelijk

Open teelten in de tuinbouw die behandeld worden zijn hardfruit, zachtfruit niet beschut, openluchtgroenten voor zowel de versmarkt als de industrie. De akkerbouw wordt in zijn geheel besproken. Hier en daar worden nuances per teelt aan de bespreking bijgevoegd.

Klimatologische risico's spelen een belangrijke rol in de open teelten. De klimaatsomstandigheden zijn gradueel van invloed op de productie. Dit verklaart grotendeels de opbrengstfluctuaties in de plantaardige productie (open teelten).

In hardfruit en zachtfruit niet beschut is hagel een zeer relevant risico. Vorst en droogte zijn relevant. De kans op schade door hagel is matig tot groot, de ernst is groot. De kans op droogte en (late) vorst is matig, de ernst matig tot groot. Vooral hagel, maar ook vorst vormt een belangrijk risico. De ene locatie is meer risicovol dan de andere onder meer afhankelijk van de geografie en het microklimaat. Hagel schade aan de vruchten en vorstschade aan de bloesem veroorzaakt zeer aanzienlijke schade, relatief meer in zachtfruit dan in hardfruit. Droogte wordt eveneens als een belangrijk risico gepercipieerd, in zachtfruit meer dan in hardfruit. Ingeval van vorst en droogte kan de schade gedempt worden door de stijgende prijzen tengevolge van een lager aanbod.

Hagel- en vorstschade, maar ook droogte vragen om toepassing van specifieke maatregelen om de negatieve gevolgen tegen te gaan en/of de frequentie van optreden te verlagen. Interne maatregelen zijn het vermijden van gevoelige rassen, beregening (irrigatie) tegen droogte, een hagelnet of – kanon in concentratiegebieden van fruitteelt, en beregening (verneveling) om de incidentie van vorstschade te beperken. Het effect van het hagelkanon is niet bewezen en bij hagelnetten is er een zeker kwaliteitsverlies. De kleuring bij de bicolore Jonagold ontstaat door het temperatuurverschil tussen dag en nacht en door het gebruik van netten daalt dit temperatuurverschil. Daarnaast bestaan een aantal overheidsinstrumenten waaronder VLIF investeringssteun (hagelprotectie, beregening, enz.), en het landbouwrampenfonds. Dit laatste komt eerder zelden tussenbeide. Tenslotte wordt een hagelverzekering aangeboden via private

verzekeringsmaatschappijen of via de Onderlinge Fruittelers Hagelverzekeringsmaatschappij (= een onderling fonds). Hagelverzekering wordt als duur aanzien. Participatie in de fruitteelt bedraagt tussen de 25% en 50%. Een gans aantal telers, vooral de kleinere bedrijven, kunnen dit zich op vandaag niet permitteren. De mogelijkheid bestaat dat vanaf 2008 de veilingen in het kader van de nieuwe GMO groenten en fruit een collectieve hagelverzekering afsluiten en dat de premies ondersteund worden. Dit zal de participatie wellicht in een stroomversnelling brengen.

In de groententeelt (openluchtgroenten versmarkt en industrie) worden klimatologische risico's globaal als zeer relevant aangegeven, relatief meer dan in de fruitteelt. Vooral het risico op schade door droogte en regen (overstroming) wordt sterk(er) benadrukt. De kans en ernst worden beide als groot ingeschat. De kans op vorst en hagelschade wordt als matig weergegeven, de ernst als respectievelijk groot en matig. Hagel vormt hier een relatief kleiner risico dan in de fruitteelt.

Het rampenfonds wordt aangestipt als overheidsinstrument (niet voor hagel). Daarnaast zijn een gans aantal interne maatregelen mogelijk zoals irrigatie, het onderhouden van afvoerkanalen en grachten, het afdekken en tijdig rooien tegen vorst. De hagelverzekering bestaat ook, maar de participatie is minder dan in de fruitteelt.

Klimatologische risico's zijn belangrijk in de akkerbouw en het belang neemt nog toe. De laatste jaren lijken immers vaker extreme omstandigheden voor te komen. Het belang is wel relatief minder groot dan in de tuinbouw (fruit en groenten in open lucht). In de akkerbouw is er een grotere risicospreiding (meerdere producten). Een verlies in één product kan opgevangen worden door een ander product. De tuinbouw heeft verder meer te maken met korte teelten. De teeltperiode in de akkerbouw is langer waardoor een periode van extreme omstandigheden beter opgevangen wordt. Een gedeeltelijk herstel is nog mogelijk. Tenslotte speelt het kwaliteitsverlies meer in de tuinbouw (vooral fruit en groenten versmarkt) dan in de akkerbouw waar vooral bulkproducten voortgebracht worden. Klimatologische schade (vb. hagel) in groenten en fruit kunnen tot een totaal verlies leiden omwille van het kwaliteitsaspect en brengen de continuïteit van het bedrijf meer in gevaar. In de akkerbouw is dat veel minder het geval (met uitzondering van aardappelen die het dichtst de situatie in de tuinbouw benaderen).

De schade ten gevolge van klimatologische risico's in de akkerbouw is sterk afhankelijk van de plaats / regio (geografie, bodem, enz.) en van de teelt. Vaak hangt de schade af van het samengaan van klimatologische risico's zoals droogte gevolgd door regen of een combinatie van wind en regen. De belangrijkste klimatologische risico's zijn droogte, gevolgd door regen wind / storm, en in iets mindere mate hagel. Vorst is niet zo belangrijk. Aardappelen is algemeen de meest risicovolle teelt. Ook vlas is zeer gevoelig voor weersomstandigheden (legeren en kwaliteit) net zoals koolzaad dat grote opbrengstschommelingen kent. Van de akkerbouwteelten lopen bieten (en cichorei) relatief het minste risico. Deze teelten hebben veel reserves vanuit de wortel en bieten hebben een lange groeiperiode waardoor achteraf herstel nog gedeeltelijk mogelijk is. Bij granen vallen de opbrengstschommelingen eveneens nogal mee.

Het risico op droogte is vrij relevant tot zeer relevant. Dit is echter sterk afhankelijk van de bodem (matig relevant voor leem, zeer relevant op zandgrond) en van het gewas. Voor bietenteelt is dit minder relevant. Voor (winter)granen (Kempen: zandstreek) kan dit meer relevant zijn. Voor gewassen die in het begin van de zomer geoogst worden (zomergranen) is

dit iets minder relevant. Tegen de tijd dat er echt een droogteperiode aankomt, is het vaak eind juni begin juli en dan is de oogst van een aantal gewassen niet veraf meer. Droogte in het voorjaar (zoals in het voorjaar 2007) komt zelden voor (en de uiteindelijke impact viel nog wel mee). Maïs is een zomervrucht waardoor droogte meer problematisch kan zijn.

Het risico op regen (overstroming) is matig tot vrij relevant. Vooral in geval van overstroming is de ernst voor het gewas zeer groot. Het effect is echter regio- en plaatsgebonden (vooral West-Vlaanderen en de streek rond Poperinge zijn de laatste jaren getroffen). De relevantie hangt verder af van het gewas. Het risico is meest relevant bij aardappelen. Nat weer (warm en broeierig) verhoogt de incidentie van aardappelplaag. Ook de combinatie droogte gevolgd door regen is nefast in aardappelen.

Hagel is matig relevant. Het merendeel van de akkerbouwteelten kunnen zich nadien gedeeltelijk herstellen (vooral bieten). De impact hangt af van het tijdstip (maïs laat in het seizoen is ernstiger). Wind / storm is vrij relevant, vooral in granen en maïs. Vorst is enigszins relevant. Aardappelen zijn vorstgevoeliger dan andere teelten. Bij granen is het variëteitengebonden. Sneeuw is niet relevant.

Net zoals in fruit en groenten open lucht zijn een aantal interne maatregelen mogelijk. Ook het rampenfonds komt af en toe tussen.

Het risico op ziekten en plagen wordt als matig tot vrij relevant aangeduid. De kans op een aantal algemene ziekten en plagen is groot, de ernst is matig tot in een aantal gevallen groot. Voorbeelden zijn fruitmot, perebladvlo en perenvuur in hardfruit, xanthomonas en phytophthora in zachtfruit niet beschut, en bacterieziekten en aaltjes in groenten. In de aardappelteelt is de aardappelplaag een algemene ziekte. Bruinrot en ringrot zijn zeldzame en risicovolle ziekten bij aardappelen. Daarnaast vormen nematoden een probleem. In groenten (vooral industrie) wordt wildschade als vrij relevant tot zeer relevant aangeduid: de kans is matig tot groot, de ernst matig. Ook in de akkerbouw wordt het risico op wildschade (duiven, ganzen, everzwijnen, enz.) als vrij tot zeer relevant aangegeven. Dit neemt toe. Vooral bij de oogst en het uitzaaien vormt dit een probleem.

De literatuur (5) geeft weer dat voor algemene ziekten en plagen de kans vaak groot is, de ernst klein tot matig. Voor zeldzame ziekten en plagen is de kans klein, maar de ernst vaak groot. De kans op ziekten en plagen verschilt per specifieke combinatie van gewas en ziekte / plaag. Voor de meeste algemene plantenziektes en plagen is de kans op een bedrijf groot tot zeer groot. Risicovol zijn ziekten en plagen waarvan de schade groot of onbekend is, terwijl geen effectieve beheersing of bestrijding mogelijk is (zeldzame risicovolle ziekten en plagen). Zonder bestrijding is de ernst van vele algemeen voorkomende plantenziekten en plagen matig tot groot in een aantal specifieke gevallen. Van een aantal zeldzame ziekten en plagen zijn ernstige gevolgen bekend. Ingeval van bruinrot en ringrot in aardappelen wordt de partij vernietigd en is er bovendien gevolgschade (geen pootgoed op het bedrijf het volgende jaar en de eerste jaren geen aardappelen op het besmette perceel) (5).

De belangrijkste risicobeheerinstrumenten zijn intern. Specifieke beheersmaatregelen zijn nodig om de frequentie van optreden te verkleinen (algemene ziekten) en om de nadelige gevolgen van optreden te verkleinen. De meeste ziektes en plagen zijn weer gerelateerd en een regelmatig voorkomend onderdeel van het productieproces. Het voorkomen van lagere opbrengsten ten gevolge van ziekten en plagen wordt dan ook vaak als onderdeel van goed vakmanschap beschouwd. De schade zal meestal binnen acceptabele grenzen blijven indien

de uitgangspunten van de goede landbouwpraktijken (rassenkeuze, hygiënemaatregelen, scouten, teeltmaatregelen, bestrijdingsmaatregelen) worden toegepast. Vanuit de overheid is er onderzoek en controle. Voor nematoden in aardappelen is er een richtlijn tegen 2010. Het voedselagentschap doet de monitoring. Indien besmetting optreedt, moeten bestrijdingsmaatregelen genomen worden (immune rassen en vangplanten, ...) of mag een aantal jaar geen aardappelen geteeld worden op het perceel. Voor wildschade bestaan compensaties. Een vereenvoudigde regeling ter vergoeding van wilschade zit in de pijplijn. Momenteel gebeurt dit nog via een dure en moeilijke gerechtelijke procedure waardoor het aantal schadevergoedingen in praktijk zeer gering is. In de aardappelteelt bestaat een aardappelfonds, een solidariteitsfonds met sectorbijdragen, voor bruinrot en ringrot.

Het fyto-sanitair beleid wordt in belangrijke mate door de Fytorichtlijn (2000/29/EG) van de Europese Unie bepaald. De Fytorichtlijn is er op gericht om het binnenbrengen en verspreiden van schadelijke organismen in de EU te voorkomen. De Quarantaine lijst (Q-lijst) speelt een centrale rol. Voor organismen op de Q-lijst geldt een nultolerantie. Fyto-sanitaire maatregelen, gericht op het voorkomen van introductie of verspreiding van Q-organismen brengen vaak extra kosten met zich mee. De producent staat bloot aan risico door besmetting met een quarantaine organisme. Indien besmet, moeten producten vaak vernietigd worden, en het hanteren van de nultolerantie resulteert in hogere controle- en bestrijdingskosten. Het instellen van een vervoersverbod voor planten is eveneens mogelijk. Vooral exportgerichte sectoren hebben te maken met de risico's van fyto-sanitaire wetgeving van de afzetlanden (weigering aan de grens of een compleet invoerverbod, vernietiging gewas op het bedrijf). Tegen ziekten en plagen met een quarantaine status zijn een aantal preventieve maatregelen mogelijk, geen bestrijdingsmaatregelen (5).

Prijs- en marktrisico's, vooral dan wat productprijzen betreft, worden als zeer relevant weergegeven. Het risico betreffende hoge inputprijzen wordt voor fruitteelt als matig relevant aangeduid, in de groenteteelt als zeer relevant. De kans op een lage productprijs in de fruitteelt is matig, de ernst groot. In de groenteteelt wordt de kans en ernst als matig aangegeven wat betreft groenten voor de versmarkt, maar groot in het geval van industriegroenten. Het prijsrisico in een aantal akkerbouwteelten, vooral aardappelen, is eveneens zeer relevant. Algemeen zijn de prijzen in de akkerbouwteelten (granen) door de afbouw van de markt- en prijsondersteuning meer volatiel geworden.

Het direct afdekken van markt- en prijsrisico's in de fruitteelt is moeilijk. Via de operationele programma's van telersverenigingen (GMO groenten en fruit) kunnen een aantal indirecte maatregelen naar afzet en promotie toe ondersteund worden. Contractteelt in de fruitteelt komt niet echt voor. De afzet gebeurt via de veilingen. Voor de zogenaamde club-rassen (vb. Kanzi, en Green Star) moeten rechten (royalties) betaald worden. Er wordt bepaald wie mag produceren en hoe de afzet gebeurt. Via de telersverenigingen kan steun ontvangen worden om extra kosten te compenseren. Het aandeel van die rassen is momenteel nog beperkt (zowat 5%).

Groenteteelt voor de versmarkt is eveneens een vrije markt (afzet via de veiling). De groenteteelt voor de industrie is zowat volledig contractproductie (met een stuk vrije markt als buffer). Vooral productiecontracten en zelfs dienstverleningscontracten zijn gangbaar. Prijs en kwaliteit wordt gespecificeerd via het contract met prijsreducties indien de vereiste kwaliteit niet gehaald wordt.

In de akkerbouw zijn contracten gangbaar in de suikerbieten en het vlas, en in de aardappelteelt. In die laatste komt eveneens vrije productie voor. De prijzen voor granen zijn vrij.

Beschutte teelten

De studie besteedt minder aandacht aan beschutte teelten. Enkel de tuinbouwteelten zachtfruit beschut en glastuinbouw groenten komen aan bod.

Klimatologische risico's veroorzaken door handhaving van het kasklimaat nauwelijks directe productierisico's. Indirect hebben klimatologische risico's een invloed op de ziekte- en plaagdruk, en op het brandstofverbruik. Vooral de glasopstanden met daarin de technische installaties en de gewassen zijn kwetsbaar. Het betreft hier vaak, maar zeker niet altijd, afhankelijke risico's. Naast klimatologische risico's vormen ziekten en plagen een risico. Net zoals in de open teelten wordt een onderscheid gemaakt tussen algemeen voorkomende en eerder zeldzame ziekten en plagen. Ziekten en plagen zijn vaak onafhankelijke risico's. Andere productierisico's (uitval technische installaties) vormen een relatief belangrijker risico dan in de open teelten. Prijs- en marktrisico's (prijzen voor grondstoffen en producten) zijn compleet afhankelijk. In beschutte teelten vormt de energieprijns een belangrijk en afhankelijk risico.

Klimatologische risico's zijn veel minder relevant dan in de open teelten. Wind / storm worden als matig relevant beschouwd. Hagel, vorst en regen als enigszins relevant. De kans op schade door wind / storm wordt als matig aanzien, de ernst is meestal klein maar kan in een aantal gevallen groot zijn. Het risicoprofiel van glastuinbouw groenten en van zachtfruit beschut is vrij gelijkaardig. Het grote verschil is dat de gevolgen van hagel en wind / storm vaak erger zijn voor zachtfruit beschut omdat de productie voor een groot deel in een plastic constructie plaatsvindt waar in de glastuinbouw het vooral serres zijn waarvan de constructie en de techniek zodanig is dat die meer robuust zijn. In Nederlands onderzoek (5) wordt de kans op schade door hagel, storm en overstroming als klein aanzien, de ernst als groot. De schade die hagel en storm aan de opstanden, gewassen en installaties toebrengt varieert enorm. Lichte schade aan de kas heeft geen verdere gevolgen. Ernstige glasschade gaat bijna altijd samen met aanzienlijke schade aan gewas (planten vernield, temperatuurval in de winter, glas in product) en installaties (5).

De producent heeft vaak geen mogelijkheden de kans op schade door natuurgeweld te beïnvloeden. De schade aan glasopstanden en installaties ten gevolge van hagel en storm is verzekeraar, net zoals waterschade. De participatie is zeer hoog. Voor de schade aan het gewas bestaat een (aanvullende) gewasverzekering die frequent voorkomt. Niettegenstaande in bedekte teelten het gewas zelf minder aan het klimaat onderhevig is dan in de open teelten, kan verminderde instraling of vochtig weer toch leiden tot een aantal kwaliteitsproblemen. Maatregelen zijn onder meer assimilatiebelichting, schermen, en andere instrumenten die een toenemende mate van conditionering mogelijk maken (5).

Een aantal algemene ziekten en plagen worden als matig relevant tot relevant aanzien. De kans wordt als groot aangegeven, de ernst als klein of matig. Aangehaalde voorbeelden in de glastuinbouw zijn het pepino mozaiëk virus in tomaat, valse meeldauw in sla, botrytis, en witte vlieg. In zachtfruit worden phytophthora en trips als voorbeeld gegeven. Literatuur (5) geeft weer dat voor algemene ziekten en plagen de kans vaak groot is, de ernst is klein tot matig (analoog aan de eigen bevindingen). Voor zeldzame ziekten en plagen is de kans klein,

maar de ernst groot. De schade tengevolge van een Q-organisme wordt algemeen als groot geschat. De schade varieert van de vernietiging van de oogst in een deel van de kas tot volledige ruiming van het bedrijf.

De meeste ziekten en plagen zijn gemeengoed. Het voorkomen van schade door deze ziekten en plagen is onderdeel van het bedrijfsmanagement en van de goede landbouwpraktijk. Teeltmaatregelen zoals bedrijfshygiëne, klimaatinstelling, scouten en toepassen van bestrijdingsmaatregelen zal de schade meestal binnen acceptabele grenzen houden. Tegen ziekten en plagen met een quarantaine status (vb. pepino mozaïek virus) is een aantal preventieve maatregelen voorhanden, tegen de gevolgen van een besmetting zijn geen maatregelen voorhanden (5).

Het markt- en prijsrisico wordt, wat de productprijs betreft, als zeer relevant aanzien. De kans op een lage product prijs en de ernst ervan wordt als groot weergegeven. Binnen het input prijs risico, wordt het energieprijrisico als zeer relevant aanzien. Zowel de kans op een hoge energieprijs als de ernst is groot. De kans op hoge energiekosten is de laatste jaren sterk toegenomen. De extra kosten hebben een grote invloed op het bedrijfsresultaat. De ernst wordt daarom als groot geschat. De energiekosten (gas) zijn sterk afhankelijk van de weersomstandigheden.

Het direct afdekken van markt- en prijsrisico's is niet vanzelfsprekend. Contracten en de termijnmarkt zijn niet algemeen gangbaar. Glastuinbouw en zachtfruit beschut produceert voor de vrije markt (afzet via veilingen). Via de veilingen (GMO groenten en fruit) kunnen een aantal meestal indirecte maatregelen genomen worden. Voor het inperken van de gevolgen van het energierisico zijn een aantal maatregelen mogelijk: een optimale afstemming van het energiecontract op de bedrijfssituatie, energie-uitwisseling met collega's, investeren in energiebesparing (schermen, WKK, ...), teeltmaatregelen, technische innovaties (energieleverende kas of energie-arme teelten), enz. (5). Bijkomend is in 2004, met toestemming van de Europese Unie, staatsteun (VLIF) gegeven ten gevolge van een ernstige crisis door de sterk gestegen energieprijzen in de glastuinbouw.

Conclusie:

Het belang van klimatologische risico's neemt toe. De belangrijkste klimatologische risico's in de fruitteelt zijn in de eerste plaats hagel, en daarna vorst en droogte (vooral in zachtfruit). In groententeelt open lucht worden klimatologische risico's algemeen als meer relevant dan in de fruitteelt weergegeven. Vooral het risico op schade door regen (overstroming) en droogte wordt sterk(er) benadrukt. Vorst en hagel zijn eveneens belangrijk, hoewel hagel een relatief kleiner risico vormt dan in de fruitteelt. Klimatologische risico's in de akkerbouw hebben algemeen minder impact dan in fruit en groenten open lucht waar naast het productieverlies het kwaliteitsverlies sterker speelt. De belangrijkste zijn droogte, gevolgd door regen, wind / storm en in iets mindere mate hagel. Vorst is niet zo belangrijk. Het risico is sterk regio- en plaatsgebonden (geografie en bodem) en sterk afhankelijk van de teelt. Net zoals in de groenten open lucht wordt wildschade als een belangrijk (en toenemend) risico aangegeven.

Interne risicobeheerinstrumenten zijn van groot belang. Dit betreft onder meer beregening (irrigatie) tegen droogte, een hagelnet of –kanon in concentratiegebieden van fruitteelt, beregening (verneveling) om vorstschade te voorkomen. In een aantal gevallen is daarvoor VLIF steun mogelijk. Daarnaast komt het rampenfonds tussen, zij het niet voor hagelschade. Die tussenkomst is bovendien eerder beperkt, en komt relatief meer voor in de akkerbouw en

groententeelt dan in de fruitteelt. Het rampenfonds komt vooral tussen voor schade ten gevolge van droogte en regen. In de aardappelteelt is er het aardappelfonds dat tussenkomt voor schade tengevolge van bruinrot en ringrot. Verder is vooral in de fruitteelt de hagelverzekering gangbaar.

Klimatologische risico's in beschutte teelten zijn minder relevant. Glas (plastiek) opstanden met daarin de technische installaties en de gewassen zijn kwetsbaar voor wind / storm en, in mindere mate, hagel. De ernst kan groot zijn, maar de kans daartoe is eerder klein. De schade aan glasopstanden en installaties ten gevolge van wind / storm en hagel is verzekeraar, net zoals waterschade. In de glastuinbouw bestaat een gewasverzekering. In beschutte teelten wordt de energieprijs als een zeer relevant risico beschouwd.

Binnen de tuinbouw wordt de hagelverzekering, vooral in (hard)fruit dan, als meest noodzakelijk beschouwd. Die bestaat al, maar wordt nog altijd als duur aanzien. Vorst is iets minder belangrijk omdat de daaropvolgende hogere prijs een deel van het productieverlies dekt. In de glastuinbouw zijn een aantal verzekeringen mogelijk: water-, storm- en hagelschade, gewas, en uitval technische installaties.

Momenteel is er niet zoveel interesse naar nieuwe verzekeringen en onderlinge fondsen ter dekking van klimatologische risico's in de tuinbouw. Binnen de akkerbouw is er eveneens geen dringende nood aan verzekeringen of onderlinge fondsen, vooral niet gezien de tussenkomst van het landbouwrampenfonds. Vooral de betaalbaarheid van verzekeringen vormt een belangrijk knelpunt. Er is niet meteen vraag naar een rol van de overheid hierin. Het belang van preventie en onderzoek om de kans op en de ernst van schade te beperken wordt wel benadrukt (resistente gewassen, wildafweer, hagelprotectie, plantenziekten, enz.). De overheid heeft daarin een belangrijke rol, net zoals in het creëren van een kader. Daarnaast kan investeringssteun voor een aantal interne risicobeheerinstrumenten voorzien worden.

Binnen de nieuwe GMO groenten en fruit is preventie en ondersteuning van een aantal interne risicobeheerinstrumenten belangrijk, en het creëren van een kader dat de zaken aangenamer maakt. Groen oogsten en het afdekken van prijsrisico draagt niet de voorkeur.

Een precieze inschatting van het draagvlak bij land- en tuinbouwers voor specifieke verzekeringsproducten vereist verder marktonderzoek via discussiegroepen of via enquêtes.

3.1.3 Dierlijke productie

Varkenshouderij

Klimatologische risico's zijn niet opgenomen wegens niet relevant. Dierziekten worden ingedeeld in drie groepen. Een aantal ziektes moet vanuit de Europese Unie wettelijk bestreden worden. Daaronder bevinden zich een aantal besmettelijke ziekten zoals KVP (klassieke varkenspest), brucellose en SVD (blaasjesziekte). Voor een aantal ziekten waaronder Aujesky en Salmonella is er een verplicht controle- en uitroeiingprogramma. Dit is trouwens eveneens het geval voor de hiervoor vermelde besmettelijke ziekten. Daarnaast zijn er een aantal economisch (gangbare) ziekten waaronder PRRS (Porcine Reproductive and Respiratory Syndrome). PRRS of Abortus blauw betreft een reeks, soms vage aandoeningen zoals verwerpers, slappe of doodgeboren biggen en groei-reductie bij vleesvarkens. De besmettelijke dierziekten zijn afhankelijke risico's, Aujesky is deels afhankelijk, en PRRS en de meeste andere endemische ziekten zijn onafhankelijk. Andere productierisico's omvatten contaminatie mengvoer en uitval technische installaties. Contaminatie van mengvoer is deels een afhankelijk risico omdat mengvoerproducenten een groot aantal klanten beleveren. De uitval van technische installaties is in de meeste gevallen een onafhankelijk risico (defect aan het apparaat). Het wordt afhankelijk indien een regionale stroomstoring de oorzaak van de uitval is. Prijs- en marktrisico's zoals de voederprijs, de biggenprijs en de vleesvarkensprijs tenslotte zijn allen afhankelijke risico's (5).

Risico's ten gevolge van dierziekten zijn matig relevant tot zeer relevant. De besmettelijke dierziekten zijn zeer relevant (KVP, brucellose, SVD). De kans op uitbraak is groot, maar de kans dat een willekeurig varkensbedrijf ermee geconfronteerd wordt is eerder matig. De ernst is echter groot. Ruimen van geïnfecteerde dieren dan wel preventief ruimen / vaccineren gaat gepaard met grote directe en indirecte schade. De omvang neemt toe als het verbruik van varkensvlees daalt en de export wegvalt. Dierziekten zoals Aujesky, Salmonella en PRRS worden als matig relevant tot relevant aangeduid. De kans is matig of groot en de ernst klein of matig. De schade bij endemische ziekten zoals PRRS is meer diffuus. Bij Aujesky is er een overgang van een entingsfase naar een entstop. Hierdoor verhoogt op korte termijn het risico. Na een aantal jaar als de regio Aujesky vrij is, zou dit terug moeten dalen. Sinds 2007 is een Salmonella Actieplan in voege waardoor op korte termijn het risico eveneens zal toenemen.

Om de kans op incidentie en / of de schade tengevolge van incidentie tegen te gaan is een goed intern management belangrijk. Vanuit de overheid bestaat het sanitair fonds en zijn er een aantal verplichte of vrijwillige controle- en uitroeiingprogramma's.

Interne maatregelen zijn er met betrekking tot sanitaire voorzieningen (één laad- en losplaats, propere vrachtwagens, ontsmettingen, vaccinatie, ...) en / of aanpassingen in de bedrijfsvoering (all-in all-out) waardoor het aantal dier-, vervoer- en persoonscontacten beperkt wordt. Interne maatregelen zijn zeer belangrijk ingeval van economische ziekten. Bij besmettelijke ziekten kan het risico op incidentie eveneens dalen, echter de kans om betrokken te raken bij een bestrijding of de gevolgen van een bestrijding van een besmettelijke ziekte is bijna niet te vermijden.

De directe schade bij uitbraak van een besmettelijke dierziekte wordt vergoed via het sanitair fonds, de indirecte schade is voor de varkenshouder. Operationele kosten worden gedragen door de federale overheid. Een verzekering is niet beschikbaar. Dieren besmet met Aujesky

worden opgekocht via het sanitair fonds en vernietigt. Voor PRRS, net zoals de andere economisch gangbare ziekten bestaat niks: geen sanitair fonds en geen verzekering.

Andere productierisico's zijn contaminatie mengvoer en uitval technische installaties. Contaminatie met mengvoer is de laatste jaren een aantal keer voorgekomen. De kans dat een willekeurig bedrijf echter getroffen wordt met productieverliezen als gevolg van contaminatie is klein tot matig, hetzelfde geldt voor uitval van technische installaties (uitval technische installaties komt frequent voor maar doordat de landbouwer tijdig ingrijpt, kan vaak schade voorkomen worden). Verstikking van de veestapel als gevolg van uitval van technische installaties kan een grote schade veroorzaken, hetzelfde geldt voor schade als gevolg van contaminatie van mengvoeder. Naast interne maatregelen zijn er een aantal verzekeringen voorhanden. Veevoederbedrijven dekken zich via verzekeringen in voor contaminatierisico's. Ook voor uitval technische installaties bestaat een verzekering waarbij de premie afhankelijk is van de genomen voorzorgsmaatregelen. Vooral gemengde bedrijven en kleinere bedrijven nemen onvoldoende voorzieningen voor uitval technische installaties.

Prijrisico's (voeder, biggen en vleesvarkens) zijn relevant tot zeer relevant. De kans op een hoge voederprijs is (recent) geëvolueerd van klein naar matig. De ernst is matig. De kans op een lage biggen- en vleesvarkenprijs is matig tot groot (eerder matig voor de vleesvarkens en eerder groot voor de biggen), de ernst is groot. Verwacht wordt dat prijsfluctuaties in de toekomst nog toenemen. De exportmarkten komen onder druk en de producenten worden steeds gespecialiseerder doordat de marges zakken onder meer door een aantal vaste kosten voor milieu, dierenwelzijn, enz..

Eén manier om het prijrisico op te vangen is via contracten. Zowat 60% van de vleesvarkens wordt onder contract geproduceerd, voor de zeugen is dat minder dan 10%. De contracten variëren van een puur looncontract waarbij de boer vergoed wordt voor zijn arbeid en toezicht. De dieren en het voeder zijn van de integrator die de dieren terug afneemt (taxatie op sterfte). Daarnaast zijn er de prijsgarantie contracten (variërend van licht tot zwaar) waarbij de dieren eigendom zijn van de boer, het voeder aangekocht en betaald wordt bij een leverancier die ook de dieren afneemt. De betaling is volgens de kwaliteit van de productie. Op langere termijn is het voordeliger om zelfstandig te blijven, gezien er een winstmarge is voor de integratie (ook een verzekerde afzet is voor hen belangrijk). Met de termijnmarkt wordt nauwelijks gewerkt. De termijn markt kan wel gebruikt worden voor het schatten van de prijsevolutie. Vleesvarkensbedrijven kunnen één of twee weken wachten om biggen op te zetten. Voor een gesloten bedrijf met een continue aanvoer van biggen geldt dit niet.

Momenteel bevindt de varkenshouderij zich in een ernstige crisis door een combinatie van sterk gestegen voederprijzen en lage marktprijzen. Vooral de zeugenhouderij wordt getroffen. Op Europees niveau is beslist om steun te verlenen voor de particuliere opslag van varkensvlees. Overbruggingskredieten met VLIF steun kunnen momenteel niet. Wel wordt gedacht aan uitstel van betaling van de sociale bijdragen.

Conclusie:

Het risico kan sterk variëren tussen bedrijven. Een aantal risico's kunnen elkaar versterken en hebben dan vaak zware gevolgen. Het nazicht van de landbouwer is daarbij belangrijk. In welke mate volgt de boer zijn bedrijf op?

Klimatologische risico's zijn niet relevant in de varkenshouderij. Dierenziekten zijn dat wel. Interne instrumenten zijn hier van zeer groot belang. De kans om betrokken te raken bij een

bestrijding of de gevolgen van een bestrijding van een besmettelijke ziekte is echter bijna niet te vermijden. Naast interne instrumenten is het sanitair fonds daarom van groot belang. Het sanitair fonds komt enkel tussen voor directe schade ten gevolge van wettelijk te bestrijden dierenziekten.

Mede gezien de co-financiering van de Europese Unie worden alternatieven voor het sanitair fonds niet als opportuun beschouwd. Er is niet echt interesse voor verzekeringen en onderlinge fondsen of vragen in die richting naar de overheid, ook niet voor de meer gangbare economische ziekten die buiten het sanitair fonds vallen. De premies van verzekeringen worden doorgaans als te hoog ervaren. Bij een onderling fonds op vrijwillige basis is het bereiken van een voldoende participatie een probleem. Een landbouwer is vaak pas bereid in te stappen als hij schade ondervonden heeft. Daarnaast vormt de opbouw van het fonds in de beginfase een probleem.

Rundveehouderij

Naast een aantal klimatologische risico's die de opbrengst van de voedergewassen (grasland en maïs) beïnvloeden, is er het risico op extreme temperaturen (hitte) die de melkproductie negatief beïnvloeden. Dit zijn afhankelijke risico's. De dierenziekten zijn onderverdeeld in drie groepen: 1) besmettelijke dierenziekten (TBC, MKZ, brucellose, leucose, en recent blauwtong), 2) dierenziekten met een verplicht of vrijwillig controle- en uitroeiingsprogramma (BSE, BVD, IBR, en paratb), en 3) overige economische (gangbare) dierenziekten (neospora, en ademhalingstoornissen). Voor een aantal dierenziekten van groep 1 (brucellose en leucose) bestaan eveneens, veelal verplichte, controle- en uitroeiingsprogramma's. Een aantal dierenziekten van groep 2 (BVD, IBR, paratb) zijn eveneens gangbare economische ziektes. De eerste groep dierenziekten is een afhankelijk risico, terwijl de andere twee groepen min of meer onafhankelijk zijn. Naast de dierenziekten zijn er een aantal plant- en ruwvoederziekten. Andere productierisico's omvatten uitval installaties (koeltank), externe contaminatie (vb. dioxine en pcb), en kwaliteitsafwijking product (vb. antibiotica in melk). Prijs en marktrisico's tenslotte (melkprijs en vleesprijs) zijn afhankelijke risico's.

Van de klimatologische risico's is schade ten gevolge van droogte en regen voor de ruwvoedergewassen (gras en maïs) en hitte bij melkkoeien (lagere melkproductie) matig tot vrij relevant. De kans en de ernst zijn matig maar kunnen gezien de klimaatsverandering evolueren naar groot. Droogte kan de graslandproductie aanzienlijk beïnvloeden, en de graslandopbrengst is een belangrijke verklarende variabele voor normale variaties in het inkomen. Hittestress kan een belangrijke daling van de melkproductie veroorzaken (vb. in 2006 melkquotum niet vol onder meer omwille van hitte stres in juli). Hagel, wind/storm en vorst zijn niet echt belangrijk, hoewel er in maïs wel hagelschade kan optreden.

Het rampenfonds vanuit de overheid wordt als zeer belangrijk beschouwd, maar dit komt enkel tussen bij droogte en regen voor gewassen (en ook niet zo vaak). Daarnaast is intern management van belang. Indien er tekort is aan gras, gaat men aanvullend voeren met maïs of krachtvoeder (eventueel voeder bijkopen), maar dit verhoogt de kosten. In de toekomst worden volgende maatregelen wellicht belangrijker: waterreservoir, voedervoorraden (voedermanagement), en schaduwbomen (daar wordt nu over nagedacht). Komen niet voor: contracten, termijnmarkt, verzekeringen, en onderlinge fondsen. Er is wel een hagelverzekering (niet gangbaar in de rundveehouderij) en voor storm / wind is er de bedrijfspolis voor de bedrijfsgebouwen.

De dierziekerisico's zijn matig relevant tot zeer relevant naargelang de categorie en de specifieke ziekte. TBC, MKZ, brucellose, leucose, en recent blauwtong behoren tot de groep van de besmettelijke dierziekten. De relevantie ervan (met uitzondering van blauwtong, maar inclusief BSE) is vrij hoog tot zeer hoog. De kans op incidentie is klein tot matig, maar de ernst bij uitbraak is groot. Bij MKZ, BSE en brucellose wordt de volledige veestapel opgeruimd, bij TBC en leucose enkel de zieke dieren. Bij blauwtong sterft een klein percentage van de dieren en is er een zeker productieverlies. De overige ziekten binnen de twee andere groepen (BVD, IBR, paratb, neospora en ademhalingsstoornissen) zijn matig relevant, evoluerend naar vrij relevant. Hier is de kans groot, maar de ernst ingeval van incidentie klein.

Voor de besmettelijke dierziekten en de ziekten met controle- en uitroeiingprogramma's (bestrijdingsprogramma's) bestaat het sanitair fonds. Voor blauwtong is dit (voorlopig) niet het geval. Bestrijdingsprogramma's kunnen verplicht zijn (brucellose, leucose, en BSE) of vrijwillig (BVD, IBR en paratb). Verplichte programma's kunnen via het sanitair fonds mee gefinancierd worden, bij vrijwillige bestrijdingsprogramma's betaalt vooral de individuele producent. IBR evolueert naar een verplicht systeem, en wordt betaald door de sector. Er bestaat dus een mix van systemen en financiering.

Uitbraken van besmettelijke dierziekten hebben grote economische gevolgen. De directe schade van uitbraken, zoals de waarde van afgemaakte dieren, de kosten van de bestrijding en vernietiging van besmette dieren wordt vergoed via het sanitair fonds. Gevolgschade, zoals schade door leegstand van stallen, is voor de producent. Ingeval van uitbraak van een besmettelijke ziekte, of een ziekte met een verplicht bestrijdingsprogramma kan er VLIF steun zijn (ad hoc staatsteun) voor herbevolking bij stamping out (leegstandsvergoeding) en voor inkomensverliezen.

De ernst als gevolg van niet besmettelijke ziektes geeft een meer diffuus beeld en kan volgende schadeposten omvatten: verminderde groei jongvee, verminderde melkproductie, verminderde vruchtbaarheid, en een groter sterftepercentage en afvoerpercentage evenals kosten van onderzoek dierenarts, kosten van testen en medicijnen (5). Het belang van intern management (hygiëne maatregelen, vaccinatie, quarantaine bij inkoop, enz.) ter voorkoming van de incidentie en ter inperking van de gevolgen van de incidentie spelen hier een grotere rol dan bij besmettelijke dierziekten waar de kans om betrokken te raken bij een besmetting of beperkende maatregelen aanwezig blijft.

Risico's in verband met plant (ruwvoeder) ziekten zijn algemeen gezien niet zo relevant. De kans en de ernst zijn globaal klein. In een aantal specifieke gevallen is de relevantie hoger en kan de ernst groot zijn. Een voorbeeld is de maïsstengelboorder in de regio rond Zaventem (geïmporteerd via de luchthaven). De kans op incidentie hangt hier af van de regio. De ernst is groot. Indien het risico zich voordoet mag er drie jaar geen maïs geplant worden, wat een probleem is voor de voederwinning. Het gevaar is dat de ziekte zich verspreidt, bijvoorbeeld naar de noorderkempen. Vooral interne instrumenten, goede landbouwpraktijken, zijn belangrijk als risicobeheerinstrument.

Andere productierisico's omvat technische uitval (vb. indien de elektriciteit uitvalt is de melk in de koeltank verloren). Dit is enigszins relevant, zowel de kans als de ernst zijn klein. Verzekering is mogelijk. Kwaliteitsafwijking product (vb. antibiotica in melk) is enigszins relevant. De kans en de ernst zijn klein. Voor antibiotica in melk (productaansprakelijkheid) is men meestal verzekerd via een clause in de bedrijfspolis. Het risico op externe

contaminatie tenslotte is enigszins relevant: de kans is klein en de ernst kan matig zijn ingeval het bedrijf geblokkeerd raakt. Het rundvee loopt buiten en is onderhevig aan invloeden van afvalverbranding, industrie, enz. wat het risico op contaminatie verhoogt (vb. externe contaminatie met dioxine). Ingeval van contaminatie met dioxine en pcb's is er schadeloosstelling via het sanitair fonds.

Tenslotte zijn er een aantal prijs en marktrisico's, vooral naar melkprijs en vleesprijs toe. Wat de melkprijs betreft komen we uit een stabiele situatie naar een huidige situatie die meer volatiel is. Naar de toekomst toe verhoogt de relevantie (van enigszins relevant naar matig relevant). De kans en de ernst zijn beide matig. Een prijsdaling met 20% heeft een impact van 30% op het inkomen. Vooral het prijsrisico voor vlees (vleesvee) is vrij relevant (meer dan voor melk). De schommelingen zijn groter (zeker voor kalveren). De kans en de ernst zijn beide matig. Er is geen overdracht van markt- of prijsrisico's via contracten, termijnmarkt, verzekeringen, en onderlinge fondsen in de melkveehouderij. Gezien de nieuwe en toekomstige ontwikkelingen in de melkveesector wordt nagedacht over bufferende prijsmechanismen: aftoppen bij hogere prijzen en dempen bij lagere prijzen (=coöperatieve solidariteit op niveau van de zuivelcoöperatie). Voor vleesrundvee is er enigszins contractproductie (belang rond de 5%), voor kalveren is er zowat 100% integratie. Integratie bij vleesrundvee wordt gestuurd vanuit de slachthuizen (niet echt een ganse keten), bij kalveren ook maar daar is er een ganse keten (van voeder over mesterij naar slachthuis).

De tabel is opgesteld voor melkvee, maar het meeste geldt eveneens voor vleesvee. Hier en daar zijn er verschillen. Voor vleesvee is hitte niet zo een probleem. De dieren kunnen in een stal met ventilatie en melkproductie is sowieso veel kwetsbaarder dan vleesproductie. Risico's in verband met dierziekten is zowat hetzelfde. Het risico op kwaliteitsafwijking is iets minder bij vlees (melk is kwetsbaarder) en ook uitval technische installaties is veel minder relevant. Het prijsrisico echter is meer relevant (vleesprijs is meer volatiel).

Conclusie:

Klimatologische risico's ten gevolge van droogte en regen voor de ruwvoedergewassen (gras en maïs) en hittestress voor melkkoeien zijn vrij relevant. Het belang naar de toekomst toe neemt daarbij toe. Intern voedermanagement is een belangrijk risicobeheerinstrument. Daarnaast wordt het rampenfonds als belangrijk beschouwd. Dit komt echter niet zo vaak tussen.

De discussie rond verzekeringen / onderlinge fondsen als alternatief naast het sanitair fonds leeft wel in de sector. Dit telkens wanneer er een zich een incidentie van het een of ander voordoet:

De incidentie van botulisme (clostridium bacterie) stijgt en recent waren er een 15-tal gevallen. Het sanitair fonds komt niet tussen. De veroorzaker is niet aantoonbaar en het sanitair fonds vergoedt nooit economische schade en enkel de wettelijke ziekten.

Indien lintworm optreedt (vleesvee) wordt het dier afgekeurd en is het waardeloos. Dit leidt tot vragen naar een solidariteit lintwormfonds.

Inzake besmetting melk met antibiotica was er oorspronkelijk een solidariteitsmechanisme voor de schade op niveau van de zuivelcoöperatie. Wegens de grote kost is dit gestopt.

Telkens er zo een incident zich voordoet wordt nagedacht over verzekeringen of onderlinge fondsen, maar er komt niet echt veel van de grond. Af en toe wordt iets opgenomen in het sanitair fonds. Zo was er naar aanleiding van de dioxinecrisis sprake om een calamiteitenfonds op te richten, maar achteraf is besmetting met dioxine of pcb's in het sanitair fonds opgenomen. Solidariteitsfondsen op vrijwillige basis zijn zeer moeilijk gezien de individualistische mentaliteit. Een echt dringende nood aan (nieuwe) verzekeringen stelt zich niet zo. Wel een discussiepunt is een soort inkomensstabiliserend mechanisme gezien de grotere prijsvolatiliteit (via coöperatieve solidariteit, fiscaal, verzekering, ...).

3.2 Specifieke risicobeheerinstrumenten

3.2.1 Rampenfonds

De steun tengevolge van klimatologische rampen (landbouwrampen) wordt geregeld door de wet van 12 juli 1976 betreffende het herstel van schade veroorzaakt aan private goederen door natuurrampen. De wet is zowel van toepassing op algemene rampen (bevoegdheid van de Minister van Binnenlandse Zaken) als op landbouwrampen (bevoegdheid van de Minister van Landbouw). De dossiers betreffende landbouwrampen worden behandeld door de Algemene Directie Economisch Potentieel van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie (19).

Landbouwrampen zijn natuurverschijnselen met uitzonderlijk karakter of van een uitzonderlijke hevigheid of de massieve en onvoorziene werking van schadelijke organismen die belangrijke en algemene vernielingen hebben teweeggebracht van gronden, teelten of oogsten.

De erkenning van een gebeurtenis als landbouwramp wordt geregeld door een Koninklijk Besluit. Daarbij moet voldaan zijn aan een aantal voorwaarden. Het moet gaan om een uitzonderlijke gebeurtenis zijnde onuitgegeven sinds 20 jaar, de totale schade moet meer bedragen dan 1,24 miljoen euro, en de schade voor éénjarige gewassen moet tenminste 30% bedragen van de bruto productie van een “normaal” jaar (19). Het landbouwrampenfonds komt niet tussen indien er private verzekeringen aangeboden worden voor het risico in kwestie. Volgens de wet van 1976 wordt enkel hagel beschouwd als normaal te verzekeren. De schade wordt vastgesteld op basis van de verliezen en de verwachte waarde van de productie die forfaitair bepaald wordt op basis van de gemaakte kosten. Eventueel ontvangen premies, voorschotten van de overheid en dergelijke worden in mindering gebracht. De vaststelling van de schade door de schadecommissie heeft ook een fiscaal doel. De forfaitaire barema's voorzien een aftrek in geval van uitzonderlijke verliezen om het netto beroepsinkomen te bepalen (18).

De schadevergoedingen worden uitbetaald door de Nationale Kas voor Rampenschade in opdracht van de FOD Economie die de dossiers behandelt. De Nationale Kas voor Rampenschade hangt af van de FOD Financiën en beheert zowel het Nationaal Fonds voor Landbouwrampen als het Nationaal Fonds voor Algemene Rampen. Het Nationaal Fonds voor Landbouwrampen heeft als voornaamste inkomen een dotatie van de Nationale Loterij. Soms is het nodig een beroep te doen op voorschotten uit de Schatkist of op leningen op korte termijn, die de Nationale Kas voor Rampenschade aangaat (19). Het fonds is een louter publiek fonds. Het wordt beheerd door de overheid en het wordt uitsluitend opgebouwd via overheidsmiddelen.

Het systeem zoals het nu is heeft een aantal tekortkomingen (17+18). De vergoeding is slechts gedeeltelijk. Een eerste franchise van 30% (20% in probleemgebieden) wordt niet vergoed, in overeenstemming met de communautaire richtlijnen voor staatsteun. De rest wordt op een variabele manier vergoed al naargelang de schijf (percentage) schade. Bovendien worden de aanvaardingscriteria van de aanvragen vaak beperkt. In realiteit worden niet altijd alle teelten voor alle bedrijfstypes vergoed. Een bijkomend probleem is de lange periode tussen het optreden van de schade, de uiteindelijke erkenning en de daaropvolgende uitbetaling. De procedure is vrij complex en onduidelijk. Zowat alle administratieve niveaus zijn betrokken in het beheer van de landbouwrampen (gemeente, provincie, regio, federaal niveau en Europees

niveau). De afwezigheid van rechtspraak en een weinig gedetailleerde wetgeving zorgen ervoor dat de uitvoering kan variëren volgens provincie en zelfs volgens gemeente (17 + 18).

Een meer effectief instrument vereist een actualisatie van de wetgeving (meer precies en meer specifiek), een betere juridische omkadering om de procedures te verduidelijken en te uniformiseren, en een duidelijkere financiering met vooraf gedefinieerde kredietlijnen (17).

De droogtekredieten van 1976 terzijde gelaten toont Tabel 1 de klimatologische omstandigheden die geleid hebben tot een belangrijke schade aan de landbouw in België sinds de wet van 12 juli 1976 en geeft aan of die wel of niet erkend zijn als landbouwramp. Aansluitend geeft Tabel 2 een overzicht van het aantal ingediende en vergoede dossiers en de totale kost van de erkende landbouwrampen in België sinds 1976.

Tabel 1. Klimatologische omstandigheden die schade teweeggebracht hebben aan de land-en tuinbouw sinds de wet van 12 juli 1976

Periode	Oorzaak	Regio	Gewassen	Ramp
September – oktober 1984	onvoldoende zon en overmatige neerslag	Zuidwesten (Jura, Ardenne, Famenne, Fagne, en Haute-Ardenne)	Niet geogoste granen	Niet erkend
Winter 1984-1985	vorst	Gans België	Boomkwekerij en fruitteelt	KB 17-10-85
Zomer 1989	droogte	Famenne en Fagne	Weiden	Niet erkend
Zomer 1991	droogte	Regio van het Jura	Weiden	KB 18-11-1992
Voorjaar – zomer 1996	droogte	Famenne en Fagne	Weiden	KB 1-3-1999
Nacht van 21 op 22 april 1997	Vorst (<-2°C)	Meerdere gemeenten in de provincies Luik, Namen, Oost- en West-Vlaanderen en Limburg	Fruitteelt (appelen, peren)	Niet erkend
6 juni 1998	Hevig onweer met grote hagelstenen	vaststelling van schade aan de teelten in 16 gemeenten in West-Vlaanderen (rond Kortrijk)	Alle soorten	Niet erkend (hagelstenen vallen niet onder het landbouw rampenfonds)
Augustus – september 1998	Onophoudelijke regen	Vaststelling van schade voor bijna 4000 ha granen in de provincie Luxemburg	Granen (onmogelijk om te oogsten)	Niet erkend
Oktober – november 2000	Uitzonderlijke regen	vaststellingen vooral in West-Vlaanderen (55 van de 81 getroffen gemeenten)	Aardappelen, bieten, maïs en wortelen	KB 9-8-2002 gewijzigd door KB 9-3-2003 en 11-7-2003
September 2001	Onophoudelijke regen: uitzonderlijk karakter van neerslag tussen 1 september en 1 oktober	Gans de provincies Antwerpen, Waals Brabant, Henegouwen, Oost- en West-Vlaanderen, evenals meerdere gemeenten in Vlaams-Brabant, Luik, Limburg, Luxemburg en Namen	Vooral vlas voor meer dan 60% van de oppervlakte, en verder aardappelen en granen	KB 11-09-2003 gewijzigd door KB 13-11-2004
Zomer 2003	droogte	Zuidwesten van België		Niet erkend
Juli – augustus 2006	Droogte gevolgd door regen	???	????	Erkend, KB ???

Bron: 18 (FOD Economie, 2005) + FOD economie, 2007

De belangrijkste klimatologische risico's die zich voorgedaan hebben en voor erkenning tot landbouwramp in aanmerking kwamen zijn uitzonderlijke of overvloedige regen, droogte, en in mindere mate strenge of late vorst. Storm en onweer vallen onder het natuurrampenfonds. Hagel, zelfs indien uitzonderlijk, is privaat verzekerbbaar en valt daardoor eveneens niet onder het landbouwrampenfonds.

Uitzonderlijke of overvloedige regen in de late zomer en de herfst kunnen belangrijke schade veroorzaken onder meer via het onmogelijk maken van een goede oogst. Daarnaast zijn een aantal droogteperiodes voorgekomen die vooral schade veroorzaakten in de weiden in het zuidwesten van België (Wallonië) vanwege de specifieke bodemstructuur in die regio's. De droogte in het voorjaar en zomer van 1996 in die regio veroorzaakte zeer grote schade. Merk wel op dat pas sinds 2002 (KB 6-5-2002) de franchise geldt van 30% (20% in probleemgebieden) eigen risico. Enkel in de winter van 1984 – 1985 is strenge vorst in de boomteelt en de fruitteelt als landbouwramp erkend. Late vorst in de lente in de fruitteelt is nog nooit als ramp erkend.

De totale kost van alle erkende landbouwrampen (met uitzondering van de droogtekredieten van 1976) bedraagt bijna 30 miljoen euro. Dit is zonder de schade van de droogte en regen van 2006. De uitzonderlijke frequentie van de rampen de voorbije jaren (regen en droogte) hebben het beheer van het rampenfonds meer problematisch gemaakt (17).

Tabel 2. Aantal ingediende en vergoede dossiers en totale kost voor erkende landbouwrampen in België sinds 1976

Tijdstip en type landbouwramp	Ingediende dossiers	Vergoede dossiers	Totaal budget (mln. Euro)
Vorst winter 1984-1985	-	-	4,87
Droogte zomer 1991	420	-	1,56
Droogte voorjaar - zomer 1996	1577	1487	9,23
Regen oktober - november 2000	1147	944	6,2
Regen september 2001	594	462	3,0
Kevers januari 2000 – juli 2002	208	202	4,73
Droogte – regen juli - augustus 2006	-	-	???
Totaal	-	-	29,44

Bron: FOD Economie, 2007

De twee periodes van droogte en intense regen in juli en augustus 2006 zijn erkend als landbouwramp. Zodra de Raad van State advies heeft gegeven over de ontwerp-kb's van de regering en de consultatieronde met de gewesten rond is, hebben de getroffen landbouwers drie maanden de tijd om een schadedossier in te dienen. Er wordt een forfaitaire vergoeding uitgekeerd aan de landbouwers die meer dan dertig procent schade geleden hebben. De forfaitaire vergoeding heeft het voordeel van de eenvoud, maar is niet rechtvaardig voor wie veel schade opliep. Graan en fruit komen niet in aanmerking voor een schadevergoeding.

Een oogst of opbrengstverzekering kan niet alle risico's ten gevolge van natuurrampen elimineren. Zelfs met overheidstussenkomst in de premies of herverzekering kunnen niet alle risico's privé afgedekt worden (17). Ingeval van ernstige "echte" calamiteiten blijft het rampenfonds nodig. In een aantal andere omstandigheden kunnen andere mechanismen eveneens een grotere rol spelen.

In afwachting van de vergoedingen via het rampenfonds kunnen eveneens specifieke maatregelen genomen worden om de schade op te vangen zoals het verstrekken van overbruggingskredieten, uitstel verlenen voor de betaling van de sociale bijdragen en de aanpassingen van bepaalde fiscale barema's (zie ook hierna).

3.2.2 Sanitaire fondsen: Dierengezondheidsfonds / Plantenfonds

Er bestaan twee types Sanitaire Fondsen: een Dierengezondheidsfonds en een Plantenfonds. De wettelijke basis van het Dierengezondheidsfonds is de wet van 23 maart 1998 ("Wet betreffende de oprichting van een Begrotingsfonds voor de gezondheid en de kwaliteit van de dieren en de dierlijke producten"). De wettelijke basis van het Plantenfonds is de wet van 17 maart 1993 ("Wet betreffende de oprichting van een Begrotingsfonds voor de productie en de bescherming van planten en plantaardige producten"). In praktijk beperken de activiteiten van die laatste zich vooral tot de aardappelteelt.

De twee sanitaire fondsen ressorteren onder de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, maar worden boekhoudkundig beheerd door het FAVV (Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen). De Raad van het Fonds bestaat uit alle betrokken actoren, en geeft advies aan de bevoegde minister (Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid). De beide fondsen steunen op de principes van medefinanciering, medeverantwoordelijkheid en medebeheer door de producenten.

Diergezondheidsfonds

Het Diergezondheidsfonds financiert de tussenkomsten in het kader van de officiële dierziektebestrijding, geregeld door de Dierengezondheidswet van 24 maart 1987. Het geld van het Fonds dient tot schadeloosstelling voor vernietigde dieren en producten, voor prestaties die erkende dierenartsen uitvoeren in het kader van de dierziektebewaking, voor specifieke programma's van dierziektebestrijding in het belang van de veehouderij en om te zorgen voor een hoge beschermingsgraad van de volksgezondheid. Het fonds komt enkel tussen voor directe verliezen en bij het beheer van ziekten waarvan de bestrijding wettelijk gereguleerd is. Het komt niet tussen voor de indirecte gevolgen van de ziekten waarvan de bestrijding wettelijk gereguleerd is en bij de bestrijding van de andere niet gereguleerde ziektes, de zogenaamde economische of commerciële ziektes.

De vergoeding voor vernietigde dieren is gelijk aan de vervangingswaarde vermenigvuldigd met een refactiecoëfficiënt of waardeverminderingcoëfficiënt. Bijvoorbeeld, voor Newcastle Disease in de pluimveehouderij bedraagt de refactiecoëfficiënt 70%. De pluimveehouder draagt zelf een deel van het professionele risico (30%). Dit wordt gedaan om goede landbouwpraktijken aan te moedigen. In dit specifieke geval kan men vaccineren voor de ziekte. Het mag bovendien niet interessanter worden om opgeruimd te worden bij een ziekte-uitbraak in het geval van ineengestorte marktprijzen.

De inkomsten van het Sanitair Fonds bestaan uit verplichte bijdragen van de producenten / sector. De manier waarop deze bijdragen berekend worden is sectorafhankelijk. Wat pluimvee betreft draagt zowat de ganse keten bij (broeierijen, producenten, pluimveeslachthuizen, enz.) (KB 5 oktober 2001 gewijzigd door de programmawet van 22 december 2003 artikel 213 tot en met artikel 217). In de zuivel betalen de kopers een bijdrage per hoeveelheid melk opgehaald waarvan ze de helft doorrekenen aan de producenten (KB. 18 februari 2005). In de

varkenshouderij (KB 31 oktober 2005) en de rundveehouderij (KB 31 oktober 2005) betalen de producenten.

Daarnaast is er een financiële contributie van de Europese Unie die globaal beschouwd zowat 50% bedraagt. De federale overheid komt niet tussen in de vergoedingen voor directe schade, maar neemt wel de operationele kosten op zich. De regio's kunnen eventueel indirecte schade vergoeden via staatssteun, mits toestemming van de Europese Commissie (zie hierna Fonds voor Landbouw en Visserij en Vlaams Landbouwinvesteringsfonds).

De fondsen zijn onderverdeeld in compartimenten per diersoort. Wanneer een crisis uitbreekt en er onvoldoende reserves in het fonds van de betrokken diersoort zit, kunnen er transfers onder vorm van krediet zonder intresten optreden tussen de fondsen. Deze transfers zijn echter tijdelijk en moeten achteraf terugbetaald worden. Daarvoor worden de bijdragen voor die diersoort tijdelijk verhoogd tot opnieuw een voldoende financiële reserve aangelegd is.

Illustratie: vogelgriep (= vogelpest in 2003)

De vernietiging van dieren en producten is gebeurd aan 90%. De totaalkost was ongeveer 11 miljoen euro, waarvan 5 miljoen euro co-financiering Europese Unie en uiteindelijk 6 miljoen euro voor de sector. De operationele kosten van de crisis bedroegen ongeveer 11 miljoen euro waarvan 4 miljoen euro co-financiering Europese Unie en 7 miljoen euro voor het federale budget (17). Vlaanderen heeft staatssteun gegeven ter compensatie van een deel van de indirecte verliezen met name de economische verliezen omwille van leegstand. Concreet werden twee maatregelen in het kader van de leegstandsvergoeding genomen: een rentesubsidie voor overbruggingskredieten en een kapitaalpremie. Er waren 672 aanvragen voor een kapitaalpremie, waarvan 597 effectief uitgekeerd werden voor een totaal bedrag van 3,3 miljoen euro leegstandsvergoeding (24).

Plantenfonds

De wet van 2 april 1971 betreffende de bestrijding van voor planten en plantaardige producten schadelijke organismen vormt de wettelijke basis voor de fytosanitaire reglementering. Voor aardappeltelers bestaat er een solidariteitsfonds (Koninklijk Besluit van 5 december 2004). Er is een verplichte bijdrage voor alle producenten. De hoogte van de jaarlijkse bijdrage bedraagt 20 euro per ha voor pootaardappelen en 10 euro per ha voor consumptieaardappelen. Het fonds staat in voor het geheel of gedeeltelijk vergoeden van de directe verliezen ten gevolge van de vernietiging of behandeling van aardappelen, met uitzondering van winstderving. En ook voor de supplementaire kosten voor behandeling of verwerking onder quarantaine voorwaarden van aardappelen, met uitzondering van de kosten voor vernietiging. Enkel de directe verliezen voor een aantal specifiek bepaalde schadelijke organismen worden gedekt. Het betreft hier bruinrot en ringrot. In 2003 en 2004 was er veel schade. De overheid heeft via voorschotten alles vergoed. In feite dienen de huidige bijdragen nog steeds voor het terugbetalen van die voorschotten.

3.2.3 Fonds voor Landbouw en Visserij

Na de regionalisering werd een voorlopig begrotingsfonds voor de Kwaliteit van de Landbouwproductie opgericht om de continuïteit van de vroegere federale begrotingsfondsen te verzekeren. De naam werd nadien gewijzigd in Fonds voor Landbouw en Visserij. Het fonds zet het beheer en de specifieke werkzaamheden van de vroegere federale fondsen voor Plantenproductie en Diergezondheid en Kwaliteit van de dieren verder (23). Het Fonds valt onder het bevoegdheidsdomein Landbouw en Visserij in Vlaanderen.

Het decreet van 19 mei 2006 betreffende de oprichting en de werking van het Fonds voor Landbouw en Visserij, werd gepubliceerd in het B.S. van 18 juli 2006. Het fonds kan steun toekennen aan projecten, programma's en opdrachten, en onder bepaalde voorwaarden die opgelegd zijn door de Vlaamse Regering kan het Fonds economische schade vergoeden. Hierbij rekening houdend met de communautaire richtsnoeren voor staatsteun.

Het Fonds kan economische schade vergoeden voor kosten voor de vernietiging, het uit de handel nemen, het behandelen, het bewerken of verwerken van planten en plantaardige producten of dieren en dierlijke producten of visserijproducten, en voor inkomensverlies. Dit ten gevolge van maatregelen tot uitvoering van een beslissing van zowel de Europese dan wel de federale of Vlaamse overheid en waarbij de oorzaak niet toegeschreven kan worden aan degene die schade lijdt.

Schade wordt niet vergoed als die het gevolg is van een verkeerde handeling van de betrokkene en indien al een vergoeding ontvangen is via een ander kanaal. De middelen van het fonds bestaan volledig uit sectorbijdragen. Er bestaat geen mechanisme van automatische co-financiering vanuit de Europese Unie. Indien er een geval van economische schade is kan Vlaanderen besluiten om vergoeding mogelijk te maken. Dit moet aangevraagd worden bij de Europese Commissie. Nadien wordt dan beslist vanwaar het geld komt (dit kan het fonds zijn). Indien er economische schade is in een aantal landen van de Europese Unie (stel blauwtong), en de Europese Unie zou beslissen tot een aantal maatregelen en voorzien in co-financiering, dan kan Vlaanderen daarin instappen en beslissen vanwaar het budget komt. Dit kan het Fonds zijn.

Als gevolg van de dreiging van vogelgriep in het najaar 2005 en het voorjaar 2006, heeft de sector van eieren en slachtpluimvee aanzienlijke schade geleden door de substantiële terugloop van het verbruik van eieren en van pluimveevlees. Om de geleden economische schade te compenseren werd door het Fonds voor Landbouw en Visserij een totale compensatie van 826.582 euro uitbetaald. Er werd een compensatie gegeven voor de vernietiging van broedeieren en eendagskuikens, de vervroegde afslachting of doding van een deel van het moederdierenbestand, de vrijwillige verlenging van de sanitaire leegstand na drie weken en de vrijwillige verlaging van de productie door minder kuikens in opfok te plaatsen om de bezettingsdichtheid te verlagen. Het gros van de compensatie was bedoeld voor de laatste twee maatregelen (23).

3.2.4 Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) (24)

VLIF: investeringssteun

Het Vlaams Landbouw Investeringsfonds (VLIF) voorziet via rentesubsidies en / of kapitaalpremies in steun aan investeringen met betrekking tot intern risicomangement (Groep 3: investeringen in onroerend goed, gericht op de realisatie van een structuurverbetering: steun 20%, financiering met een lening 3% RS op tien jaar). Het betreft onder meer:

- steun voor installaties en materiaal gericht op de oogstprotectie in bestaande fruitplantages (hagelkanon, hagelnetten, beregening tegen lente nachtvorst);
- steun voor investeringen, gericht op de beperking van de verspreiding van ziektekiemen (installaties voor het steriliseren van substraten of afvalgrond, reinigingsplaats met bezinkput voor voertuigen voor het vervoer van dieren, sanitaire laad- of losplaatsen voor dieren, inclusief eventuele afsluiting, sanitair sas in stallen);
- steun voor beregeningsinstallaties allerhande en koelcellen voor kadavers;
- en klimaatverbeterende investeringen (afzuiginstallaties, enz.).

VLIF: steun als compensatie van geleden schade

Land- en tuinbouwers die belangrijke schade geleden hebben aan de landbouwproductie of de landbouwproductiemiddelen ten gevolge van onvoorziene gebeurtenissen zoals natuurrampen, ongunstige weersomstandigheden of het uitbreken van dier- of plantenziekten, kunnen van steunmaatregelen genieten.

De steun wordt verleend onder vorm van een rentesubsidie van maximaal 3 % gedurende maximaal 3 jaar op een overbruggingskrediet. Het maximumbedrag van het overbruggingskrediet is gelijk aan het bedrag van de werkelijk geleden schade aan de landbouwproductie en de landbouwproductiemiddelen verminderd met ontvangen schadevergoedingen. De steun wordt uitsluitend met Vlaamse middelen gefinancierd.

De minimale omvang van de schade aan de landbouwproductie en productiemiddelen door natuurrampen en buitengewone weersomstandigheden bedraagt 30 % van een normale productie.

De veeziekten die aanvaard worden zijn: runderbrucellose, -tuberculose en -leucose, gekkekoeienziekte, varkenspest, vogelpest en pseudovogelpest. Er kan slechts steun zijn voor de herbevolking hetzij:

- na volledige opruiming van de veestapel of na bewezen noodzakelijke leegstand ingevolge runderbrucellose, gekkekoeienziekte, varkenspest, vogelpest en pseudovogelpest;
- na de uitzuivering ten gevolge van een aantasting van rundertuberculose en runderleucose van ten minste 30 % van de veestapel.

Voor schadegevallen veroorzaakt door natuurrampen en buitengewone weersomstandigheden voorziet de regelgeving niet in een onmiddellijke praktische toepassing. Ze schetst alleen het algemene kader waarbinnen maatregelen kunnen genomen worden waarbij ondermeer bepaald wordt dat er geen overcompensatie van de geleden schade mag zijn. Concrete steunmaatregelen worden in overleg met de Europese Commissie uitgevaardigd via een ministeriële omzendbrief.

Voorbeeld: steunmaatregelen ter compensatie van de schade door leegstand als gevolg van vogelpest: In het voorjaar 2003 werd de pluimveesector getroffen door een epidemie van vogelpest. Hierop werd in het kader van de VLIF-regelgeving een steunmaatregel uitgevaardigd die de geleden schade gedeeltelijk compenseerde. Concreet waren er twee maatregelen: steun op een overbruggingskrediet en steun onder de vorm van een kapitaalpremie.

De steun op het overbruggingskrediet had de vorm van een rentesubsidie van 3 % gedurende 3 jaar. Het maximum bedrag van het krediet was gelijk aan het bedrag van de aanvaarde schade en werd vastgesteld als het product van: 1) het reëel aantal gehouden dieren binnen de vergunning bij de heropstart; 2) een bedrag aan schade per dag per dier afhankelijk van de speculatie; en 3) het aantal dagen leegstand verminderd met een aantal dagen sanitaire leegstand. Het overbruggingskrediet kon bovendien voor 80 % gewaarborgd worden door het VLIF.

De kapitaalpremie bedroeg maximaal 80 % van de aanvaarde schade door leegstand. Het bedrag van de schade wordt op analoge manier berekend als het bedrag van het overbruggingskrediet. Het aantal dagen leegstand werd bovenop de dagen sanitaire leegstand verminderd met 7 dagen ten laste van de pluimveehouder.

Voor 598 dossiers was er een toekenning van een kapitaalpremie voor leegstand. Voor de financiering van de steun was de bevoegde minister gemachtigd om de middelen die bestemd waren voor de uitbetaling van de vergoedingen in het kader van de afbouw van de veehouderij aan te wenden. Er werden voor 3320930 euro uitgaven goedgekeurd.

VLIF: steun ten gunste van bedrijven in financiële moeilijkheden (regionale steun)

Wanneer zich een onvoorziene gebeurtenis (andere dan natuurrampen, ongunstige weersomstandigheden of het uitbreken van dier- of plantenziekten) voordoet waardoor land- of tuinbouwers in financiële moeilijkheden komen, kan de minister een algemene steunmaatregel treffen wanneer de situatie dit verantwoordt. In de maatregel worden de voorwaarden en modaliteiten voor het verkrijgen van de steun, de criteria voor het vaststellen van de financiële moeilijkheden, het gebied waarbinnen de bedrijven moeten gelegen zijn en de periode waarin de maatregel van toepassing is, vastgelegd.

De regelgeving voorziet zodoende niet in een onmiddellijke praktische toepassing. Enkel het algemene kader waarbinnen maatregelen kunnen genomen worden, is geschetst. Zowel algemene als specifieke maatregelen (een sector, een streek) zijn mogelijk.

Indien er een steunmaatregel uitgevaardigd wordt, zal de steun de vorm hebben van een rentesubsidie van maximaal 3 % gedurende maximaal 3 jaar op een overbruggingskrediet. De steun wordt uitsluitend met Vlaamse middelen gefinancierd. Voorwaarden zijn:

- de bedrijven moeten aantonen dat er reële financiële moeilijkheden zijn;
- de problemen moeten een structurele oorzaak hebben en niet het gevolg zijn van slecht beheer;
- de steun moet beperkt zijn in omvang;
- de bedrijven moeten levensvatbaar zijn na het nemen van de gepaste structurele maatregelen;
- een herstructureringsplan moet ingediend worden;

- de sector moet, wanneer meer dan 1,5 % (bij algemene maatregelen) of 3 % (bij specifieke) van de productie bij de maatregel betrokken wordt, bepaalde compensaties (capaciteitsafbouw) leveren.

Concrete steunmaatregelen worden in overleg met de Europese Commissie uitgevaardigd via een ministeriële omzendbrief.

Voorbeeld: gewestwaarborg of overbruggingskredieten voor de tuinbouwsector (de minimis): Als gevolg van de energiecrisis in de tuinbouwsector in 2004 werd een steunmaatregel ten laste van het VLIF uitgevaardigd voor tuinders in financiële moeilijkheden.

De steun heeft de vorm van 80 % gewestwaarborg op een overbruggingskrediet dat verstrekt wordt om de continuïteit van het bedrijf te verzekeren. Banken kunnen een overbruggingskrediet toestaan aan gespecialiseerde tuinbouwbedrijven met 1) onvoldoende financiële reserves doordat de bedrijfsleider minder dan 5 jaar gevestigd is als gespecialiseerd tuinder; en 2) minimum één krediet in omloop waarvoor de VLIF-tussenkomst nog een looptijd heeft van minimum 3 jaar.

Het overbruggingskrediet is uitsluitend bestemd voor de financiering van productie-uitgaven en bedraagt maximaal 100.000 € per bedrijf en maximum 10 € per m² glasoppervlakte voor glastuinbouwbedrijven. Het heeft een maximale duur van 3 jaar en er wordt jaarlijks een derde afgelost. De rentevoet is ten hoogste gelijk aan de EU-referentievoet.

De steun wordt verleend in het kader van Verordening (EG) Nr. 1860/2004 van de Commissie van 6 oktober 2004 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de minimis-steun in de landbouwsector en de visserijsector. De waarde van de steun wordt gelijkgesteld aan die van een rentesubsidie gedurende 3 jaar op het kredietbedrag. Het rentevoordeel is gelijk aan het verschil tussen de rentevoet van het krediet en de referentievoet. Bedrijven die de steun verkrijgen worden opgenomen in een register van bedrijven die minimis-steun verkregen hebben. Er wordt rekening gehouden met de bijdrage die betaald wordt voor het verkrijgen van de waarborg. De bijdrage bedraagt 0,395 % van het gewaarborgde bedrag. De kredieten van de aanvrager mogen niet opgezegd zijn en alleen wanneer een bedrijfseconomische analyse aantoont dat het tuinbouwbedrijf zijn financiële verplichtingen in normale omstandigheden zal kunnen nakomen, zal de overheidsgarantie toegekend worden. Gedurende de looptijd van het overbruggingskrediet met overheidswaarborg, mag alleen onder zeer strikte voorwaarden nog bijkomend krediet met VLIF-waarborg toegestaan worden aan het bedrijf.

Er kwamen 36 aanvragen binnen voor een totaal gevraagd krediet van 2451125 euro, of gemiddeld 68087 euro per aanvraag. De totaal gevraagde waarborg bedraagt 80% of 1960900 euro.

3.2.5 Fiscaal

De inkomstenbelasting wordt geheven op een netto-inkomen. Ofwel wordt een aangifte ingediend op basis van een bewijskrachtige boekhouding, ofwel wordt een forfaitaire aangifte gedaan. In het eerste geval mag van het bruto-inkomen van de landbouwer nog de

beroepsmatige kosten afgetrokken worden. Een onderdeel van de beroepskosten zijn de kosten voor beroepsmatige verzekeringen.

De bedrijfswinst kan eveneens bepaald worden op grond van forfaitaire grondslagen, het landbouwbarema. Bij het landbouwbarema overlegt de administratie der belastingen met de beroepsorganisaties over een gemiddelde dat kan toegepast worden voor de hele sector.

Om de nettowinst van een bedrijf vast te stellen moet een verschil gemaakt worden tussen de ontvangsten (brutowinst) en de uitgaven. Bij het bepalen van de semi-brutowinst (barema) worden al een aantal bedrijfsuitgaven in rekening gebracht. Er wordt onder meer rekening gehouden met normale verliezen van akkerbouwvruchten en veestapel. Ook de vergoedingen die het Rampenfonds uitbetaald heeft zijn in de SBW verrekend. In het forfaitaire systeem gebeurt dit op basis van gemiddelde ontvangsten en kosten per type bedrijf en per landbouwtreek. Andere uitgaven, die individueel zijn vast te stellen, worden nog niet verrekend. Dit verklaart het begrip semi-brutowinst. Vertrekkend van de semi-brutowinst wordt de nettowinst berekend volgens de modaliteiten die voor de individuele aftrekposten zijn bepaald. Individueel aftrekbare posten omvatten verliezen aan teelten en sterfte van dieren, erelonen van dierenartsen en kosten van geneesmiddelen.

- Ingeval van uitzonderlijke verliezen in teelt van akkerbouwvruchten en voedergewassen mag de semi-brutowinst verminderd worden met de uitzonderlijke verliezen die een plaatselijk karakter hebben, die minstens 20% bedragen en die te wijten zijn aan rampspoedige gebeurtenissen (wervelwinden, hagel). Dit is te bewijzen met een verklaring van de commissie voor vaststelling van schade aan de teelten (franchise van 20%).
- Ingeval van beroepsverliezen in de teelten te wijten aan algemene rampspoedige gebeurtenissen kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden worden afgeweken van het principe dat de teeltschade veroorzaakt door algemene rampspoedige gebeurtenissen (droogte, overvloedige regenval, vorst, ...) reeds in de SBW cijfers werd verrekend.
- Ingeval van verliezen in de veestapel kunnen uitzonderlijke verliezen te wijten aan ziekte of abnormale sterfte in de veestapel individueel afgetrokken worden. Tenzij deze door een verzekering of staatsubsidie worden gedekt.

Van de semi-brutowinst mogen ook de bijdragen van verzekeringen voor een gewaarborgd inkomen in mindering gebracht worden.

3.2.6 Financiële instellingen

De financiële instellingen (banken) spelen eveneens een rol betreffende risico- en crisisbeheer. Onder meer via het herschikken van leningen (tijdelijk uitstellen van kapitaalsaflossingen) kan een eventuele moeilijke periode overbrugd worden. De tussenkomst gebeurt in een aantal gevallen gecoördineerd met de overheid (VLIF).

3.2.7 Verzekeringen

De wetgeving bepaalt welke schades minimaal gedekt worden in de brandverzekering. Het aantal risico's is over de jaren heen geleidelijk uitgebreid. Stormschade is een verplichte dekking, en sinds de hervorming van de natuurrampen zit ook overstroming (watersnood) en aardbeving in de brandverzekering als verplichte waarborgen. De brandverzekering is onderworpen aan de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 24 december 1992. Het merendeel van de gebouwen en hun inhoud is gedekt tegen de volgende risico's: brand en gelijkgestelde gevaren, inwerking van elektriciteit, aanslagen en arbeidsconflicten, storm, hagel en sneeuw of ijsdruk, glasbreuk, natuurrampen, waterschade, en diefstal, (18). Daarbuiten worden in de brandverzekering courant ook dekkingen onderschreven voor bedrijfsschade, indirecte verliezen, burgerrechtelijke aansprakelijkheid gebouw en rechtsbijstand gebouw.

Naast de brandverzekering worden ook meer specifieke verzekeringen aangeboden zoals de oogstverzekering tegen hagel, verzekeringen tegen ziekte of sterfte van dieren of een verzekering tegen machinebreuk.

De verzekeringen worden fiscaal belast. Er is een heffing van 9,25% op de premie met daarnaast 6,5% parafiscale taxen in het geval van een brandverzekering. In meerdere Europese lidstaten is er voor de brandverzekering specifiek voor de landbouw vrijstelling van belastingen. De verzekeringspremies in België zijn wel aftrekbaar (beroepskosten) (18).

Tabel 3 geeft een overzicht van de omvang van verzekeringspremies specifiek voor de landbouw in België in 2006. De belangrijkste is de brandverzekering en gelijkgestelde gevaren en verzekeringen voor stormschade, en in mindere mate natuurrampen. De relatief lagere premie voor natuurrampen kan verklaard worden door het feit dat de dekkingen tegen natuurrampen pas vanaf maart 2006 verplicht werden, met een premieheffing vanaf de volgende vervaldag.

Tabel 3. Verzekeringspremies specifiek voor landbouw in België, 2006

Productcategorie	Premies 2006 (miljoen €)
Brand	35,4
storm	10,9
natuurrampen	1,9
diefstal	0,5
arbeidsconflicten	0,7
andere	2,6
oogst	0,6
Totaal	52,6

Bron: CBFA, 2007

KBC, Fortis, en AXA zijn de drie belangrijkste actoren die private verzekeringen in de land- en tuinbouw aanbieden in Vlaanderen. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste polissen voor land- en tuinbouw van KBC en AXA.

De “KBC Patrimoniepolis Land- en Tuinbouw” beschermt de bedrijfsgebouwen, de woning en de inhoud van de bedrijfsgebouwen en van de woning tegen allerhande gevaren. Ook de bedrijfsschade die het gevolg kan zijn van schade aan deze goederen kan verzekerd worden. Binnen deze polis kan een aantal types verzekeringen afgesloten worden: de multirisicoverzekering, de verzekering diefstal, de dierenverzekering, de verzekering schade door wijziging van klimaat en groeifactoren,

De multirisicoverzekering omvat een waarborg tegen brand en de daaraan verbonden risico's (storm, hagel, sneeuw- en ijsdruk, natuurrampen, ...). De dierenverzekering beschermt tegen schade aan individuele paarden en runderen of aan runderen in groep. Optioneel is de waarborg diefstal. De verzekering van individuele paarden of runderen verleent dekking voor dood of noodslachting, verlies, blijvende waardevermindering of veterinaire behandeling ten gevolge van een ongeval of een ziekte. De verzekering voor runderen in groep is specifiek voor melkveebedrijven en verleent dekking voor dood of noodslachting ten gevolge van een ongeval of ziekte. Niet verzekerd zijn ziekten waarvan de bestrijding door de overheid gereguleerd is.

De verzekering tegen schade door wijziging van omgevingsfactoren beschermt tegen beschadiging van de verzekerde goederen door een onvoorziene en plotse wijziging in de omgevingsfactoren in de verzekerde bedrijfsgebouwen, zoals de temperatuur, luchtsamenstelling en -vochtigheid. Voor glastuinbouwbedrijven is er de verzekering van de gewassen tegen de gevolgen van een wijziging in klimaat of groeifactoren. Ook voor kippenkwekerijen of varkenshouders die kippen of varkens tegen verstikking willen verzekeren is er de verzekering schade door wijziging van omgevingsfactoren.

De hagelpolis beschermt tegen schade aan de gewassen in open lucht door de inslag van hagel. De polis verleent dekking voor de gehele of gedeeltelijke vernietiging van de gewassen, en voor het kwaliteitsverlies van de gewassen. De vergoeding is gebaseerd op het verlies aan opbrengst van de gewassen met als maximum de verzekerde waarde per perceel. De verzekerde waarde wordt bepaald in functie van de normale verwachte opbrengst. De premie hangt af van de ligging van het perceel, de hagelgevoeligheid van de gewassen en of alle percelen van het bedrijf verzekerd zijn. Voor de telers van hardfruit (appelen, peren, pruimen en kersen) biedt KBC de voorwaarden aan van Onderlinge Fruittelers Hagelverzekering (OFH).

Tenslotte zijn er voor land- en tuinbouwers nog verzekeringen ter beschikking op het vlak van aansprakelijkheid, juridische geschillen, arbeidsongevallen, ziekte en invaliditeit, pensioen, overlijden en hospitalisatie.

Bij AXA groepeert “Extensia Landbouw” een reeks verzekeringen die toegespitst zijn op de landbouwsector. Er is keuze tussen vijf hoofdverzekeringen en vier bijkomende verzekeringen. De eerste hoofdverzekering is brand en gelijkgestelde gevaren (inclusief natuurrampen, storm, hagel en sneeuw- of ijsdruk, ...), met als keuzeverzekering diefstal en vandalisme, en hagel op oogsten. De tweede hoofdverzekering is machines en computers. De derde omvat burgerlijke aansprakelijkheid landbouw, met als keuzeverzekering BA privé-leven (familiale verzekering). De vierde hoofdverzekering is arbeidsongevallen, met als keuze ongevallen privé-leven. De vijfde categorie is patroon.

Daarnaast bestaat agrobédrijfshulp. Agrobédrijfshulp is een autonome v.z.w die gegroeid is uit Boerenbond. Hij groepeert 4500 bedrijven, met 9000 verzekerde personen - in Vlaanderen,

de Oostkantons en Waals-Brabant. De kernopdracht is hulp te bieden aan land- en tuinbouwbedrijven in geval van ziekte, ongeval, overlijden, vakantie of andere familiale gebeurtenissen die betrekking hebben op de verzekerde personen. Wanneer één van de verzekerde personen omwille van één van deze redenen zijn of haar werk op het bedrijf zelf niet kan doen, zorgt agrobédrijfshulp voor een gepaste vervanger.

Het merendeel van de verzekeringen (met de hoogste participatiegraad) zijn verzekeringen voor persoonlijke risico's en aansprakelijkheidsrisico's. Persoonlijke risico's omvatten arbeidsongeschiktheid, overlijden, echtscheiding. Persoonlijke risico's zijn er ook in verband met de bezittingen van het bedrijf zoals diefstal, brand, of ander verlies of schade aan machines, gebouwen en dieren. Aansprakelijkheidsrisico's houden verband met wettelijke en contractuele aansprakelijkheid voor geleverde goederen en diensten, uitvoeren van overeenkomsten, personeel, milieu en gebouwen.

De belangrijkste verzekeringen die aan de land- en tuinbouwers aangeboden worden laten een belangrijke dekking toe van de gebouwen en hun inhoud dankzij de brandverzekering en aanverwante verzekeringen (storm, natuurrampen, diefstal, enz.) (18). Verzekeringen voor prijs- en marktrisico's zijn er niet. Verzekeringen voor productierisico's zijn gering, en de participatie is algemeen zeer laag. De dekking van plantaardige productie op het veld en de dieren is beperkt. Voor de plantaardige productie is er de hagelverzekering, maar het percentage dekking van de hagelverzekering blijft eerder beperkt. De kost van deze verzekering wordt algemeen als (te) hoog ervaren. In de glastuinbouw is er een gewasschadeverzekering. Wat de dierlijke productie betreft worden in praktijk enkel de rund(fok)dieren van grote waarde beschermd tegen ziekte of ongeval. Enkele verzekeraars hebben een specifieke verzekering voor runderen in groep, specifiek voor melkveebedrijven, waarbij een vergoeding uitbetaald wordt ingeval van sterfte of noodslachting ten gevolge van een ziekte of ongeval. De dierenverzekering vergoedt in ieder geval geen schade ten gevolge van de wettelijk te bestrijden ziektes. Voor varkens- en kippenhouders is er een verzekering voor schade ten gevolge van wijziging van klimaat en groeifactoren.

4 Beleid betreffende risico- en crisisbeheer

4.1 Internationale beperkingen vanuit de WTO

In het kader van de WTO zijn subsidies voor verzekeringen en steun voor rampen onder een aantal voorwaarden vrijgesteld van reductieverplichtingen (groene doos). Annex II paragraaf 7 en 8 van het akkoord over landbouw geven de krijtlijnen aan.

Een overheidsbijdrage in inkomensverzekering en inkomensvangnet kan onder volgende voorwaarden (paragraaf 7):

- a) het gaat uitsluitend om landbouwincome en er is een inkomensverlies van meer dan 30% ten opzichte van het driejarige gemiddelde of het vijfjarig gemiddelde (exclusief de hoogste en de laagste waarde);
- b) de tussenkomst van de overheid compenseert maximaal 70% van het inkomensverlies;
- c) de steun is niet gekoppeld aan het type en het volume van de productie, aan interne of internationale prijzen en aan de gebruikte productiefactoren.

Steun (hetzij rechtstreekse betalingen hetzij in het kader van verzekeringsprogramma's) voor natuurrampen kan onder volgende voorwaarden (paragraaf 8):

- a) er is een formele erkenning van overheidswege van de natuurramp of soortgelijke ramp;
- b) het productieverlies bedraagt meer dan 30% ten opzichte van het driejarige gemiddelde of het vijfjarig gemiddelde (exclusief de hoogste en de laagste waarde);
- c) de steun heeft enkel betrekking op verliezen in inkomen, vee, land of andere productiefactoren;
- d) er zijn geen voorwaarden of beperkingen met betrekking tot productie in de toekomst.

De compensaties onder paragraaf 7 en paragraaf 8 mogen samen niet meer dan 100% van het totale verlies van de producent uitmaken.

4.2 Voorstel voor nieuwe maatregelen binnen het GLB op het gebied van risico- en crisisbeheer?

Jarenlang heeft het gemeenschappelijke landbouwbeleid (GLB) via markt- en prijsondersteuning een stabiel inkomen verzekerd. De laatste jaren is het zwaartepunt van het GLB geleidelijk verschoven van markt- en prijsbeheer naar rechtstreekse betalingen, die sinds 2005 grotendeels ontkoppeld werden. De ontkoppeling is echter op basis van historische rechten waardoor de verdeling zeer ongelijk is. De ontkoppelde bedrijfstoeslag levert nog steeds een belangrijke en stabiele bijdrage tot het inkomen, zij het niet in dezelfde mate als voorheen. Dit betekent een grotere verantwoordelijkheid voor het beheer van risico's die vroeger door het markt- en het prijsondersteuningbeleid werden opgevangen. Bovendien krijgt de land- en tuinbouw door de liberalisering steeds meer te maken met concurrentie en schommelende prijzen. Daarnaast blijft de land- en tuinbouw onderhevig aan belangrijke productierisico's in verband met klimaat en dier- en plantenziekten. Als gevolg hiervan verhoogt de roep om een aantal (nieuwe) risico- en crisisbeheerinstrumenten ter beperking en beheer van risico's in de land- en tuinbouw.

In 2001 heeft de Europese Commissie een document ter beschikking gesteld van de lidstaten over risico- en crisisbeheersing in de landbouw met focus op verzekeringen. Het onderwerp

kwam nadien meermaals ter sprake op de Raad. De Raad verzocht de Commissie in haar conclusies van 17 december 2003 een verslag voor te leggen over haar bevindingen met passende voorstellen. Dit verslag (COM (2005) 74) werd gepresenteerd op de Raad van 14 maart 2005. Risico- en crisisbeheersingsmaatregelen zouden kunnen vallen onder 'prioritaire doelstelling 1' van het programmeringsdocument voor plattelandontwikkeling. Modulatiegeld (1%) zou gebruikt kunnen worden ter financiering ervan. De Commissie stelde verder drie nieuwe opties voor risico- en crisisbeheerinstrumenten voor, met name 1) bijdrage aan premie voor verzekering tegen natuurrampen, 2) steun voor stabilisatiefondsen, en 3) basisdekking tegen inkomenscrisis. Deze zouden na verloop van tijd de communautaire en nationale ad-hoc noodmaatregelen geheel of gedeeltelijk kunnen vervangen. Nieuwe instrumenten dienen in overeenstemming te zijn met de communautaire richtsnoeren voor staatssteun, de WTO-criteria van de "groene doos", en de aangegeven financiële verbintenissen (i.e. budgettair neutraal).

Financiering van maatregelen voor risico- en crisisbeheer met modulatiegeld

Ten eerste heeft de Commissie gekeken naar financiering van maatregelen voor risico- en crisisbeheer met modulatiegeld. Modulatie is een mechanisme ter versterking van de tweede pijler van het GLB, waarmee middelen van rechtstreekse inkomenssteun worden afgeroomd ten voordele van plattelandontwikkeling. Risico- en crisisbeheer zouden kunnen kaderen binnen prioritaire doelstelling 1 van de verordening inzake plattelandontwikkeling. Indien hiertoe wordt besloten hoeft de Europese Unie geen aanvullende middelen ter beschikking te stellen en kunnen de lidstaten een maximaal bedrag aan voor plattelandontwikkeling bestemde middelen inzetten voor risico- en crisisbeheer.

In 2005 werd er in totaal 225,7 miljoen euro uitgekeerd in Vlaanderen in het kader van de Pijler I steun of de rechtstreekse inkomenssteun (25). In 2006 was dit 260,5 miljoen euro. Voor alle bedrijven is de eerste 5000 euro aan pijler I steun vrijgesteld van afroaming via modulatie. Voorlopige berekeningen geven aan dat voor 2007 met een modulatie percentage van 5% en rekening houdend met de franchise van 5000 euro er voor ongeveer 8,8 miljoen euro afgeroomd is. Dit betekent dat zowat 1,76 miljoen euro (1%) beschikbaar zou zijn voor risico- en crisisbeheer.

Nieuwe opties voor risico- en crisisbeheerinstrumenten

Ten tweede stelt de Commissie voor te beoordelen of volgende drie opties – apart of samen, volledig of gedeeltelijk – de communautaire en nationale ad-hoc-noodmaatregelen kunnen vervangen. Deze zouden ontworpen worden met inachtneming van de WTO-criteria voor de groene doos. Eenmaal toegevoegd aan het assortiment plattelandontwikkelingmaatregelen, kunnen deze maatregelen door de lidstaten en de regio's worden gebruikt in het kader van hun eigen prioriteiten voor de volgende programmeerperiode.

Optie 1: verzekering tegen natuurrampen: bijdrage in de door de landbouwer te betalen premie.

Verzekeringen vormen een alternatief voor ad-hoc overheidsbetalingen ter compensatie van verliezen ten gevolge van natuurrampen op communautair, nationaal of regionaal niveau. Een aantal lidstaten heeft reeds nationale regelingen ingevoerd om verzekeringen te stimuleren. Er kan worden voorzien in een bijdrage in de premie die de landbouwer moet betalen om zich te verzekeren tegen inkomensverlies ten gevolge van natuurrampen of ziekte. De subsidie die de EU en de nationale / regionale overheid betaalt mag dan niet hoger zijn dan 50% van het totale premiebedrag. Om voor financiering met voor plattelandontwikkeling bestemde

middelen in aanmerking te komen moeten de regelingen in overeenstemming zijn met de communautaire richtsnoeren voor staatsteun en de WTO-criteria voor de groene doos. Het verlies moet hoger liggen dan 30% van de gemiddelde productie in de vorige drie jaar, of dan het op de vorige vijf jaar gebaseerde driejaargemiddelde (waarbij dus de hoogste en de laagste waarde niet in aanmerking worden genomen). De verzekering mag niet meer dan 100% van het inkomensverlies vergoeden.

Aangezien landbouwriscico's normaliter gevolgen hebben voor een groot aantal landbouwbedrijven (systeemrisico) moeten verzekeringsondernemingen zich vaak voor relatief hoge bedragen herverzekerden. Als alternatief voor de bijdrage in verzekeringspremies kan gekeken worden naar de bevordering van herverzekeringsystemen. Op nationaal niveau kan de overheid 1) een volledige herverzekering tegen lagere prijzen aanbieden, 2) een deel van de vereiste herverzekering gratis aanbieden waardoor de totale herverzekeringskosten van de verzekeringsonderneming afnemen en 3) via stop-loss-overeenkomsten als partner aan de herverzekering deelnemen.

Optie 2: steun voor onderlinge stabilisatiefondsen

Door gebruik te maken van onderlinge stabilisatiefondsen wordt het risico verdeeld over een aantal producenten die gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor risicobeheer op zich willen nemen. Producenten die een vastgesteld aanzienlijk inkomensverlies lijden, kunnen een beroep doen op het kapitaal van het fonds. De Europese Unie zou een tijdelijke en degressieve steun kunnen verlenen voor administratieve kosten.

Optie 3: basisdekking tegen inkomenscrises

Deze regeling is geïnspireerd op een (vroeger) Canadees model en de groene doos bepalingen van de WTO. Bedoeling is om de beschikbare middelen bij een crisis te verhogen (inkomenssteun), en zo liquiditeitsproblemen en aanzienlijke inkomensverliezen op te vangen. Er wordt enkel steun verleend als het verlies hoger ligt dan 30% van het gemiddelde inkomen in de referentieperiode. Er dient een indicator voor het inkomen te worden vastgesteld, het compensatieniveau moet lager liggen dan 70% van het inkomensverlies. Indien de producent steun krijgt via andere compensatieregelingen (bv. natuurrampen) moet het totaalbedrag lager liggen dan 100% van het verlies.

4.3 Communautaire richtsnoeren voor staatsteun

Het gebruik van staatsteun voor maatregelen op het gebied van risico- en crisisbeheer moet in overeenstemming zijn met de communautaire richtsnoeren voor staatsteun in de landbouw- en bosbouwsector 2007-2013 (PB C 319 van 27-12-2006), en de daaraan verbonden voorwaarden zoals vastgesteld in artikel 10 - 12 van Verordening (EG) Nr. 1857 / 2006 van de Commissie van 15 december 2006 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het Verdrag op Staatsteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren (PB L 358 van 16-12-2006). Vier aspecten met betrekking tot staatsteun op het gebied van risico- en crisisbeheer worden onderscheiden.

1) Steun tot herstel van door natuurrampen of buitengewone gebeurtenissen veroorzaakte schade.

Is aangetoond dat het om een natuurramp (aardbevingen, lawines, grondverschuivingen en overstromingen) of een buitengewone gebeurtenis (oorlog, binnenlandse ordeverstoringen en

stakingen of op bepaalde voorwaarden en afhankelijk van de omvang ervan, ernstige nucleaire of industriële ongevallen en grote branden met wijdverspreide verliezen) gaat, dan kan steun tot 100% worden verleend als vergoeding voor materiële schade.

2) Steun ter compensatie van landbouwers voor verliezen als gevolg van ongunstige weersomstandigheden.

Ongunstige weersomstandigheden, zoals vorst, hagel, ijs, regen of droogte kunnen op zichzelf niet als natuurrampen beschouwd worden. Dergelijke gebeurtenissen kunnen echter zoveel schade toebrengen dat zij met natuurrampen mogen worden gelijkgesteld wanneer het schadeniveau een bepaalde drempel van de normale productie bereikt.

De bruto steunintensiteit mag niet meer bedragen dan 80% van de door de ongunstige weersomstandigheden veroorzaakte daling van de inkomsten en niet meer dan 90% in probleemgebieden. De inkomensdaling wordt berekend door het onder a) bedoelde cijfer af te trekken van het onder b) bedoelde cijfer waarbij:

- a) de hoeveelheid van het product geproduceerd in het jaar waarin de ongunstige weersomstandigheden zich hebben voorgedaan, vermenigvuldigd met de in dat jaar verkregen verkoopprijs;
- b) de gemiddelde jaarlijkse hoeveelheid geproduceerd in de laatste drie jaar (of het gemiddelde van de laatste vijf jaren, de hoogste en de laagste productie niet meegerekend), vermenigvuldigd met de gemiddelde verkregen verkoopprijs.

Deze steun kan eventueel verhoogd worden met andere kosten die de landbouwer speciaal heeft gemaakt omdat hij vanwege de ongunstige weersomstandigheden niet kon oogsten. Het maximumbedrag hiervoor verkregen moet worden verminderd met ontvangen bedragen van verzekeringsregelingen en kosten die door andere factoren zijn veroorzaakt.

Bij de aanmelding van steunmaatregelen moeten passende meteorologische gegevens worden verstrekt. De Commissie accepteert ook andere methoden voor de berekening van de normale productie, met inbegrip van regionale referentiewaarden indien die methoden representatieve waarden opleveren. Indien de ongunstige weersomstandigheden een groot gebied op dezelfde wijze hebben getroffen mag bij de berekening van de steunbedragen worden uitgegaan van de gemiddelde verliezen op voorwaarde dat die verliezen representatief zijn en niet leiden tot overcompensatie.

Vanaf 1 januari 2010 moeten vergoedingen met 50% worden verminderd, tenzij die worden betaald aan landbouwers die een verzekering hebben afgesloten voor ten minste 50% van hun gemiddelde jaarlijkse productie of van hun gemiddelde jaarlijkse productiegerelateerde inkomen en voor de klimaatrisico's die statistisch het vaakste voorkomen in de betrokken lidstaat of regio.

Voor op of na 1 januari 2010 geleden verliezen wijkt de Commissie slechts af van voorgaande vastgestelde voorwaarde, indien een lidstaat op overtuigende wijze kan aantonen dat ondanks alle redelijke inspanningen geen betaalbare verzekering ter dekking van de statistisch meest frequente weerrisico's in de betrokken lidstaat of regio beschikbaar was toen de schade zich voordeed.

3) Steun ter bestrijding van dier- en plantenziekten.

Dit hoofdstukonderdeel zal moeten worden herzien zodra de grootschalige evaluatie en toetsing van het communautaire beleid inzake de vergoeding van met dierziekten gepaard gaande kosten is afgesloten (Animal Health Strategy 2007-2013).

Steun om landbouwers te vergoeden voor de kosten in verband met de voorkoming en uitroeiing van dier- of plantenziekten of plagen, gezondheidscontroles, testen en andere controlemaatregelen, aankoop en toediening van vaccins, geneesmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen, de slacht en vernietiging van dieren en de vernietiging van gewassen kan onder bepaalde voorwaarden. De bruto steunintensiteit mag niet meer bedragen dan 100% en de steun wordt in natura in de vorm van gesubsidieerde diensten toegekend en niet onder de vorm van rechtstreekse geldelijke betalingen.

Steun om landbouwers te vergoeden voor door dier- of plantenziekten of plagen veroorzaakte verliezen kan eveneens onder bepaalde voorwaarden. De bruto steunintensiteit mag niet meer bedragen dan 100%. Verder mag de vergoeding uitsluitend berekend worden op basis van:

- a) de marktwaarde van de aan de ziekte of plaag gestorven dieren of planten, of van de dieren of planten die op bevel van de overheid worden vernietigd in het kader van een verplicht openbaar preventie- of uitroeiingprogramma
- b) inkomensverliezen ten gevolge van quarantaineverplichtingen en moeilijkheden bij het herbevolken of heraanplanten van het bedrijf.

Dit bedrag moet worden verminderd met bedragen ontvangen van verzekeringen, en niet vanwege de ziekte gemaakte kosten die zonder de ziekte zouden zijn gemaakt.

Er mag slechts steun worden toegekend voor ziekten waarvan de uitbraak officieel door de openbare autoriteiten is erkend. De betalingen moeten betrekking hebben op ziekten of plagen waarvoor wettelijke, bestuursrechtelijke of administratief vastgestelde communautaire of nationale bepalingen gelden. De betalingen moeten worden gedaan in het kader van een communautair, nationaal of regionaal openbaar programma ter voorkoming, beheersing of uitroeiing van de betrokken ziekte of plaag. Wat dierziekten betreft wordt steun toegekend voor de ziekten die zijn vermeld in de lijst van dierziekten die is opgesteld door de Wereldorganisatie voor diergezondheid en / of in de lijst van dierziekten die is opgenomen in de bijlage bij Beschikking 90 / 424 / EEG van de Raad.

4) Steun als bijdrage in verzekeringspremies.

Steun met betrekking tot verzekeringspremies kan indien de bruto steunintensiteit niet meer bedraagt dan:

- a) 80% van de verzekeringspremies indien in de polis is bepaald dat uitsluitend verliezen ten gevolge van ongunstige weersomstandigheden die met een natuurramp kunnen worden gelijkgesteld worden gedekt;

b) 50% van de verzekeringspremies indien in de polis is bepaald dat de verzekering dekking biedt tegen: i) de onder a) bedoelde verliezen en andere door weersomstandigheden veroorzaakte verliezen, en / of ii) verliezen die veroorzaakt worden door dier- of plantenziekten of door plagen.

De steun mag niet worden beperkt tot verzekeringen van een enkele maatschappij of groep maatschappijen en mag niet worden gebonden aan de voorwaarde dat het verzekeringscontract wordt gesloten met een in de betrokken lidstaat gevestigde maatschappij.

De commissie zal andere steunmaatregelen op het gebied van verzekeringen tegen natuurrampen en buitengewone gebeurtenissen, en vooral herverzekeringsregelingen en andere maatregelen ter ondersteuning van producenten in gebieden met bijzonder grote risico's, van geval tot geval onderzoeken.

4.4 De-minimissteun

Dankzij de invoering in 2005 van de-minimissteun (Verordening (EG) nr. 1860/2004 PB L 325 van 28.10.2004) voor de primaire productie beschikken de lidstaten over een extra instrument om op korte termijn een minimum aan steun te verlenen zonder dat zij daarvoor de toestemming van de Commissie nodig hebben.

Momenteel wordt de de-minimis hervormd. Het is nog afwachten op de definitieve verordening van de Commissie. Het voorstel dat nu op tafel ligt (exacte bedragen kunnen nog afwijken) is een dubbel plafond op de toegelaten steun: een individueel plafond van 6000 euro per onderneming per voortschrijdende periode van drie jaar en een nationaal plafond van 0,6% van de landbouwproductie (+/- 41,5 miljoen euro voor België en gezien de verdeelsleutel per regio aan de hand van het aantal landbouwbedrijven komt dit neer op +/- 2/3 voor Vlaanderen of ongeveer 29,5 miljoen euro).

4.5 GMO Groenten en Fruit

Begin 2007 heeft de Europese Commissie een voorstel ingediend tot hervorming in de Gemeenschappelijke Marktordening Groenten en Fruit (COM (2007) 17). In juni 2007 besliste de Raad (document 10771/07 samen te lezen met de laatste versie van het wijzigingsvoorstel zijnde document 10333/07). Het akkoord is een politiek akkoord over de principes. Verschillende punten van het compromis moeten nog vertaald worden in concrete juridische teksten om uiteindelijk uit te monden in uitvoeringsverordeningen.

Eén van de doelstellingen van operationele programma's is crisispreventie en -beheer. Dit omvat: 1) het uit de markt nemen van producten, 2) het groen oogsten of niet oogsten van groenten en fruit, 3) afzetbevordering en communicatie, 4) opleidingsmaatregelen, 5) oogstverzekering, en 6) steun voor de administratieve kosten van de oprichting van onderlinge fondsen.

Een oogstverzekering wordt collectief uitgevoerd door een producentenorganisatie. Doel is bijdragen tot het beschermen van het inkomen van de producenten wanneer die getroffen worden door natuurlijke rampen, klimatologische incidenties en, wanneer het van toepassing is, ziekten en plagen. De lidstaten kunnen bijkomende nationale / regionale steun verlenen. De totale publieke steun mag echter niet meer bedragen dan:

- a) 80% van de kost van de verzekeringspremies voor verliezen ten gevolge van klimatologische gebeurtenissen die met een natuurlijke ramp gelijkgesteld kunnen worden;
- b) 50% van de kost van de verzekeringspremies tegen (i) de onder a) bedoelde verliezen en tegen andere verliezen veroorzaakt door klimatologische incidenties, en (ii) verliezen veroorzaakt door dier- of plantenziekten of plagen.

De steun voor de administratieve kosten bij het opstarten van een onderling fonds zou 5%, 4% en 2% bedragen van de contributie van de telersvereniging in het eerste, tweede en derde jaar dat het onderlinge fonds operationeel is. De lidstaten kunnen een plafond instellen.

De financiering van goedgekeurde operationele programma's gebeurt via actiefondsen. Deze fondsen worden gefinancierd met financiële bijdragen van de leden of van de telersvereniging zelf, en met communautaire financiële steun. De communautaire financiële steun bedraagt hoogstens 4,1% van de waarde van de door elke telersvereniging afgezette productie. Dat percentage mag worden verhoogd tot 4,6%, maar het percentage boven de 4,1% mag uitsluitend gebruikt worden voor crisispreventie- en crisisbeheersmaatregelen. De communautaire financiële steun bedraagt bovendien maximaal 50% van de uitgaven van de operationele programma's. De telersverenigingen financieren zelf de overige 50%.

Het totale budget in Vlaanderen op basis van een gemiddelde waarde van de verkochte productie van +/- 750 miljoen € bedraagt dus +/- 70 miljoen € (35 miljoen euro EU en 35 miljoen € telersverenigingen). Maximaal 1/3 of +/- 23,3 miljoen € kan besteed worden aan crisismanagement. Dit is een maximum want telersverenigingen zijn niet verplicht dit in hun operationele programma's op te nemen. Indien uitsluitend de 0,5% (4,6% -4,1%) ingevuld wordt, komt dit op 7,5 miljoen € Dit vanuit de veronderstelling dat elke telersvereniging de steun vanuit de Europese Unie maximaliseert.

Het gebruik van leningen voor crisis preventie of management blijft behouden, maar de limiet van 20% van de uitgaven binnen het operationele programma valt weg. Crisisbeheer voor niet leden van de telersverenigingen (buiten de operationele programma's) is beschikbaar via nationale steun van de lidstaten. Deze krijgen echter slechts 75% van de normale steun en moeten een contract afsluiten met een telersvereniging. De precieze toepassingsbepalingen moeten nog vastgelegd worden. Wanneer een onverwachte crisis zich voordoet kan indien nodig de telersvereniging een lening aangaan en deze dan afbetalen in de volgende jaren telkens rekening houdende natuurlijk met de beperkingen.

Vanuit de Vlaamse overheid kan niets verplicht worden om opgenomen te worden in de operationele programma's, wel geweigerd. Vlaanderen heeft niet de intentie in te stappen in het systeem van groenooft of niet oogst wanneer prijzen te laag liggen ten tijde van de effectieve oogst. Dit om redenen van oncontroleerbaarheid. Wat betreft de andere maatregelen kan Vlaanderen die niet verplichten maar wordt wel gehoopt dat er gebruik van zal gemaakt worden. Het is afwachten op de eerste stappen van de telersverenigingen en vooral of twee specifieke maatregelen, oogstverzekering en steun voor de administratieve kosten van onderlinge fondsen, opgenomen gaan worden.

4.6 Diergezondheidsbeleid

Hieronder volgt eerst een korte bespreking van de huidige toestand. Nadien wordt kort ingegaan op de nieuwe Animal Health Strategy 2007 – 2013 die momenteel ontwikkeld wordt (15+16).

Het communautaire beleid in verband met dierziekten omvat bestrijdingsmaatregelen bij uitbraak tegen de belangrijkste besmettelijke dierziekten, vooral ziekten van lijst A van het OIE (World Organisation for Animal Health). Naast de bestrijdingsmaatregelen bij uitbraak van ziektes bestaan er uitroeiing- en controleprogramma's voor een aantal endemische ziektes waarvoor vrijwillige of verplichte nationale programma's worden opgesteld door de lidstaten. Het doel is het progressief elimineren van endemische dierziekten, en het uitvoeren van controles met als doel de preventie van zoönosen (= infectieziekten die van dier op mens kunnen overgedragen worden).

De tenuitvoerlegging van de in de wetgeving voorziene maatregelen behoort tot de verantwoordelijkheid van de lidstaten. De Europese Unie voorziet echter in co-financiering. Beschikking 90/424/EEG betreffende de veterinaire uitgaven bepaalt op welke manier de Europese Unie financieel bijdraagt aan gerichte veterinaire maatregelen (o.a. bestrijdingsmaatregelen bij uitbraak van een ziekte), aan controlemaatregelen op veterinair gebied, en aan programma's voor de uitroeiing en de controle op dierziekten. Daarnaast (i.e. buiten Verordening 90/424/EEG) kan de Commissie buitengewone marktondersteuning maatregelen nemen wanneer zich ernstige marktverstoringen voordoen ten gevolge van beperkingen die door de veterinaire autoriteiten worden opgelegd naar aanleiding van dierziekte uitbraken.

De uitroeiing- en controleprogramma's omvatten een groot aantal maatregelen zoals diagnostische methoden, vaccinatie, het testen, het behandelen of het slachten van dieren. Elk jaar maakt de lidstaat een programma op dat voorgelegd wordt ter goedkeuring aan de Commissie. De co-financiering van goedgekeurde programma's bedraagt 50% (100% voor

programma's inzake TSE's). De uitgaven voor de Europese Unie (EU-15) bedroegen over de periode 1995-2000 zowat 990,5 miljoen euro. De vier belangrijkste uitgavenposten waren het monitoren van BSE / TSE (38%), brucellose bij schapen en geiten (16%), brucellose bij runderen (15%), en runder tuberculose (9%). Van het totale budget is 22,8 miljoen euro (2,3%) naar België gegaan (16).

Voor de bestrijdingsmaatregelen bij ziekte-uitbraken is er het Veterinair Fonds als vergoedingsmechanisme. Maatregelen omvatten de vernietiging van de geïnfecteerde veestapel, het preventief slachten van nabije veestapels, het instellen van beschermingsgebieden, regionale transportbeperkingen, het afmaken van dieren in restrictiezones om redenen van dierenwelzijn, en noodvaccinatie. Beschikking 90/424/EEG laat een co-financiering toe van 50% voor het verplicht en preventief slachten, en voor de samenhangende operationele uitgaven (60% in geval van MKZ). De specifieke kost categorieën die in aanmerking komen voor co-financiering vanuit de Europese Unie worden in meer detail weergegeven in Verordening 349/2005 (15+16). De uitgaven van het Veterinair Fonds over de periode 1995-2000 bedragen 1026,2 miljoen euro. De belangrijkste uitgaven zijn gedaan voor MKZ, KVP, AI en Blauwtong. Voor de periode 1997-2005 is zowat 1% van de middelen naar België gegaan. Naast de compensatie voor verliezen ten gevolge van veterinaire bestrijdingsmaatregelen zoals gedefinieerd in Beschikking 90/424/EEG (Veterinair Fonds) kan de Europese Unie voorzien in ad hoc compensatie via buitengewone marktondersteuning.

In december 2004 is de Commissie begonnen met een externe evaluatie om de resultaten van het optreden van de EU op het gebied van diergezondheid te beoordelen en een koers voor de toekomst uit te zetten. Deze resultaten werden eind 2006 voorgesteld. Op basis van de resultaten van de evaluatie en de raadpleging van de belanghebbenden heeft de Commissie een voorstel ingediend over "Een nieuwe strategie voor diergezondheid voor de Europese Unie (2007-2013): Voorkomen is beter dan genezen" (COM (2007) 539 definitief). Dit voorstel vormt het uitgangspunt voor verdere discussies in de inter-institutionele fora van de EU. De Raad en het Parlement zullen naar verwachting eind dit jaar hun standpunt bepalen. Hieronder worden kort enkele aandachtspunten van het voorstel aangehaald.

Bij de nieuwe strategie hoort een actieplan om een aantal strategische doelstellingen waar te maken. Dit actieplan steunt op vier pijlers of actiegebieden: 1) prioriteitstelling voor het EU-optreden, 2) het EU-kader voor diergezondheid, 3) preventie, bewaking en crisisparaatheid, en 4) wetenschap, innovatie en onderzoek. Twee onderliggende principes staan centraal: samenwerking en communicatie.

Pijler 2 (een modern kader voor diergezondheid) richt zich onder meer op een eenduidig en duidelijker regelgevingkader. Verwacht wordt dat dit resulteert in een algemeen kader voor diergezondheid in de EU. Met name, één horizontaal wetgevingskader waarin de gemeenschappelijke beginselen en bepalingen van de bestaande wetgeving worden vastgelegd en geïntegreerd én een vereenvoudiging van de bestaande wetgeving waarbij gestreefd wordt naar overeenstemming met de internationale normen. Daarnaast legt pijler 2 de klemtoon op de ontwikkeling van regelingen voor een efficiënte verdeling van de kosten en verantwoordelijkheden. Verwachte resultaten zijn de ontwikkeling van een geharmoniseerd EU-kader voor de criteria voor de verdeling van de verantwoordelijkheden en de kosten op basis van onder meer: maatregelen om risicobeperkend gedrag van alle partijen te stimuleren, de mogelijkheid om indirecte schade te dekken, en de balans in de kosten (publieke / private

financiering) en de verantwoordelijkheden, waarbij rekening gehouden wordt met solidariteitsaspecten.

Pijler 3 (preventie van diergerelateerde gevaren, bewaking en crisisparaatheid) gaat onder meer over bewaking en crisisparaatheid / -management. Verwacht resultaat wat betreft het thema bewaking is onder meer het verschaffen van financiering: om de epizoötiëbewaking via bestaande fondsen te ondersteunen, om de diagnosecapaciteit van de EU in stand te houden (bv. financiering van laboratoriumnetwerken), en om passende scholing te bieden.

4.7 Conclusie:

De verschillende wetgeving is op één of andere manier aan elkaar gelieerd. Er wordt al een tijdje nagedacht over nieuwe instrumenten betreffende risico- en crisisbeheer. Vooral de zuiderse lidstaten zitten te pushen om dergelijke maatregelen en steun vanuit de Europese Unie. In 2001 was er het rapport van de Commissie over risicobeheer dat nadien in de Raad behandeld en bediscussieerd is. In 2003 heeft de Raad onder Italiaans voorzitterschap de Commissie uitgenodigd om het debat voort te zetten, de inventaris op te maken van de beschikbare instrumenten voor risicobeheer, na te gaan welke mogelijkheden er op het gebied van risicobeheer bestaan en welke nieuwe instrumenten kunnen worden ontwikkeld, en de richtsnoeren inzake staatsteun voor landbouw te beoordelen en aan te passen. In 2005 heeft de Commissie daarop een voorstel geformuleerd met betrekking tot een mogelijke financiering via modulatie samen met drie mogelijke opties voor risico- en crisisbeheerinstrumenten. Het daaropvolgende debat in verband met beheer van risico's heeft op korte termijn niet direct geleid tot concrete beslissingen. De drie opties van de Commissie kregen niet de steun van de Raad.

Tot op vandaag zijn risico- en crisismaatregelen als dusdanig bijgevoel niet direct opgenomen in het plattelandsontwikkelingsplan. Ondertussen zijn wel de richtsnoeren voor staatssteun voor 2007-2013 zodanig aangepast dat het aspect bijdrage aan verzekeringspremie er in zit. En is ook de GMO Groenten en Fruit aangepast waardoor medefinanciering kan ontstaan voor risico- en crisisbeheer. Dus stapje voor stapje krijgt het beleid betreffende risico's vorm (incrementeel beleid). Vermoedelijk zal, vooral op aandringen van de zuiderse lidstaten, het onderwerp via de opkomende Health Check in 2008 opnieuw aan bod komen om zodoende, meer horizontaal dan in de GMO groenten en fruit, eventueel opgenomen te worden in het reguliere landbouw- en plattelandsbeleid. In hoeverre en hoe dit zou gebeuren is voorlopig nog hoogst onduidelijk. Hoe dan ook is er een tendens naar de ontwikkeling van nieuwe risicobeheerinstrumenten, met een grotere medeverantwoordelijkheid van de producenten.

5 Risicobeheerinstrumenten in andere landen

5.1 Europese Unie

De Europese Unie creëert, rekening houdend met de internationale beperkingen van de WTO, het wetgevende kader, en voorziet voor een aantal maatregelen financiële participatie (zie voorgaande sectie). Binnen de krijtlijnen van dat wetgevende kader, in het bijzonder de richtlijnen voor staatsteun en de bepalingen van de gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit, is er voor de lidstaten en/of de regio's aanzienlijke manoeuvreerruimte om zelf risicobeheerinstrumenten te ontwikkelen of te ondersteunen. Het zijn met andere woorden de lidstaten die het initiatief nemen om de producenten te helpen omgaan met productierisico's. De rol van de Europese Unie is hier eerder beperkt (3).

5.1.1 Klimatologische risico's

Steun voor schade tengevolge van natuurlijke rampen en met rampen gelijkgestelde natuurlijke risico's zoals droogte, overstroming, vorst, enz. gebeurt vooral op niveau van de lidstaten, de regio of de lokale overheid. In de meeste lidstaten en/of regio's wordt via ad hoc steun of via daartoe voorziene publieke fondsen dergelijke steun verleend. De mate waarin ingeval van schade steun uitgekeerd wordt, vooral ingeval van ad hoc steun, is in zekere mate arbitrair en onzeker. De toegekende steun dient in overeenstemming te zijn met de communautaire richtsnoeren voor staatsteun. De lidstaat meldt de steun aan bij de Europese Commissie die haar goedkeuring moet geven (2+3). Rampensteun kan de ontwikkeling van private instrumenten verhinderen of teniet doen. Een andere vaak gehoorde kritiek is de tijdsperiode die er is tussen het voorkomen van de schade en de uiteindelijke compensatie (3).

Naast rampensteun vanuit de overheid wordt de schade tengevolge van een aantal natuurlijke risico's opgevangen via verzekeringen. De verzekeringsystemen binnen de lidstaten variëren aanzienlijk qua organisatie, dekking, complexiteit en qua publieke steun. Drie groepen lidstaten kunnen onderscheiden worden. In Griekenland is verzekering verplicht en is er een ruime dekking (publiek systeem). Een tweede groep landen heeft een publiek – privaat partnerschap opgericht en uiteenlopende vormen van publieke steun aan verzekeringen. Dit is onder meer het geval voor Spanje, Portugal, Italië, Frankrijk, Oostenrijk en Luxemburg. In andere lidstaten zijn verzekeringen aanwezig, maar zonder publieke steun, en enkel voor een beperkt aantal risico's (hagel en enkele specifieke dierziekten). Het betreft hier louter private verzekeringen (2).

De ontwikkelde verzekeringsystemen variëren naargelang het aantal risico's en het aantal producten dat gedekt wordt. De meeste lidstaten kennen specifieke verzekeringen (één risico), waarbij de hagelverzekering het meest gangbaar is. In een aantal landen worden verzekeringen aangeboden, waarbij één polis meerdere risico's dekt. In de lidstaten bestaan tevens grote verschillen met betrekking tot de gehanteerde methode en hoogte van de overheidssteun (4+7).

Vooral in regio's waar de productie meer instabiel is omwille van een variabele neerslaghoeveelheid zoals in Zuid-Europa zijn verzekeringsystemen het best ontwikkeld. Een brede oogstverzekering bestaat in Spanje, Italië en Griekenland, en is ook in Frankrijk in

volle ontwikkeling (17). De overheidssteun is substantieel. De premies worden gesubsidieerd en / of er wordt vanuit de overheid voorzien in herverzekering.

In de landen waar oogstverzekeringssystemen het best ontwikkeld zijn, is de vaakst voorkomende vorm om het te organiseren een publiek – privaat partnerschap tussen de private verzekeringsmaatschappijen en de overheid. De overheid komt tussen via een subsidiering van de premie en eventueel de beheerskosten, en via het dekken van een deel van de herverzekeringskosten van de private verzekeraars. Voor andere landen, beperkt de interventie van de staat zich tot het subsidiëren van de premie. Het beheer van het systeem is dan vooral privaat. Echter, het aantal risico's gedekt blijft dan eerder gering (17).

Via de communautaire richtsnoeren voor staatsteun bepaalt de Europese Commissie op welke manier de lidstaten verzekeringen kunnen ondersteunen. Het Spaanse voorbeeld toont aan dat een uitgebreid systeem van verzekeringen, met publieke steun, ontwikkeld kan worden binnen het kader van de richtsnoeren (2).

5.1.2 Diergezondheid

Uitbraak van ziekten kan zware economische gevolgen hebben voor een bedrijf. Daarbij treden zowel directe als indirecte verliezen op. Directe verliezen omvatten de waarde van de vernietigde dieren (geïnfekteerde dieren, preventief geslachte dieren en om redenen van dierenwelzijn geslachte dieren), en een aantal samenhangende organisatorische kosten (kosten van het slachten en vernietigen, desinfecteren en andere kosten). Daarnaast zijn er indirecte verliezen door 1) bedrijfsonderbreking (leegstand) en bijkomende kosten ten gevolge van ingestelde restrictiezones (extra voederkosten, dierenwelzijn problemen, noodmaatregelen voor de huisvesting of mestopslag), 2) gedeeltelijke waardeverlies dieren door noodvaccinatie of door beweging- en marktrestricties, 3) kosten voor het opnieuw bevolken, en 4) waardeverlies door prijsdalingen op de markt (14 + 15).

De huidige compensatiemechanismen tussen de lidstaten van de Europese Unie zijn zeer divers qua focus en institutionele set-up. Voor een gedetailleerd overzicht verwijzen we naar 14, 15 en 16.

De Europese Unie vergoedt in het algemeen 50% van de directe verliezen voor verplicht of preventief slachten en 50% van de daarbij samenhangende organisatorische kosten. De financiering van het overige deel verschilt tussen de lidstaten. Een aantal lidstaten financieren de directe verliezen volledig van het nationale budget. Andere hebben een wettelijk verplicht systeem geïntroduceerd. Dergelijk publiek – privaat systeem heeft de vorm van een verplicht fonds waarbij alle landbouwers een heffing betalen. Betaling aan het fonds kan via bijdragen vooraf (een jaarlijkse vaste heffing) of via bijdragen na een uitbraak, of via een mix van beide. De compensaties gebeuren via het fonds. Er zijn verschillende combinaties van financiering gaande van een hoog niveau van overheidssteun tot een hoog niveau van sectorbijdragen. Indien het fonds niet de nodige middelen heeft ingeval een grote uitbraak, kan de overheid voorschieten. Naderhand dient dit wel terugbetaald te worden, zodat na een uitbraak de heffingen gewoonlijk stijgen naargelang de nood van het fonds. Verder kan en in de meeste gevallen verschilt de heffing per diersoort (14).

In tegenstelling tot de directe schade die geheel of gedeeltelijk gecompenseerd wordt door de overheid (Europese Unie en / of nationale of regionale overheid), worden de indirecte

verliezen, indien niet privaat verzekerd, over het algemeen gedragen door de landbouwers zelf (14).

In een aantal lidstaten voorziet de overheid in ad hoc steun voor indirecte verliezen. Een publiek – privaat partnerschap in de zin dat de overheid systemen die indirecte verliezen subsidieert, zijn eerder schaars. In een aantal lidstaten bestaan private verzekeringssystemen voor bepaalde diersoorten. De meest gangbare polissen dekken sterfte en noodslachting door ziekte, maar ook ongeval, diefstal, contaminatie, brand en storm zijn vaak inbegrepen. Een aantal systemen dekt eveneens (een deel van de) indirecte verliezen van uitbraken van dierenziekten, maar in het algemeen worden epidemische ziekten uitgesloten. Een meer allesomvattende polis die ook de meer gangbare bedrijfsziektes dekt is eveneens zeldzaam (14 +15).

Het verzekeren van de gevolgschade is dus slechts in een beperkt aantal landen mogelijk. De private betrokkenheid in Duitsland in de dierenziekteverzekering is een vermelding waard. Zonder enige publieke tussenkomst zijn private verzekeraars bereid om niet enkel tegen epidemische dierenziekten te verzekeren, maar ook tegen indirecte verliezen (productieproblemen) tengevolge daarvan. De “Ertragsschadenversicherung” in Duitsland vergoedt bedrijven voor de indirecte verliezen als een van de dekkingsopties, inclusief degene te wijten aan een standstil (bedrijfsonderbreking en verliezen in restrictiezones op basis van actuele verliezen).

In een aantal landen bestaan er niet verplichte onderlinge fondsen (privaat fonds), maar die zijn minder wijdverspreid. Deze private fondsen worden hoofdzakelijk gefinancierd via bijdragen van landbouwers. Optioneel kunnen deze bijkomende steun ontvangen van de overheid. Niet verplichte onderlinge fondsen richten zich over het algemeen op specifieke ziektes, enkel een beperkt aantal ziektes worden gedekt (15).

5.2 Nederland

5.2.1 Algemeen overzicht verzekeringsproducten

In Nederland is Interpolis de belangrijkste agrarische verzekeraar. Hieronder wordt een overzicht gegeven van alle (beroepsgerelateerde) verzekeringen.

Met de **aansprakelijkheidsverzekering** voor agrariërs is een bedrijf beschermd tegen aansprakelijkheid voor schade aan derden die veroorzaakt zijn tijdens de uitoefening van het beroep. De meest uiteenlopende aansprakelijkheidsrisico's vallen onder de verzekering. Ook uitbetaalde schadevergoeding die een brandverzekeraar op de verzekerde verhaalt.

Als **bedrijfsschade** het werken onmogelijk maakt, loopt de agrariër belangrijke inkomsten mis. Maar hij moet lonen, salarissen, hypotheek, huur, premies en andere vaste lasten wel blijven betalen. Het voortbestaan van een agrarisch bedrijf kan daardoor ernstig bedreigd worden. Voor die situaties is er de bedrijfsschadeverzekering. Die dekt gedeeltelijk inkomen en biedt de middelen om alle vaste lasten door te betalen. Ook extra kosten die gemaakt moeten worden om het bedrijf voort te zetten zijn meeverzekerd, zoals de huur van een noodgebouw en de tijdelijke inzet van machines. De premie van zo'n verzekering verschilt van bedrijf tot bedrijf. Deze is onder meer afhankelijk van de aard en omvang van het bedrijf, de gekozen uitkeringstermijn en de hoogte van de premies van de opstal- en/of inventarisverzekering.

De **boerderij / bedrijfsgebouwen opstalverzekering** (woonhuisverzekering) dekt directe materiële schade aan de gebouwen als gevolg van brand, storm, inbraak, uitstromend water, gesprongen leidingen, e.d.

De **elektronicaverzekering** is een verzekering tegen schade door overspanning/ inductie. Apparatuur is verzekerd tegen materiële schade en (gedeeltelijk) verlies, door vrijwel elke oorzaak. Ook schade door eigen gebrek wordt vergoed, mits er een onderhoudscontract is.

Met een **inventaris- en goederen / inboedel verzekering** wordt een agrariër ingedekt tegen de financiële gevolgen van brand, storm, inbraak, diefstal, rook- en roetschade. Ook is de agrariër verzekerd tegen schade aan de inventaris en goederen als gevolg van o.a. onvoorzien gesprongen leidingen en binnenstromend water.

Met de **milieuschadeverzekering** verzekert een agrariër zich tegen de financiële risico's die hij loopt ten gevolge van verontreiniging van grond en/of (grond)water.

De **reconstructieverzekering** geeft dekking tegen alle kosten die een bedrijf moet maken om na een brand documenten en overige bescheiden weer te reconstrueren tot de toestand van voor de ramp.

De **Gevolgschadeverzekering Uitval Regelapparatuur (GUR)** voor dieren is een catastrofeverzekering die deze risico's afdekt voor pluimvee- en varkensbedrijven. Schade door dood - of noodzakelijk afmaken in verband met spoedig te verwachten dood - van dieren die ontstaat door de plotselinge uitval of stoornis in de regelapparatuur, wordt door deze verzekering gedekt. Maar ook de waardevermindering door groeivertraging of productievermindering veroorzaakt door bovengenoemde oorzaken zijn meeverzekerd. Zelfs de gevolgen voor vee door het onvoorzien uitvallen van elektriciteit, gas of water op een

bedrijf vallen onder de dekking. Het is mogelijk om de bedrijfsschade die ontstaat door de bovengenoemde schade aan de veestapel, mee te verzekeren. Na inspectie door een technisch inspecteur kan een agrariër een offerte op maat krijgen en/of de verzekering afsluiten.

De **rundveeverzekering** dekt de schade als runderen sterven of afgemaakt moeten worden als gevolg van ziekte of ongevallen. Bij noodzakelijk afmaken zijn de vervoerskosten naar de slachtinstelling meeverzekerd. Ook schade door diefstal, vermissing en verduistering is gedekt. De verzekering geldt voor alle runderen ouder dan een half jaar en jonger dan twaalf jaar. Ook mestkalveren van drie maanden en ouder zijn meeverzekerd. Bij deze verzekering bepaalt een agrariër zelf de uitkering (het verzekerde belang), op basis van de waarde van de veestapel. Dit kan op jaarbasis.

De **landbouwwerktuigen en tractor verzekering** is een verzekering tegen aanrijdingen, diefstal, beschadigingen, kantelen enz. met een tractor of landbouwwerktuigen.

De verzekering **verstikkingsschade** vergoedt schade aan dieren die wordt veroorzaakt door een storing in, of uitval van, klimaatregelings-, voeder-, drink- of verlichtingsapparatuur. Voor deze verzekering is alarmering verplicht.

5.2.2 Huidige situatie weersverzekeringen (4)

In Nederland is uitgebreid onderzoek gebeurd over verzekeringen in land- en tuinbouw, naar opzet toe en de rol van de overheid daarin (4 + 7 + 28 +29). Momenteel kan de plantaardige sector zich verzekeren tegen schade door hagel, storm en neerslag (open teelten). Verzekering tegen vorstschade is beperkt mogelijk, schade door droogte of sneeuwval is niet verzekeraar. De hagel- en stormverzekeringen worden volledig privaat gefinancierd. De neerslagverzekeringen en de verzekering tegen vorstschade zijn het resultaat van publiek/private samenwerking, waarbij de overheid garant staat voor de schade boven een bepaald bedrag.

Alle reguliere verzekeringsmaatschappijen zijn naamloze vennootschappen (NV's) die hun eigen polissen vermarkten. Een NV heeft doorgaans een commercieel karakter. Eventuele winst is bestemd voor de aandeelhouders. Er zijn ook een aantal onderlinge waarborgmaatschappijen (OWM's) actief. Een OWM is een verzekeringsmaatschappij op coöperatieve basis en werkt meestal zonder winstoogmerk. De verzekeringsnemers zijn automatisch lid van de onderlinge. Het premieaandeel dat bestemd is voor schadeclaims kan geheven worden aan het begin van de verzekerde periode, aan het einde (de zogenaamde omslagen) of deels aan het begin en deels aan het einde van de verzekerde periode. Het kapitaal dat resteert na aftrek van alle kosten (schadeclaims, administratie, herverzekering en opbouw reserve) vloeit in principe terug naar de leden, bijvoorbeeld door premieruggave of storting van het overschot op een ledenrekening.

Voordelen van een OWM ten opzichte van een NV zijn: zeggenschap in eigen kring, het terugvloeien van behaalde winst naar de leden en beperkt misbruik (moral hazard) door sociale controle onder de leden. Bij een OWM wordt vaker met omslagen gewerkt dan bij een NV, maar dit is tevens een bron van onzekerheid voor de leden. Een ondernemer kan namelijk gelijktijdig met een omvangrijke schade en een omslag worden geconfronteerd. Dit nadeel is te beperken door de omslag te begrenzen. De OWM is als zelfstandige juridische entiteit niet gekoppeld aan één of meerdere verzekeraars. De administratie en het beheer worden zelf

uitgevoerd of uitbesteed. Afhankelijk van de gekozen opzet worden polissen direct afgesloten bij de OWM en/of indirect via reguliere verzekeringsmaatschappijen. Laatstgenoemde opzet zorgt voor een effectieve en efficiënte uitvoering; de hele markt kan voor lage transactiekosten worden bestreken, terwijl de OWM een relatief kleine organisatie blijft.

Een weersverzekering kan gaan van een verzekering per gevaar en per (sub)sector, naar een brede weersverzekering waarbij meerdere gevaren voor meerdere (sub)sectoren gepoold worden. Momenteel is er in Nederland een mengeling van alternatieve organisatievormen.

Verschillende private verzekeringsmaatschappijen bieden een hagelverzekering aan. Een groot aantal stormgevoelige gewassen kan worden meeverzekerd tegen stormschade. Van 15 mei tot 1 september kunnen aardappelen, maïs en bieten worden meeverzekerd tegen schade door vorst aan de grond. De maatschappijen poolen verschillende risico's van verschillende sectoren. Herverzekering vindt plaats op commerciële basis zonder overheidssteun.

Bij hagelschadeverzekering in de fruitteelt wordt één risico binnen één sector gepoold. Herverzekering gebeurt op commerciële basis zonder overheidssteun. De Onderlinge Fruittelers Hagelverzekeringsmaatschappij (OFH) verzekert op onderlinge grondslag het hagelschaderisico in de fruitteelt. De maatschappij is gespecialiseerd in het verzekeren van het hagelschaderisico voor appels, peren, steenfruit, houtig kleinfruit, aardbeien en druiven.

De Nederlandse overheid ondersteunt de neerslagverzekering en meer recent de vorstschadeverzekering in de fruitsector via een herverzekeringsprogramma. De overheid treedt op als herverzekeraar door middel van een non-proportionele overheidsgarantie. Als alle telers participeren – de overheidsgarantie is gerelateerd aan de participatiegraad – stond de overheid bij de neerslagverzekering oorspronkelijk garant voor alle vastgestelde gewasschade vanaf 50 tot 100 miljoen euro per jaar. De uitbreiding van de overheidsgarantie naar vorstschade in de fruitsector, met een maximum garantie van 14,25 miljoen euro, zorgde voor een daling van de maximum garantie in de neerslagverzekering van 50 miljoen euro naar 46,5 miljoen euro.

De neerslagverzekering heeft een eigen risico van 25% van het per gewas verzekerde bedrag. Naast de 25% kan gekozen worden voor een eigen risico van 15%. De aanvullende verzekeringsovereenkomst is een privaat initiatief zonder overheidsbijdrage. Telers kunnen bijvoorbeeld een neerslagverzekering afsluiten bij Aquapol of Agriver op onderlinge grondslag. De onderlinge waarborg maatschappij Aquapol (www.aquapol.nl) is in 2004 opgericht op initiatief van LTO Nederland. OWM Aquapol verzekert het risico van directe gewasschade door extreme neerslag in open teelten (akkerbouw, vollegrondsgroenten, bloembollen, fruitteelt of boomkwekerij).

Aquapol werkt met een voorschotpremie en een naheffing. De hoogte van de premie is afhankelijk van de hoogte van het eigen risico (15% of 25%). De 15% eigen risicoverzekering is een tweede (aanvullende) verzekeringsovereenkomst (polis) naast de 25% eigen risicoverzekering. Alleen in jaren met veel schade zal een naheffing in rekening worden gebracht, die overigens is gemaximeerd. De naheffing wordt in eerste instantie opgelegd aan de getroffen eigen risicogroep en de getroffen sector. Indien dit involdoende is voor de uit te keren schade worden vervolgens de andere eigen risicogroep en/of de overige sectoren aangesproken. Er worden vier sectoren onderscheiden: akkerbouw / vollegrondsgroenten, bloembollen, fruitteelt en boomkwekerij. Bij de bestaande regenschadeverzekeringen hebben

anno 2006 zich 747 bedrijven verzekerd tegen regenschade. De totale verzekerde waarde bedraagt circa EUR 149 miljoen.

Subsidieregeling nieuwe agrarische schadeverzekering 2003: Maximum budget van 50 miljoen euro en looptijd 2003-2013. Doel: een subsidie verstrekken in de vorm van een garantie als stimulans voor verzekeraars om verzekeringen te introduceren tegen schade aan gewassen als gevolg van overvloedige regenval. De verzekeraars moeten het volledige voordeel van de garantie doorsluizen naar de verzekerden (de landbouwers) door de desbetreffende verzekeringspremies te verlagen. In hun subsidie aanvraag moeten ze aantonen dat de garantie volledig verdisconteerd is in de premie. De verzekeraars mogen de daadwerkelijke uitvoeringskosten met betrekking tot de in de aanvraag opgenomen informatieverplichtingen en eisen inzake monitoring en de accountantsverklaring aftrekken. De totale uitvoeringskosten voor een periode van tien jaar worden op ongeveer 45.000 euro geschat.

Voorwaarden: de verzekering moet schade dekken die ten minste 25% van de normale productie bedraagt en het verlies moet ten minste 10% van de normale productie van meerjarige gewassen in het eerste jaar bedragen en het productieverlies in het eerste jaar vermenigvuldigd met het aantal jaren waarin verliezen worden geleden moet ten minste uitkomen op 25% van de normale productie.

De garantie wordt slechts betaald vanaf een totale schade van 50 miljoen euro in de veronderstelling dat de totale waarde van de betrokken productie (3,5 miljard euro) verzekerd is. Is slechts een bepaald gedeelte van deze totale waarde verzekerd, dan worden de drempel vanaf welke de garantie kan worden ingeroepen en het maximumbedrag van de garantie zelf verhoudingsgewijs verlaagd.

Uitbreiding van de gewasschade in de fruitsector tot vorstschade: ten hoogste 14,250 miljoen euro per jaar voor vorstschade. Periode: 2007-2013. Zowel een garantie voor de verzekering van telers van akkerbouwgewassen tegen gewasschade als gevolg van zware regenval, als een garantie voor de verzekering van fruittelers tegen gewasschade als gevolg van extreme vorst. De garantie voor schade aan de agrarische productie in de fruitsector als gevolg van extreme vorst is beperkt tot een bedrag van 14,250 miljoen euro. De totale waarde van de verzekerbare productie wordt geraamd op ten hoogste 762,6 miljoen euro (93% van het te verzekeren potentieel). Door de uitbreiding wordt de maximaal verzekerbare waarde voor regenschade voorheen vastgesteld op 3,5 miljard euro verlaagd tot 3,25 miljard euro (93% van de totale verzekerbare productie). Het maximumbudget voor regenschade verzekeringen is verlaagd van 50 miljoen euro naar 46,5 miljoen euro per jaar. De garantie wordt slechts verleend indien de financiële verplichtingen van de verzekeringsondernemingen het bedrag van 6.677.400 euro overschrijden afhankelijk van de totale verzekerbare productie. Als de totale verzekerbare productie kleiner is, wordt dit bedrag dienovereenkomstig aangepast.

De verzekeringsondernemingen moeten het volledige voordeel van de garantie doorsluizen naar de verzekerden (de landbouwers) door de betrokken verzekeringspremie te verlagen. De verzekeringsondernemingen moeten de staat ook een premie betalen van 0,1 ‰ van de totale verzekerde waarde.

5.2.3 Brede weersverzekering

Het LEI (Landbouw Economisch Instituut) en het IRMA (Institute for Risk Management Analysis) in Nederland hebben een aantal studies rond risico- en verzekeringen in de land- en tuinbouw uitgevoerd (4+5+6+7+28+29). Daar is onder meer gekeken naar het draagvlak en de mogelijkheid van een (brede) weersverzekering. In 2000 is onder meer een draagvlakonderzoek uitgevoerd bij producenten met open teelten om de behoefte zich te verzekeren in kaart te brengen (28).

In 2006 heeft het LEI onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheid van een brede weersverzekering. Daarvoor zijn gesprekken gevoerd met agrarische verzekeraars en met vertegenwoordigers van de sectoren. De resultaten brachten naar voor dat het draagvlak voor een op solidariteit gebaseerde brede weersverzekering binnen de plantaardige sectoren onvoldoende breed is en dat zonder hulp van de overheid er waarschijnlijk geen brede weersverzekering op de markt komt. Alleen bij een gunstige premie / risicoverhouding is er voldoende draagvlak. Daarnaast verklaren verzekering- en markttechnische aspecten waarom verzekeraars nog niet op de markt gekomen zijn met een brede weersverzekering. Met financiële steun van de overheid staan de sectorvertegenwoordigers (glastuinbouw en bloembollen uitgezonderd) en de verzekeraars positief tegenover het opzetten van een brede weersverzekering (4).

In 2007 is onder meer een enquête uitgevoerd onder akkerbouwers. In de enquête is gevraagd naar de belangstelling voor een oogstschadeverzekering en de voorwaarden voor zo een verzekering. Daarnaast zijn interviews gehouden met belangrijke stakeholders vanuit de akkerbouw en het verzekeringswezen. Aan hen zijn vragen voorgelegd over de mogelijkheden, voorwaarden en belemmeringen voor het opstarten van een oogstschadeverzekering (7). De premiehoogte is van groot belang en participatie van de overheid is gewenst, vooral onder vorm van herverzekeren. Vooral de grote bedrijven hebben interesse. De belangstelling neemt sterk af als de premie boven de 15 euro per 1000 euro verzekerd bedrag ligt. Akkerbouwers hebben vooral belangstelling voor een verzekering per gewas. De verzekeraars geven aan dat een verzekering op bedrijfsniveau gewenst is.

Momenteel werken verzekeraars en agrariërs aan een brede weersverzekering in Nederland. Het gaat om een verzekering voor alle plantaardige sectoren tegen schade als gevolg van extreme weersomstandigheden met hevige regenval, hagel, droogte, sneeuw en vorst. Het initiatief is genomen door LTO (land- en tuinbouw organisatie) en een aantal sectorale organisaties. Een projectgroep zou nog dit jaar met enkele productvormen voor zo'n verzekering komen. In de projectgroep werken deskundigen van de betrokken landbouworganisaties samen met specialisten van verzekeringsbedrijven. Een stuurgroep zal de voorstellen beoordelen voor nadere uitwerking.

5.2.4 Plant- en dierenziekten: onderlinge fondsen

In Nederland is er een onderling fonds (privaat fonds) met name potato pol (www.potatopol.nl). Onderlinge Waarborgmaatschappij PotatoPol B.A., in 1997 opgericht op initiatief van LTO Nederland in samenwerking met de Nederlandse Akkerbouw Vakbond, verzekert het risico van besmettingen door bruinrot en ringrot in aardappelen.

In Nederland is er een onderling fonds (privaat fonds) met name porcopol (www.porcopol.nl). De Onderlinge Waarborgmaatschappij PorcoPol B.A. is een initiatief van LTO-Nederland. Zij verzekert varkensbedrijven, die biggen exporteren naar gebieden met de artikel 10 status voor

de ziekte van Aujeszky, tegen de financiële gevolgen van een besmetting met het Aujeszkyvirus. Doel hierbij is te voorkomen dat een bedrijf aan de gevolgen van een besmetting te gronde gaat. De verzekering voorziet daarbij in een tegemoetkoming voor de zowel directe schade (verwerpen, sterfte en bestrijdingskosten) als voor indirecte schade (het ontbreken van afzetmogelijkheden voor de biggen en verbroken handelsrelaties).

5.3 Duitsland

In Duitsland worde de risico's tengevolge van weersomstandigheden en epidemieën, als ze niet door de financiële reserves van het landbouwbedrijf gedragen worden, als volgt gedekt: 1) schadevergoeding bij rampen, 2) dierenepidemieën fondsen ("Tierseuchenkassen") en 3) privé-verzekeringen.

5.3.1 Natuurrampen

Bij rampen kunnen de deelstaten en de bondsregering noodhulp verlenen. De compensatie van schade door natuurgebeurtenissen (evenals de ondersteuning van eventuele verzekeringssystemen) is in principe een bevoegdheid van de deelstaten. De bondsregering mag in het kader van de grondwettelijke bevoegdheid aan de hulpmaatregelen deelnemen als de schade een nationale omvang heeft en daarmee de financiële capaciteit van de getroffen deelstaten overstijgt. Om te spreken over een ramp moet voldaan worden aan een aantal wettelijk vastgestelde criteria.

Vooraf voor droogte en overstromingen werd in het verleden steun uitgekeerd, waarbij de betalingen haast uitsluitend gebaseerd waren op door de bondsregering en de deelstaten uitgetrokken middelen (na notificatie van de programma's bij de Europese Commissie). De meeste deelstaten beschikken over eigen programma's om de schade bij natuurrampen te regelen. Bij de droogte in 1992 en 2000 participeerde de bondsregering met 50% in de deelstaatprogramma's (wettelijk geregeld via beheersovereenkomsten tussen bondsregering en deelstaten). Bij overstromingen werden overwegend middelen van de deelstaten aangewend.

Afhankelijk van de noodsituatie en mits notificatie en akkoord van de EU kunnen landbouwers nog op andere maatregelen beroep doen: uitstel van kredietbetalingen, leningen met voordelige rente, voortijdige uitbetaling van steun ter verbetering van de liquiditeiten, ...

5.3.2 De "Tierseuchenkassen"

Dierziektebestrijding is een aangelegenheid van de deelstaten. De "Tierseuchenkassen" zijn dan ook georganiseerd per deelstaat. Dierziektefondsen zijn publiekrechtelijke overheidsinstellingen die zorgen voor de schadeloosstelling en de steun bij verliezen door meldplichtige ziekten, het ondersteunen van maatregelen ter bestrijding van besmettelijke dierziekten, en het ondersteunen van voorzorgsmaatregelen. Financiering van de bestrijdingsprogramma's gebeurt via de Europese Unie (50%), via middelen van de deelstaten, en via verplichte bijdragen van de betrokken landbouwers.

Het "Tierseuchengesetz" (de Wet op de Dierziekten) van de nationale (federale) overheid geeft het raamwerk voor de dierziektebestrijding door de deelstaatoverheden. De deelstaatwetgeving over de uitvoering van het dierziektenrecht regelt echter de bijdragen van het betreffende Dierziektenfonds (geconcretiseerd in de statuten van dit fonds). De te heffen bijdragen kunnen verschillen per deelstaat, onder meer afhankelijk van de overheidssteun, en er zijn verschillen ten aanzien van de diersoorten.

5.3.3 Duitse landbouwverzekeraars: overzicht van verzekeringsproducten

Alle andere normale soorten verzekeringen (los van rampsituaties of zeer extreme weersomstandigheden, en die buiten de verplichte dierziekteverzekering vallen) zijn in principe private verzekeringen. In Duitsland springen twee verzekeraars in het oog. De ene is marktleider in de dierlijke sector, de andere in de plantaardige sector.

R+V “Vereinigte Tierversicherung”

R+V biedt een “agrarpolice” (een landbouwpolis) aan met als bouwstenen een verzekering voor gebouwen en inhoud (inclusief een bedrijfsonderbrekingsverzekering), een aansprakelijkheidsverzekering, een verzekering voor rechtsbescherming, een technische verzekering, een verzekering voor dierepidemieën en diefstal, en een transportverzekering.

De verplichte dierziekteverzekering moet gezien worden als een basisbescherming die kan worden uitgebreid. Voor kleinere en middelgrote dierenbestanden is er een globale dierverzekering tegen bepaalde meldingsplichtige dierziekten (vb. mond- en klauwzeer, varkenspest, tuberculose, BSE en ajesky) en diefstal. Voor grotere en gespecialiseerde bedrijven is er een opbrengstschadeverzekering (“Ertragsschadenversicherung”) aangeboden door de “Vereinigten Tierversicherung”, een speciaalverzekeraar voor dierlijke productie binnen de R+V verzekeringsgroep. Die is marktleider van de speciaalverzekeraars op het vlak van dierlijke productie (aandeel van 62,8% op een totaal premievolume van 63,4 miljoen euro).

Binnen het totale premievolume van de Duitse dierverzekeringsmarkt is opbrengstschadeverzekering goed voor bijna 76%. R+V heeft in 1993 als eerste deze “Ertragsschadenversicherung” ontwikkeld. Er bestaan momenteel twee hoofdverzekeringsformules. Enerzijds is er de “Ertragsschadenversicherung S”, die bescherming biedt tegen de grootst mogelijke gevaren. Het is een soort minimumverzekering, die zich beperkt tot de gevaren “meldplichtige dierziekten” en “ongevallen in het dierbestand”. Daarnaast is er de “Ertragsschadenversicherung N”. Deze geeft de meest omvattende risicodekking. Verzekerd zijn hier de gevaren door “overdraagbare dierziekten”, “meldplichtige dierziekten”, “ongevallen in het dierbestand” en “diefstallen”.

De daadwerkelijk geleden schade op basis van de eigen bedrijfsgegevens wordt vergoed, zij het met aftrek van het vooraf overeengekomen eigen risico. De vergoeding gebeurt dus niet globaal of forfaitair. Er wordt een schadevergoeding uitgekeerd voor een aantal meerkosten (vb. de vervanging van dieren, vernietiging van melk, desinfectiekosten, veiligheidsmaatregelen, ...) en een aantal minderopbrengsten (vb. vermindering of wegvallen van opbrengsten door ligging in een schutskring, tijdelijke lagere producties in de wederopbouwfase, ...).

De verzekeraar stelt enerzijds vast dat er deelstaten/regio's zijn met een hoge dierdichtheid (noordwesten van Duitsland); zeer grote bedrijven (risico slechter geografisch gespreid); en moeilijk of niet te beheersen reservoirs van veroorzakers van dierziekten (pest bij wilde varkens). Anderzijds wordt vastgesteld dat er tijden zijn waarin boeren in de verzekering wensen in of uit te treden omdat er ondertussen al een hele reeks ziektevrije jaren zijn voorbijgegaan of omdat het gevaar voor een bepaalde besmettelijke dierziekte dichterbij komt. Daaruit volgt dat er vanwege de verzekeraar geen transregionale en voor een lange periode geldende risicocompensatie mogelijk is. Waardoor deze in bepaalde omstandigheden zijn toevlucht moet kunnen nemen tot een algemene of tijdelijke acquisitiestop, beperkingen bij de aansprakelijkheid, en regionale risicotoeslagen.

Samenvattend:

- De traditionele dierziekteverzekeringen op de markt worden afgelost door opbrengstschadeverzekeringen, bedrijfsonderbrekingsverzekeringen, en meergevarenverzekeringen.
- Moderne verzekeringsoplossingen vergoeden de daadwerkelijk ontstane schade, en geven bescherming voor gevaren die het bestaan van het bedrijf bedreigen.
- Marktpenetratie en acceptatie is afhankelijk van de regionale omstandigheden (dierdichtheid, grootte van de bestanden), de dierziektesituatie, het risicobewustzijn, en de inkomenssituatie.
- Vanuit het standpunt van de verzekeraar zijn een hoog aantal (indien mogelijk) gelijk geografisch gespreide en voor een langere tijd afgesloten polissen belangrijk om te kunnen komen tot een compensatie van de in de ruimte en de tijd verschillend verdeelde risico's en tot een gemakkelijkere vrijwaring van de tegenverzekeringscapaciteit. Het systeem wordt daardoor ook stabiel(er) en het is dan mogelijk om de bijdragen minder te laten variëren in de tijd.

Hagelverzekering (Vereinigte Hagelversicherung)

Marktleider van de speciaalverzekeraars op het vlak van akkerbouw, groente, fruit en wijnbouw. Zoals de naam al laat vermoeden, verzekert ze de leden voornamelijk tegen door hagel veroorzaakte opbrengstvermindering van landbouw- en tuinbouwproducties.

De “Vereinigte Hagel” is aangesloten en ingebed in de AgroRisk-verzekeringsgroep. Dit is een vereniging van beroepsverzekeringsondernemingen van de land- en tuinbouw, met als twee hoofdcomponenten de Vereinigte Hagel VVaG en de Gartenbau Versicherung VVaG. De Vereinigte Hagelversicherung VVaG en de Kölnische Hagelversicherungs-AG (waarin de eerste een participatie heeft) bieden de eerder vermelde hagelverzekeringen aan, terwijl de Gartenbau Versicherung VVaG partner is voor (goederen- of) schadeverzekering in de tuinbouw (schade aan dak van serres, schade aan bedrijfsgebouwen of de inrichting ervan, schade aan machines, verzekering tegen te lange bouwtijd, verzekering van tuinbouwgewassen tegen andere schade dan hagel, verzekering tegen bedrijfsonderbreking (bijvoorbeeld omwille van brand), verzekering tegen glasschade aan de etalage, ...).

De door de VVaG verzekerde oppervlakte is de laatste 10 jaar duidelijk gestegen. Waren in 1992 ongeveer 3,2 miljoen hectare landbouwoppervlakte verzekerd, dan waren het in 2002 over heel Europa (dat wil zeggen met inbegrip van Luxemburg en Italië) 4,2 miljoen hectare. De Vereinigte Hagelversicherung bezit een marktaandeel van 54% van de verzekerde oppervlakte in Duitsland. Het verzekerde bedrag steeg van circa 4,5 miljard naar goed 5 miljard euro. Het premievolume bereikte 65 miljoen euro.

Wat de verzekeringsproducten van de Vereinigte Hagelversicherung kosten is niet zomaar vast te stellen. Echter, er is ook een bonus/malus-regeling zoals bij een autoverzekering (schadevrije jaren doen de premie dalen).

Voor grote bedrijven (groter dan 100 hectare landbouwoppervlakte) is er naast de klassieke hagelverzekering een “SB 10”-formule, met gestaffeld eigen risico (= franchise) beperkt tot 2% van het totale verzekerde bedrag van het bedrijf, een wegvallen van het eigen risico wanneer het schade-aandeel groter is dan 60%, een bijdragekorting van 15%, en een kleiner verlies in bonus/malus-trede (van 10% in plaats van 20%) in geval van hagelschade. De klassieke hagelverzekering of de “SB 10”-formule zit veelal ingebakken in een individueel

uitgewerkt verzekeringsconcept, waarin ook andere elementen vervat zijn of een verzekeringsformule “voor alle gevallen”.

5.3.4 Eindbeschouwingen

Ingeval de Staat zich in de toekomst meer uit een aantal verzekeringsformules terugtrekt, wordt ruimte gecreëerd voor private verzekeraars en banken om dit “gat” op te vullen. Nieuwe verzekeringsproducten zijn al in volle ontwikkeling.

Boeren zullen in een dergelijke situatie alvast consequenter moeten handelen en zich constant moeten verzekeren. Immers, men stelt nu vast dat een deel van de landbouwers de neiging heeft om bepaalde soorten (facultatieve) opbrengstschadeverzekeringen op te zeggen, naarmate het al wat langer geleden is dat het betreffende probleem zich heeft voorgedaan. Als het probleem opnieuw dreigt, neemt de verzekeringswilligheid soms weer drastisch toe. Of, om het in verzekeringstaal te zeggen: de marktpenetratie en acceptatiegraad van het betreffende verzekeringsproduct nemen dan toe. Het is echter bekend dat je geen brandverzekering kan afsluiten als de vlammen al uitslaan ...

Het is een duidelijke trend om te gaan naar algemene “meergevarenverzekeringen”, zowel in de dierlijke als de plantaardige sector, in de plaats van specifiek probleemgerichte formules. Deze formules kunnen wel een aantal nadelen hebben. Omwille van de grootte van het risico voor de verzekeraar is een tegenverzekering veelal noodzakelijk, wat de formule duurder maakt. Als er geen verplichting bestaat - en dat kan ook niet voor zo'n type verzekering - zijn er steeds boeren die niet meedoen. Dat heeft eveneens een effect op de prijs omdat deze daalt als het aantal verzekeringnemers stijgt. Tenslotte wordt het sowieso een probleem voor boeren met weinig liquiditeiten om geld op te brengen voor de duurdere verzekeringsformule (zelfs als de voordelen evident zouden zijn).

Naast de beweging naar “meergevarenverzekeringen” bestaat een complementaire trend om deze formules dan weer individueel toe te snijden. De te betalen premie wordt individueel bepaald in functie van lokale en persoonlijke parameters en omstandigheden. Voor de verzekeraars bestaat hier het probleem om aan de nodige data te geraken.

Het is de logica zelf dat verzekeraars meer mogelijkheden hebben in het aanbieden van verzekeringsproducten voor het indekken van opbrengstschade naarmate het aantal potentiële deelnemers groter is en het gebied ruimer is waarvoor het product kan worden aangeboden. Beide elementen zorgen immers voor een betere risicospreiding.

Men zou daaruit kunnen afleiden – ingeval verzekeraars grensoverschrijdend willen opereren - dat landbouwverzekeraars uit grotere EU-lidstaten hier al schaalvoordelen zouden moeten hebben. Of ze deze ook zullen benutten, is een andere zaak.

In de EU blijken landen als Spanje, Frankrijk en Italië een voorloperfunctie te vervullen bij opbrengstschade- of inkomensverzekeringen. Deze landen oefenen nu druk uit op de Europese Commissie om dergelijke verzekeringsformules in de toekomst financieel te kunnen ondersteunen. Deze steun zou met name WTO-compatibel zijn.

Het is natuurlijk juist dat verzekeringen efficiënt zijn om aan risicomanagement te doen. Anderzijds moet er vanuit economisch perspectief toch voor gewaarschuwd worden om via overheidssteun aan verzekeringen aan inkomenspolitiek te doen.

Ten aanzien van het subsidiëren van een aantal nieuwe landbouwverzekeringsformules neemt Duitsland op dit moment een andere positie in dan de eerder genoemde landen Spanje, Frankrijk en Italië. Men is in principe tegen zo'n subsidiëring. Anderzijds kan men zich aan Duitse zijde wel voorstellen dat er tijdens de opstartfase "enige overheidstussenkomst" zou kunnen zijn. Daarbij stelt zich echter een bijkomend probleem: hoe maak je deze subsidiëring naderhand weer ongedaan?

5.4 Frankrijk

5.4.1 Natuurrampen / Landbouwrampen

De regeling voor natuurrampen dekt de schade aan de gebouwen, voorraden, materialen, voertuigen en veestapel die zich in de bedrijfsgebouwen bevinden, en deel uitmaken van wat het landbouwhandelsfonds kan genoemd worden. De erkenning van natuurramp wordt door een interministerieel besluit vastgesteld indien er sprake is van force majeure als de situatie niet te voorzien viel, onweerlegbaar is en een externe oorzaak heeft.

In Frankrijk is sinds 1964 de landbouwrampenwet van toepassing. De rampenwet voorziet de schadevergoeding veroorzaakt door rampen en regelt de verzekerbare schade. De regeling voor landbouwrampen slaat op bepaalde landbouwgoederen uitdrukkelijk uitgesloten van de natuurrampengarantie: niet- opgeslagen oogsten, teelten, bodems en veestapel die zich buiten een bedrijfsgebouw bevinden. De ramp moet van landbouwaard zijn en een uitzonderlijke niet-verzekerbare schade te wijten aan abnormale natuurfenomenen. De oogstschade veroorzaakt door uitzonderlijke klimatologische omstandigheden wordt in Frankrijk voor het merendeel, nog door de overheid vergoed via het 'Fonds Nationale de Garantie des Calamités Agricoles (FNGCA).

Het FNGCA rampenfonds is een financieel instrument dat zowel instaat voor de overheidstussenkomst bij de schadevergoeding door uitzonderlijke klimatologische situaties (rampen) als de steun voor de verzekeringen (oogstverzekering). De steun aan de verzekeringen bestaat uit het gedeeltelijk ten laste nemen van de premies. Het fonds wordt zowel gefinancierd door toelagen vanuit de overheid in functie van de te vergoeden schade dat jaar, als via taksen die de land- en tuinbouwers betalen op de verzekeringspolissen van gebouwen en voertuigen. In principe gebeurt dit op paritaire basis. In praktijk zorgt de overheid voor de aanzuivering van de rekeningen.

De verplichte, collectieve systemen van schadevergoeding voor natuurlijke risico's zijn onderhevig aan talrijke limieten en tekortkomingen. De regeling voor natuurrampen geldt slechts voor uitzonderlijke fenomenen en is bijgevolg zelden van toepassing. De regeling van landbouwrampen wordt gekenmerkt door een lange en complexe erkenningprocedure, interpretatiemoeilijkheden voor de criteria die een tussenkomst mogelijk maken, te kleine toegekende vergoedingen en de onzekerheid van het financiële evenwicht van dit instrument omdat de overheid de voorziene verplichtingen niet nakomt.

De inkomsten van het rampenfonds voor de periode 1980-2004 (jaarlijkse gemiddelden) zijn voor 92 miljoen euro afkomstig van de overheid (82,5 miljoen euro schadevergoeding en 9,8 miljoen euro steun aan verzekeringen) en voor 90 miljoen euro van de exploitanten (taksen op gebouwen en wagenverzekeringen) (Tabel 4) (31).

De belangrijkste overheidsbetalingen voor teeltschade door klimatologische rampen waren een gevolg van droogte (60%), vorst (18%), en wateroverlast (13%). Het merendeel van de pieken in schade stemt overeen met jaren van grote droogte (voedergewassen), en in mindere mate jaren met vorstschade (fruit en wijn). Hagel is privaat verzekeraar en komt bijgevolg niet in aanmerking voor een schadevergoeding. De meeste vergoedingen betreffen gebieden met grazend vee dat droogtegevoelig is (vooral in het midden en zuiden van Frankrijk). Akkerbouw teelten zijn minder in aanmerking gekomen voor vergoedingen. Vooral het midden en zuiden van Frankrijk hebben vergoedingen ontvangen, het noorden relatief minder (30+31).

De totale kost van het systeem “verzekeringen + landbouwrampen” (Tabel 4) voor de periode 1980-2004 bedroeg zowat 401 miljoen euro per jaar. Daarvan is 92 miljoen euro afkomstig van de overheid (82,5 miljoen euro voor schade tengevolge van rampen en 9,8 miljoen euro premiesubsidie), en 309 miljoen euro van de exploitanten (219 miljoen euro verzekeringspremies en 90 miljoen euro taksen op gebouwen en wagenverzekeringen). De totale uitgave voor het rampenfonds bedraagt 172,5 miljoen euro (168 miljoen euro schade en 4,5 miljoen euro beheerskosten). De totale uitgaven van de verzekeringen bedragen 228,8 miljoen euro (176 miljoen euro schadevergoedingen en 52,8 miljoen euro beheerskosten). De beheerskosten bedragen dus 23% van het totaal (30).

Tabel 4. Balans van het systeem “verzekeringen + landbouwrampen”, langjaarlijkse gemiddelden periode 1980-2004

	uitgaven		inkomsten	
	beheer	schadevergoeding	exploitanten	overheid
Verzekeringen	52,8	176	219	9,8
Landbouwrampen	4,5	168	90	82,5
Totaal	57,3	344	309	92,3

Bron: (31)

5.4.2 Systemen gebaseerd op de individuele verantwoordelijkheid

Er bestaan twee systemen: een overheidsregeling DPA (dotation pour aléas) gebaseerd op privé-initiatief en privé-verzekeringsspolissen.

De DPA houdt in dat landbouwers die gekozen hebben voor een boekhoudkundige belastingregeling en die een verzekering hebben om verliezen bij teelten of het vee te dekken, de mogelijkheid hebben om met een gedeelte van de winst een speciale eigen bedrijfsrekening te bevoorraden. De gestorte sommen zijn belastingaftrekbaar. Deze bedragen kunnen binnen de volgende zeven jaar opgenomen worden om risico's van economische, klimatologische of gezondheidsaard te compenseren. Indien na afloop van deze periode het betrokken bedrag niet gebruikt werd, wordt het alsnog ingeschreven bij het saldo van het zevende boekjaar. Het plafond van de belastingaftrek is 30000 euro. Het is ook mogelijk om de gespaarde sommen te gebruiken om de verzekeringspremies (oogstverzekering) te betalen (20).

Vier verzekeringsproducten zijn vandaag beschikbaar voor de boeren: een multirisico landbouwverzekering, een landbouwvoertuigen verzekering, een dierenverzekering, en een oogstverzekering.

De multirisico landbouwverzekering (assurance multirisques agricole) dekt de risico's voor gebouwen (zowel professionele gebouwen als de woning) en de bedrijfsgoederen (het vee in de stal is hierbij inbegrepen - en, onder bepaalde voorwaarden, ook buiten de stallen), evenals de wettelijke aansprakelijkheid van de landbouwers. Voor het rollende materieel (matériel roulant), worden de risico's niet gedekt door deze verzekering. De bijdrage bedraagt 1% van de belastbare basis (gebouwen, bedrijfsmaterialen en dieren). In 2003 werd er 600 miljoen euro netto premies betaald, met een gemiddeld bedrag van 1300 euro per landbouwer.

De landbouwvoertuigen verzekering (assurance matériel roulant) is verplicht en dekt de wettelijke aansprakelijkheid en eventueel de schadegarantie (pech of incidenten met betrekking tot het materiaal). In 2003 werd er 272 miljoen euro netto premies betaald, voor een gemiddeld bedrag van 600 euro per landbouwer.

De dierenverzekering dekt in de praktijk slechts de dieren van waarde (renpaarden, fokdieren...). Ze dekt niet de besmettelijke ziekten, die vallen onder het Veterinaire Fonds van de Europese Unie. Voor de veeteelt bestaat er een specifieke verzekering, die voornamelijk hiterisico's dekt (coup de chaleur). In 2003 werden er 19 miljoen euro netto premies betaald.

De oogstverzekering heeft gedurende lange tijd enkel betrekking gehad op hagel. Die verliezen konden volledig verzekerd worden en dergelijke schade kon niet door het rampenfonds vergoed worden. Tot 1990 was er steun voor de hagelverzekering voor alle gewassen (gemiddelde enveloppe van 25 miljoen euro per jaar). De overheidssteun slaat op het ten laste nemen van een deel van de premies. In 1991 is die steun afgeschaft en in 1994 terug ingevoerd, maar enkel voor hagel op fruit en groenten waar het risico het grootste is (een enveloppe van ongeveer 4 miljoen euro per jaar).

In 2002 zijn een aantal experimenten gelanceerd. Naast de klassieke verzekering voor hagel op fruit en groenten (steun 7,5%), is er een verzekering voor hagel en vorst bij fruit (steun 25%), een multirisico verzekeringen voor granen en oliehoudende zaden (steun 10%), en een verzekering voor hagel en vorst in wijngaarden (steun 10%) geïntroduceerd. De resultaten (participatie) van de nieuwe experimenten waren eerder beperkt (31).

In 2005 zijn twee zaken ingevoerd: een verbetering van de DPA om die meer aantrekkelijk te maken, en een multirisico verzekering voor klimatologische risico's per teelt of per bedrijf. Er werd een budget voorzien van 10, 20 en 30 miljoen euro voor 2005, 2006, en 2007. Het steunpercentage van de nieuwe multi-polissen bedraagt 35% van de premies (40% voor jonge landbouwers). Vanaf 2006 worden enkel deze nieuwe verzekeringen gesubsidieerd. Door de toename van de klimatologische incidenten en de groeiende financieringsmoeilijkheden van de FNGCA, heeft de Franse overheid de bedoeling om de overheidssteun te concentreren op multi-pele-risicoverzekeringen als alternatief voor het FNGCA. De verzekeraars verkopen de polissen met een premie waarin de subsidie verrekend is. De overheid betaalt de toegekende vermindering terug.

5.4.3 Oogstschadeverzekeringen

Om te kunnen genieten van een gedeeltelijke ten laste neming van de premiebedragen door de staat (algemeen 35% en 40% voor jonge landbouwers), moet de landbouwer op een oogstverzekeringsproduct intekenen dat verplicht vier risico's dekt (hagel, droogte, overstroming, vorst) en eventueel andere soorten risico's indien gewenst (storm,

verschroeiing, erosie, ...). Meerdere gewassen kunnen worden verzekerd (wijnbouw, boomgaarden, graan, industriële olie en proteïnehoudende gewassen en groenteteelten, maar niet de voedergewassen). De verzekeringen kunnen wel andere polissen voorstellen (die minder risico's dekken) maar dan betaalt de overheid niet langer een premiebijdrage.

Er bestaan twee types multi-risico / multi-gewas verzekeringen: een verzekering per bedrijf en een verzekering per teelt, met een franchise van minstens 20% en 25% respectievelijk.

- Bij een bedrijfsverzekering moet men minstens 80% van de betaalde oppervlakte van de exploitatie verzekeren, en moeten er minstens twee verschillende teelten verzekerd zijn. De polissen die een lager niveau van franchise dan 20% voorzien of particuliere verzekeringsclausules, moeten twee soorten dekkingen aangeven, een subsidieerbare dekking en een bijkomende dekking.
- Bij een verzekering per teelt bepaalt de polis dat de teeltverzekering bij bewezen schade tussenkomt voor een bedrag dat niet groter kan zijn dan de verzekerde productie verminderd met de afgesproken franchise. Voor dit soort polissen bedraagt het minimale niveau van absolute franchise 25% per teelt. De polissen die in een lagere franchise dan 25% voorzien of andere bijzondere verzekeringsclausules, moeten twee soorten dekkingen onderscheiden, een subsidieerbare dekking en een bijkomende dekking.

In 2005 waren er 57900 contracten waarvan 116 bedrijfsverzekeringen en de rest verzekeringen per teelt. Zowat drie miljard euro kapitaal is verzekerd. Het aantal premies bedraagt 82 miljoen euro waarvan 50 miljoen euro voor steun in aanmerking komt, wat leidt tot 17,4 miljoen euro subsidies en 3,4 miljoen ha verzekerd. In 2006 waren er 65925 contracten waarvan 369 bedrijfsverzekeringen. Het verzekerd kapitaal bedroeg 3,6 miljard euro, de premies 97 miljoen euro waarvan 60 miljoen euro met steun, wat leidt tot 21 miljoen euro subsidies (30).

Tabel 5. Oppervlakte verzekerd via de multi polis verzekering, 2005 en 2006

verzekerd deel van de productie	akkerbouw	fruit en groenten	wijn	totaal
Oppervlakte 2005	3520000	7100	87000	3614100
Oppervlakte 2006	3433057	5706	5333	3044096
% oppervlakte 2006	25%	1,4%	9,2%	23,5%

Bron: (30)

Tabel 5 toont het aandeel van de belangrijkste culturen verzekerd in 2005 en 2006. In eerste instantie zien de voorlopige resultaten er vrij veelbelovend uit. De participatie is tamelijk: zowat 24% van de oppervlakte is verzekerd in 2006. Toch zijn er een aantal nuances. De overgrote meerderheid van de verzekeringen bestaat uit een contract per teelt en niet per bedrijf. De bedrijfscontracten (meer innovatief), hebben geen hoger steunpercentage en worden nauwelijks gebruikt. Verder hebben de nieuwe verzekeringen in ruime mate (en uitsluitend) op de akkerbouwgewassen gewerkt. De verspreiding van de nieuwe verzekeringen blijft echter zeer gering in de sectoren fruit en groenten en wijngaarden. De al bestaande polissen die nog in 2005 voor het laatste jaar werden gesubsidieerd blijven zonder subsidie bestaan. Die sectoren verwachten dat de dekking van het Fonds voor de meeste

risico's zal gehandhaafd blijven (tot de EU werk gemaakt heeft van een ernstige risicodekking).

Een aantal studies (30+31) voerden een eerste evaluatie uit van de oogstverzekeringen ten gevolge van klimatologische omstandigheden. Een aantal problemen betreffende herverzekering, de teruggang van het rampenfonds, en de kost voor de overheid komen daarbij naar voren. Daarnaast worden een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd.

Een gunstig klimaat en wetgevend kader om een goede diffusie van oogstverzekeringen toe te laten is noodzakelijk. Dit zowel naar de producenten als naar de verzekeraars toe. Volgens een rapport (30) zou de steunverlening van de overheid voor oogstverzekeringen verhoogd moeten worden tot 45% voor de gespecialiseerde teelten (wijn, fruit en groenten). Een andere aanbeveling betreft relatief hogere steun voor producenten die intekenen op een bedrijfsverzekering.

Een belangrijk knelpunt voor de toekomst van het verzekeringssysteem betreft de herverzekering. De fluctuatie van de schade varieert zeer sterk en kan in een rampjaar zeer hoog oplopen. De privé-herverzekeraars kunnen dit bedrag niet permanent mobiliseren uitsluitend voor landbouwschade en de landbouwverzekeraars beschikken niet over voldoende eigen fondsen om af te zien van een herverzekering die bij aanzienlijke schade zou moeten tussenkomen. Een overheidsherverzekering lijkt daarom noodzakelijk (30+31).

Daarnaast vormt de concurrentie tussen het landbouwrampenfonds en een verzekeringssysteem een obstakel. Een (gedeeltelijke) teruggang van het systeem van het rampenfonds is nodig en een transitie naar een oogstverzekering in de plantaardige productie. In de overgangsfase kunnen een aantal problemen ontstaan. Een herziening van het landbouwrampenfonds kan bestaan uit het invoeren van een franchise (25%), een verlaging van de uitkeringen voor "rampen" die herhaaldelijk voorkomen en een verminderde uitkering voor rampen als verzekering mogelijk is (bijvoorbeeld een verlaging met 50% conform de richtsnoeren). Deze ontwikkeling betekent niet noodzakelijk dat het mechanisme van nationale solidariteit van het landbouwrampenfonds afgeschaft wordt. De focus zou wel liggen op een vergoeding van de grote verliezen, eerder dan op de gemiddelde verliezen. De overheid zou herverzekering aanbieden en een publieke solidariteit voor grote rampen zodat de (her)verzekeringmarkt zich op de intermediaire risico's kan concentreren. In de overgangsfase blijft het fonds belangrijk om de niet verzekerbare schade ten laste te nemen, en dit geleidelijk af te bouwen naarmate verzekeringen ingang vinden. De middelen die vrijkomen zou dan bestemd zijn voor de steun aan de oogstverzekering.

De kost van die steun vormt echter een belangrijk aandachtspunt. De toekomstige kosten hangen af van de keuzes die de volgende jaren gemaakt worden. Evolutie van de overheidssteun is een functie van het steunpercentage en het aantal contracten (hogere participatie plus een eventuele uitbreiding naar voedergewassen). Steun aan de verzekeringen kan op termijn duurder zijn dan het rampenfonds. De toelagen van FNGCA om de steun voor de oogstverzekering bijdragen te financieren kunnen snel onvoldoende blijken als een belangrijk aantal contracten wordt afgesloten of het steunpercentage verhoogd dient te worden om participatie te stimuleren. Scenario's toonden aan dat met de huidige steun van 35% en een penetratie van 70% voor alle gewassen (inclusief voedergewassen) er 207 miljoen euro overheidssteun nodig is. Een volledige dekking kost zowat 296 miljoen euro. Daartegenover wordt gemiddeld ongeveer 80 miljoen euro per jaar van de staat uitbetaald voor de huidige financiering van openbare schadevergoedingen (31). Bovendien wordt het plafond van de

overheidssubsidie (van 35 tot 40% op de premies) door de producenten (afhankelijk van de teelt) beschouwd als een rem t.a.v. de uitbreiding van het instrument. In dit verband wordt opgemerkt dat de overheid de premies in Spanje subsidieert ter hoogte van 50% van hun bedrag, en 60% tot 100% in de Verenigde Staten.

Tenslotte, de experimenten in het buitenland hebben aangetoond dat zonder een aanzienlijke overheidsfinanciering de verruimde oogstverzekeringen niet kunnen overleven. Vooral Spanje, de VS en Canada hebben een geavanceerd systeem. Op basis van hun ervaring blijkt dat een goede diffusie van verzekeringen een constant engagement vraagt van de overheid en dat best vertrokken wordt van een oogstverzekering per teelt om dan over te gaan naar een opbrengstverzekering per teelt en een bedrijfsverzekering. Op dit ogenblik kan en wil de Franse overheid ook niet meer middelen ter beschikking stellen. Frankrijk blijft bij de EU aandringen om een coherent risicobeleid mogelijk te maken. Verzekeringen vormen een deel van dit coherente beleid maar ook Europa nam nog geen beslissingen. Ondertussen blijft het ook een open vraag of verzekeringen wel het beste of een geschikt instrument zijn om de volatiliteit in het landbouwincome te compenseren.

5.5 Spanje

Spanje heeft sinds 1978 een wet op de landbouwverzekeringen. Het Spaanse systeem berust op drie instanties die elkaar aanvullen:

1. De overheidsinstantie ENESA (= Staatsinstantie van Landbouwverzekeringen of “Entidad Estatal de Seguros Agrarios”). Deze houdt zich zowel bezig met de overheidssteun voor de verzekeringspremies, als de uitwerking van de kaderovereenkomsten en de voorbereiding van het jaarlijkse verzekeringsplan;
2. De verzekeringsgroep Agroseguro (= Spaanse Groepering van Verzekeringsinstellingen van de Gezamenlijke Landbouwverzekeringen of “Agrupación Española de Entidades Aseguradoras de los Seguros Agrarios Combinados”), die 39 verzekeringsmaatschappijen hergroepeert en de verdeling waarborgt van de winsten en de verliezen van deze maatschappijen;
3. Het consortium (= de overheidsherverzekeraar), dat zich eveneens belast met controle op het deskundigenonderzoek van de verklaarde schade.

Het afsluiten van een oogstverzekeringscontract in Spanje is vrijwillig. Het geheel van de plantaardige productie en het voornaamste deel van de dierlijke productie zijn verzekeraar. De momenteel bestaande verzekeringen zijn vastgelegd door ENESA, en aangepast aan gewas en productiezone door de verzekeringsmaatschappijen.

Welke risico's er precies gedekt worden en wat de bijdrage van de landbouwer en de overheid daarbij is, hangt sterk af van het soort verzekering en het gewas. Globaal genomen kan men zich tegen de volgende risico's verzekeren bij landbouwproducten: zware hagelbuien; brand; vorst; wind; overstromingen; droogtes; sirocco's; hittegolven; stortregens; aanhoudende regens; ziektes te wijten aan klimatologische omstandigheden en tenslotte tegen de onmogelijkheid om te oogsten door klimatologische omstandigheden. Bij de veeteelt zijn volgende risico's verzekeraar: ongevallen; sterfte of noodslachting; aanval van wilde dieren; overstromingen; bosbranden; complicaties bij geboortes; geboorte van dode kalveren; economische gevolgen te wijten aan bepaalde ziektes zoals tuberculose, BSE, brucellose of peripneumonie; en tenslotte kan men zich verzekeren tegen sterfte door bepaalde ziektes.

Het Spaanse verzekeringssysteem heeft over de jaren een geleidelijke evolutie ondergaan. In de periode 2004 tot 2006 werd het verzekeringssysteem uitgebreid met nieuwe risico's en vereenvoudigd. Hieronder volgt een overzicht van een aantal verzekeringsproducten.

- Seguros combinados de daños: een gecombineerde verzekering die de schade van een combinatie van risico's dekt. Dit is de meest voorkomende, traditionele verzekering.
- Seguros Integrales: een integrale verzekering. Elke landbouwer die deze verzekering afsluit wordt een gemiddelde productie gegarandeerd die wordt berekend op geografische basis.
- Seguros de Rendimientos: een opbrengstverzekering. Elke landbouwer die deze verzekering afsluit wordt een persoonlijke opbrengst gegarandeerd die wordt berekend op basis van de opbrengst in het verleden op het betrokken landbouwbedrijf.
- Seguros para Producciones pecuarias: een verzekering voor veeteelt.
- Seguros para Producciones Acuicolas: een verzekering voor de aquacultuur.
- Seguros de Costes fijos para Organizaciones de Productores y Cooperativas: een verzekering voor vaste kosten van producentenorganisaties en coöperatieven.

Hierbij komen verschillende contract types voor: 1) seguro combinado (een gecombineerde verzekering), 2) póliza multicultivo (een multiteeltpolis), 3) poliza de explotación (een bedrijfspolis), 4) seguro complementario (een aanvullende verzekering), 5) póliza colectiva (een collectieve polis waarbij een hele productiesector verzekerd wordt, bijvoorbeeld de tomaten- of bananensector in de Canarische Eilanden), 6) seguros indexados (een geïndexeerde verzekering), en 7) ppciones de contratación (contractopties).

Voor het boekjaar 2006 bedraagt de maximumsubsidie tot 50% van de netto kosten van de landbouwverzekeringen, zodat alle landbouwers en veehouders in meer of mindere mate van een subsidie genieten. De toepassing ervan wordt in functie van de volgende kenmerken uitgevoerd:

- Een basissubsidie voor alle verzekerden waarvan het percentage schommelt tussen de 4% en 39% naargelang de verzekering.
- Een subsidie voor collectieve aansluiting (5%) voor alle verzekeringen.
- Een aanvullende subsidie volgens de kenmerken van de verzekerde die schommelt tussen de 5% en 14%, afhankelijk van de betrokken verzekering. Van deze subsidie genieten de verzekerden die tot een van de volgende groepen behoren: professionele landbouwers of veehouders, titularissen van een prioritair bedrijf, partners van een organisatie of vereniging van producenten, startende landbouwers, jonge landbouwers (vrouwen).
- Een subsidie afhankelijk van de contractsoort voor multiteeltpolissen (2%).
- Een subsidie voor contractverlenging van 3%, van 6% of 9%, afhankelijk van de verzekering en van het aantal jaren dat er verlengd wordt.

Ook de Autonome Gemeenschappen subsidiëren de landbouwverzekeringen, in verschillende mate afhankelijk van de eigen regelgeving, en cumuleerbaar met die van het Ministerie van de Landbouw, Visserij en Voeding. Het afsluiten van een verzekeringspolis wordt beschouwd als een subsidieaanvraag. De verzekeringsnemer krijgt dan het verschil betaald tussen de totale kosten van de verzekering en de kortingen, toeslagen en wettelijke subsidies. De kortingen en toeslagen zijn percentages die worden toegekend door Agroseguro, naargelang de betrokken verzekering. De Staatsinstantie van Landbouwverzekeringen (ENESA) beschikt over een webpagina (<http://enesa.mapa.es/>) waar meer informatie te vinden is over de wetgeving van de landbouwverzekeringen en concreet advies ingewonnen kan worden over de verschillende verzekeringen.

Tabel 6. Verzekeringen in Spanje

	Aantal polissen	Premies (miljoen euro)	Steun 2005 (miljoen euro)	Steun 2004 (miljoen euro)
Plantaardige productie	298000	522	218	139
Bossen (brand)	1000	0,54	0,17	0,13
Veeteelt	211000	233	102	70
Totaal	510000	755	320	209

Bron: (31)

Spanje begon al in 1978 met verzekeringen. Oorspronkelijk waren er een vijftal verzekeringslijnen. Nu zijn dat er reeds meer dan 100. Naast de klassieke en meest voorkomende oogstverzekeringen zijn er een aantal recente verzekeringen met betrekking tot dierenziekten, een integrale bedrijfsverzekering (natuurlijke risico's) en een

opbrengstverzekeringen (productie x prijs) in de aardappelteelt. In 2005 zijn 500 000 polissen afgesloten (Tabel 6). Dit komt overeen met 50% van de landbouwers. De verzekeraars profiteren van een publieke herverzekering. Tussen 1980-2005 werd gemiddeld 120 miljoen euro steun die lineair stijgt (tot 218 miljoen euro in 2005).

5.6 Verenigde Staten

Een aantal instrumenten ondersteunen en stabiliseren het inkomen van de landbouwers in de Verenigde Staten: “direct and countercyclical payments, crop insurance, emergency and other loans (loan deficiency payments and marketing loans), and disaster assistance” (20).

Een uitgebreid verzekeringsstelsel is voorhanden. In oppervlakte dekt het “Federal Crop Insurance Program” het grootste deel van het areaal van de belangrijkste teelten (maïs, soja en tarwe). In aantal kopen relatief weinig bedrijven een dergelijke verzekering. Vooral grotere bedrijven verzekeren zich. Voor de dierlijke productie bestaat geen uitgebreid verzekeringsprogramma (20).

Het “Risk Management Agency” (RMA) is een onderdeel van het “United States Department of Agriculture” (USDA). Het RMA beheert het “Federal Crop Insurance Corporation” (FCIC). FCIC / RMA bepaalt wat gedekt wordt en wat niet, promoot verzekeringsprogramma's, stelt de standaard voorwaarden van verzekeringscontracten op (inclusief de hoogte van de door de overheid goedgekeurde premies), garandeert de naleving van de contracten, en subsidieert de premies van producenten en de operationele en administratieve kosten van private verzekeringsmaatschappijen. De private maatschappijen verkopen de polissen, leveren een aantal diensten, en stellen zich garant voor de uitbetaling. Via een “loss subsidy” deelt FCIC het verzekeringsrisico met de private maatschappijen. Dit betekent dat de overheid herverzekering ondersteunt. De modaliteiten daarvan worden gespecificeerd in het “Standard Reinsurance Agreement” (SRA) (9).

Landbouwers kunnen binnen het “Federal Crop Insurance Program” kiezen uit verscheidene types verzekeringen. Daaronder bevinden zich oogst- of productieverzekeringen die sinds de start deel uitmaken van het programma en opbrengstverzekeringen die toegevoegd zijn in het midden van de jaren 1990 (20).

Gewasverzekering werd al opgericht in de jaren 1930 met het doel de verliezen van de productie ten gevolge van de meeste natuurlijke risico's te dekken. Tot begin jaren 1980 gebeurde dit op een enigszins beperkte schaal. Toen werd de beschikbaarheid in ruime mate uitgebreid en stegen de premiesubsidies tot 30% met de hoop om de dure rampensteun programma's te kunnen vervangen. Niettemin bleef de groei van de participatie laag en bleef ad hoc rampensteun bestaan. In 1994 zijn een aantal belangrijke hervormingen doorgevoerd. Er was de introductie van een “low-cost catastrophic (CAT) coverage level” met volledig gesubsidieerde premies, en een toename van de premiesubsidies voor hogere dekkingsniveaus (i.e. boven het CAT dekkingsniveau). In 2000 nam de subsidiëring verder toe, en dit vooral voor hoge dekkingsniveaus en voor de ondertussen geïntroduceerde opbrengstverzekeringen. Het verzekerde areaal steeg tot meer dan 200 miljoen “acres”, waaronder het merendeel van de belangrijkste teelten. Tegen 2004 bedroegen de totale premiesubsidies bijna 2,5 miljard dollar, of bijna 60% van de totale premie kosten. Als zodanig zijn subsidies in toenemende mate een dure manier om participatie aan te moedigen (21).

Een oogst- of productieverzekering betaalt een schadevergoeding aan producenten als de gerealiseerde productie beneden het verzekerde productieniveau valt. Naast private hagelverzekeringen zijn er gesubsidieerde multirisico verzekeringen. Traditionele productieverzekeringen bestaan zowel uit een minimale catastrofale dekking (CAT) die

verzekert tegen ernstige verliezen en waarvan de premies volledig gesubsidieerd zijn, als uit hogere dekkingniveaus, de zogenaamde additionele dekking, waarvan de premies gedeeltelijk gesubsidieerd worden (9).

Catastrofale dekking (CAT) betaalt 55 procent van de vooraf vastgestelde prijs van het product op verliezen van meer dan 50 procent. De premie wordt voor 100% betaald door de overheid. Producenten betalen een administratieve bijdrage van 100 \$ per verzekerd gewas en per district. CAT dekking is niet beschikbaar voor alle polissen.

“Individual farm-yield insurance” polissen, meestal “Actual Production History” APH polissen, verzekeren producenten tegen productieverliezen ten gevolge van natuurlijke oorzaken zoals droogte, overvloedige neerslag, hagel, wind, vorst, insecten en ziekten. De landbouwer selecteert het te verzekeren niveau van de gemiddelde productie (gaande van 50 tot 75 en in sommige gebieden tot 85%), en het te verzekeren percentage van de verwachte prijs (tussen 55 en 100%). Indien de uiteindelijke productie kleiner uitvalt dan het verzekerde productieniveau wordt een schadevergoeding uitbetaald gelijk aan het product van het verschil en het verzekerde percentage van de verwachte prijs.

Bij een “area-yield insurance” polis, of een “Group risk plan” (GRP), is de dekking gebaseerd op het algemene productieniveau van een district in plaats van op het individuele bedrijfsverlies. GRP is administratief minder complex en is goedkoper dan een individuele dekking op bedrijfsniveau. Individuele verliezen worden echter niet gedekt indien de districtproductie niet eenzelfde verlies vertoont. Dit type verzekering wordt meest geselecteerd door landbouwers met verliezen die eenzelfde patroon volgen als de verliezen van het district.

Opbrengstverzekeringen vergoeden bruto opbrengst tekorten in plaats van productie of prijs tekorten afzonderlijk. Verschillende gesubsidieerde opbrengstverzekeringen zijn beschikbaar voor de belangrijkste teelten en in de meeste gebieden van de Verenigde Staten. In een aantal gebieden zijn dit de meest populaire manier van verzekeren geworden. Bij de verscheidene opbrengst gebaseerde types verzekeringen wordt de opbrengst telkens op een andere manier bepaald.

“Group Risk Income Protection” (GRIP) betaalt een schadevergoeding indien de gemiddelde district opbrengst voor het verzekerde gewas lager is dan het geselecteerde opbrengstniveau van de landbouwer.

“Adjusted Gross Revenu” (AGR) verzekert de opbrengst van het volledige bedrijf eerder dan die van een individueel gewas door een percentage van de gemiddelde bedrijfsopbrengst, waaronder een kleine hoeveelheid van de opbrengst van dierlijke productie, te garanderen. De polis gebruikt informatie van belastingsformulieren van de producent, en de voor het huidige jaar verwachte bedrijfsopbrengst.

“Crop Revenu Coverage” (CRC) voorziet in opbrengstdekking gebaseerd op prijs en productie verwachtingen van een landbouwproduct door verliezen beneden het gewaarborgde niveau te vergoeden.

“Income Protection “ (IP) dekt producenten tegen reducties in bruto inkomen als hetzij de prijs hetzij de productie van een gewas lager is.

Oogstverzekeringen in de Verenigde Staten worden vaak bekritiseerd omwille van de kost, de complexiteit, de concentratie (gebied en teelt), en de fraude. Het begunstigt de regio's en exploitaties die meer risico lopen. De subsidie is een bepaald percentage van de premie en dit betekent dat de regio's en de gewassen met hogere premies meer ondersteund worden. Adverse selection wordt daardoor niet tegengegaan. Voordelen van verzekeringen ten opzichte van rampensteun is dat deze toelaten om alle risico's te dekken, en niet enkel deze met schade van grote omvang. Dit is meer rechtvaardig (billijk). Verzekeringen informeren de producent eveneens over de hoogte van hun risico (9).

Opbrengrstverzekeringen per product (vooral voor maïs, soja en tarwe) zijn ondertussen een belangrijk onderdeel van het gesubsidieerde gewasverzekering programma. In 2006 had opbrengrstverzekering een aandeel van 57 procent van het verzekerde areaal onder het "Federal Crop Insurance Program", inclusief zowat driekwart van het verzekerde areaal van maïs, soja en tarwe. Een landbouwer kiest een verzekeringsplan en een dekkingsniveau (een deel van de verwachte opbrengst), en betaalt een gedeelte van de verzekeringspremie gebaseerd op het gedekte risico. Indien de effectieve opbrengst aan het einde van het seizoen beneden het dekkingsniveau valt betaalt de verzekering een vergoeding gelijk aan het verschil. In 2006 betaalde de overheid 1,8 miljard dollar en de producenten betaalden 1,4 miljard dollar. Dit betekent dat 56% van de totale verzekeringspremie gesubsidieerd wordt (20).

Opbrengrstverzekeringen dekken geen opbrengstvariatie tussen de jaren. De opbrengstverzekeringen gaan uit van prijzen die de marktomstandigheden in de verzekeringsperiode reflecteren. Meer bepaald worden prijzen van de termijnmarkt gebruikt om de waarde van het verzekerde product aan het begin en het einde van het groeiseizoen te bepalen. De beschikbaarheid van data over de marktverwachtingen bij het uitwerken en functioneren van opbrengstverzekeringsspolissen is kritiek (via historische prijzen bestaat het risico van over- of onderverzekeren) (20).

Opbrengrstverzekeringen bieden landbouwers een manier aan om de opbrengstvariabiliteit als gevolg van productie en prijsrisico te beheren. Opbrengrstverzekeringen kunnen meer effectief zijn om het inkomen te stabiliseren dan verzekeringssystemen of landbouwprogramma's die productie en prijsrisico's apart dekken of systemen die voorzien in een vaste inkomenstransfer (20).

Opbrengrstverzekeringen op bedrijfsniveau ("whole-farm revenue insurance"), gebaseerd op de gecombineerde opbrengst van alle producten geproduceerd op het bedrijf, is een meer allesomvattende aanpak, maar is moeilijk uit te voeren. Er bestaan twee kleine programma's met betrekking tot opbrengstverzekeringen op bedrijfsniveau: "Adjusted Gross Revenue" en "Adjusted Gross Revenue-Lite". Het idee lijkt aantrekkelijk, maar is niet zo eenvoudig uitvoerbaar. Het bepalen van de premiehoogte voor een bedrijfsverzekering is complex omdat de dekking alle prijzen en productieniveaus en hun onderlinge verhoudingen op een specifiek bedrijf omvat. Het bepalen van het inkomensniveau en de bedrijfsactiviteiten vormt een uitdaging voor zowel de producenten als de verzekeraars (belastingaangiftes). Hoe goed het historische inkomen van een bedrijf een aanduiding is van het verwachte inkomen in het verzekeringsjaar is eveneens onzeker. De bedrijfsvoering verandert vaak van omvang en type productie van jaar tot jaar. Het verifiëren van de verliezen en het uitbetalen van schadevergoedingen stelt een bijkomen probleem. Noch een verzekering per product noch een verzekering op bedrijfsniveau voorziet dekking (bescherming) tegen inkomensdalingen over

meerdere jaren. Verzekeringen vereisen dat de producenten een deel van het verlies zelf betalen. Dit betekent dat de dekking altijd minder is dan de volledige waarde van het verzekerde product (20).

Het Amerikaanse systeem evolueert. De dekking van de risico's neemt toe. De inkomensverzekering neemt de bovenhand. Zelfs een bedrijfsverzekering krijgt wat vorm. Toch blijft de werking nog onbevredigend. Het participatieniveau is zwak en de dekking van de risico's is essentieel beperkt tot de grote culturen (9).

5.7 Canada

Het “Business Risk Management Program” (BRM) vormt een onderdeel van het “Agricultural Policy Framework” (APF). Via dit programma voorziet de Canadese overheid in een aantal steunmaatregelen, met name inkomensstabilisatie, productieverzekeringen, voorschotten en speciale steun (ad hoc) ingeval van buitengewone omstandigheden. Nationale programma’s zijn: het “Canadian Agriculture Income Stabilisation Program” (CAIS), het “Production Insurance Program” (PI), en het “Cash Advance Program” (CA). De Canadese steun aan de landbouw heeft een transformatie ondergaan van product specifieke steun naar inkomenssteun op bedrijfsniveau voor individuele bedrijven. De voortdurende vraag voor inkomensstabilisatie en rampensteun resulteerde in de ontwikkeling van het “Canadian Agricultural Income Stabilisation Program” (CAIS). Programma’s voor gewasverzekering (nu productieverzekering) en “Cash Advance” programma’s komen reeds geruime tijd voor en zijn mettertijd uitgebreid.

Directe overheidssteun vanuit de federale en provinciale BRM programma’s bedroeg 14,7 miljard Canadese dollar over de periode 2003-2005 (wisselkoers 05-09-2007: 1 Canadese dollar = 0,77 Euro). Een groot deel van de steun, namelijk 5,8 miljard Canadese dollar, was afkomstig van het CAIS (16,9%) en het productieverzekering programma (22,7%) (Agriculture and Agri-Food Canada, 2006). Ten gevolge van stijgende uitgaven in recente jaren, is de betaalbaarheid van BRM programma’s een nadrukkelijke zorg geworden (27).

“Canadian Agricultural Income Stabilization program” (CAIS)

Het “Canadian Agricultural Income Stabilization (CAIS)” programma is een gezamenlijk federaal / provinciaal “Business Risk Management” (BRM) programma. CAIS helpt producenten om hun bedrijfsinkomen te beschermen tegen een aantal risico’s ten gevolge van weersomstandigheden, ziekten en lage marktprijzen. Het integreert inkomenstabilisatie en rampensteun in één programma en beschermt op die manier tegen zowel grote als kleine dalingen in het bedrijfsinkomen in een gegeven jaar.

Wanneer het bedrijfsinkomen in het huidige jaar kleiner is dan het gemiddelde bedrijfsinkomen van de voorgaande jaren ontvangt de producent compensatie via CAIS. In de eerste jaren van het CAIS programma dienden producenten een gewenst dekkingsniveau te selecteren en een depositostorting te doen op een CAIS account van een participerende financiële instelling. Het geld op de account behoort te allen tijde aan de producent, net zoals de intrest ervan, en het blijft staan tot het gebruikt wordt door de producent. Indien producenten terug geld opnemen van hun depositorekening ten gevolge van een daling in het bedrijfsinkomen, ontvangen ze eveneens een overheidsbijdrage. Hoe groter de daling van het bedrijfsinkomen, hoe groter het aandeel van de overheid. Het programma richt met andere woorden de overheidsbijdragen op de zwaarste verliezen. Latere aanpassingen aan het programma elimineerden de vereiste om een storting te doen op een depositorekening. In de plaats daarvan kiest de producent een dekkingsniveau en betaalt een kleine bijdrage afhankelijk van dat dekkingsniveau.

Het CAIS programma is gebaseerd op het concept van de bedrijfsspecifieke productiemarge, berekend als het verschil tussen de verkopen en de directe kosten voor het totale bedrijf. Eens de productiemarge bepaald is, worden aanpassingen gemaakt voor veranderingen in

uitstaande vorderingen bij klanten, schuldvorderingen van leveranciers, en de inventaris (voorraden) in het huidige jaar.

CAIS betalingen hangen af van het verschil tussen de productiemarge in het huidige jaar en de gemiddelde productiemarge voor een recente historische periode, zijnde de referentiemarge. De referentiemarge is de gemiddelde productiemarge voor de drie of vijf laatste jaren (CAIS laat het jaar vallen waarin de productiemarge het laagste en het hoogste was). De landbouwers worden niet gecompenseerd voor het volledige verlies. De compensatie hangt af van de ernst van het verlies. Hoe groter het verlies hoe hoger het percentage compensatie vanuit de overheid. Om de WTO regels te respecteren mag de globale steun niet meer bedragen dan 70% van de daling van de marge (26).

De vergoedingen zijn eveneens gebaseerd op het geselecteerde dekkingsniveau. Voorheen moesten producenten 22 procent van de waarde van hun referentiemarge opzietten in een CAIS account ingeval van volledige dekking. Nu moeten producenten 4,50 dollar betalen per 1000 dollar referentiemarge. De administratieve kost van 55 dollar per account blijft in voege en wordt op hetzelfde moment als het tarief geïnd. Producenten kunnen een lager protectieniveau kiezen en een lager tarief betalen. Deze producenten zullen vergoed worden voor kleine dalingen van het bedrijfsinkomen, maar zullen niet kunnen profiteren van de maximale voordelen ingeval van grotere dalingen van het bedrijfsinkomen. Meer dan 90% van de producenten kiest voor de maximale dekking. In graan- en oliezaadteelt en in de rundveehouderij zijn de participatieniveaus hoger dan in de andere sectoren.

Canada heeft een lange ervaring met inkomenstabilisatie programma's. Het "Canadian Net Income Stabilisation Accounts" (NISA) programma begon in 1992. Dit programma voorzag in genereuze stimulansen voor landbouwers om stortingen te doen op een depositorekening, inclusief gelijke overheidsbijdragen en een 3 procent intrest bonus op het account saldo. Nadien werd NISA aangevuld met een rampensteun programma: het "Agriculture Income Disaster Assistance" (AIDA) programma in 1998 en 1999 en het "Canadian Farm Income" (CFIP) programma vanaf 2000 tot en met 2003. In 2004 werd NISA samen met CFIP vervangen door CAIS. Zodat van dat moment af inkomenstabilisatie en rampenondersteuning gecombineerd werden. CAIS was bedoeld om tegemoet te komen aan een aantal belangrijke tekortkomingen van het vroegere NISA programma. Bij het CAIS programma is er onmiddellijke en volledige dekking. De bescherming hangt niet meer af van de hoogte van het saldo, de accumulatie van het saldo, op de depositorekening. Verder ontvangt de producent enkel een overheidsbijdrage op het moment dat er een inkomensdaling is. Op die manier vermijdt men de situatie onder NISA waarbij een aantal deelnemers het saldo op hun account bleven opbouwen zonder geld op te nemen gedurende jaren met een laag inkomen. Hierbij bleef de overheid evenwaardige bijdragen doen en de intrest bonussen betalen. De landbouwers leenden geld of gebruikten andere technieken om inkomensstekorten op te vangen, eerder dan hun NISA accounts af te bouwen (20).

Hoewel CAIS niet echt een verzekering is heeft het verscheidene kenmerken van een volledig gesubsidieerde inkomensverzekering op bedrijfsniveau. CAIS laat toe om het risico van een inkomensdaling te verschuiven naar een verzekeraar, in dit geval de overheid. Zoals een verzekering voorziet het programma in een onmiddellijke en voorturende bescherming voor alle deelnemers. In tegenstelling tot verzekeringen hebben de deelnemers niet te maken met een premie maar met een vaste bijdrage per unit dekking. Omdat CAIS onmiddellijk en voortdurend beschermt, zijn de landbouwers al in hun eerste jaar gedekt, en blijft de dekking

in stand ook in situaties waar in geval van een stabilisatie account het saldo op de account uitgeput kan raken (20).

Production Insurance (PI)

Het “Production Insurance” programma werd geïntroduceerd in het fiscale jaar 2003-2004. Zijn voorganger, het “Crop Insurance Program” bestond sinds de late jaren 1950. De doelstelling van het productieverzekering programma is dat producenten toegang zouden hebben tot een betaalbaar verzekeringsprogramma door een deel van de premie en de provinciale administratieve uitgaven van het programma te subsidiëren en door herverzekering aan te bieden. Het programma stabiliseert het inkomen van een producent door de economische effecten van productieverliezen ten gevolge van natuurlijke gevaren zoals droogte, overstroming, hagel, vorst, overvloedige neerslag, maar ook ziekten en plagen.

Het productieverzekering programma is een federaal – provinciaal programma. De premies van de productieverzekering worden gedeeld door de producenten, de provinciale en de federale overheid. Het programma wordt provinciaal beheerd en uitgevoerd. De federale overheid komt tussen voor een gedeelte van de kosten voor premies en voor een gedeelte van de administratieve kosten van de provincies. De federale overheid voorziet eveneens in een herverzekeringregeling voor de provincies. Het programma is momenteel beschikbaar voor zowat alle producenten in alle provincies. De criteria om in aanmerking te komen voor het programma evolueren voortdurend. De provincies voegen voortdurend nieuwe producten toe aan de lijst. In het fiscale jaar 2005 -2006 hadden de premiebijdragen van de producenten een aandeel van 34% van de kost van het programma. Dit betekent dat 66% komt van overheidsbijdragen. Overheidsbijdragen worden verdeeld tussen de federale en de provinciale overheid op een 60 / 40 procent sleutel. In 2005 bedroeg het participatie niveau uitgedrukt in procent van het totale areaal 70% voor de akkerbouwteelten en 22% voor de voedergewassen en het grasland (26).

Het productieverzekering programma dekt de meeste commerciële teelten. De hoogste participatie komt algemeen voor in de graan- en oliezadenteelt. Producenten van enkele gespecialiseerde teelten van hoge waarde (vb. tuinbouw verse markt) verzekeren zich algemeen zeer weinig. Verder participeert de dierlijke productie (momenteel) niet in het programma (27).

Het CAIS en het PI programma werken samen door dekking aan te bieden voor verschillende types verliezen. Het CAIS programma voorziet dekking voor een globale daling van het bedrijfsinkomen, terwijl het PI programma bescherming biedt voor productieverliezen voor specifieke teelten of producten. Een producent kan bijvoorbeeld een productieverlies ondervinden voor een specifiek product maar geen CAIS betaling ontvangen doordat het globale inkomen op het bedrijf niet daalt. De producent komt dan echter wel in aanmerking voor een vergoeding in het kader van het productieverzekering programma. De schadevergoedingen voor de programma's worden uitgekeerd op een verschillend tijdstip. Bij het PI programma en bij de private hagelverzekering wordt er onmiddellijk en volledig betaald. Het CAIS programma betaalt pas nadat de producent het productiejaar beëindigd heeft.

Advanced Payment Program (APP)

Een nieuw “Advance Payment” programma combineert het vroegere “Spring Credit Advance” programma en het vroegere “Advance Payment” programma. Het “Advance Payments” programma heeft de vorm van een financieel gewaarborgd kredietprogramma dat producenten gemakkelijker toegang geeft tot krediet door middel van voorschotten. De limiet op het voorschot steeg van 250000 naar 400000 dollar. De intrestvrije hoeveelheid op het voorschot is verdubbeld van 50000 tot 100000 dollar. De dekking werd recent uitgebreid naar dierlijke productie en een aantal bijkomende gewasvariëteiten. Het “Advance Payment” programma geeft producenten een voorschot op de waarde van hun landbouwproducten gedurende een specifieke periode. Door hun cash flow te verbeteren gedurende het jaar helpt het programma de producenten om financiële verplichtingen na te komen en om te kunnen profiteren van de best mogelijke marktomstandigheden. Toegang tot het programma verloopt via de producentenorganisaties die het programma beheren via een overeenkomst met de overheid. De federale overheid dekt de intrestkosten van de programma’s, de administratieve kosten, en de niet terugbetaalde leningen (26).

Producenten moeten het gekregen voorschot terugbetalen wanneer het landbouwproduct verkocht wordt of wanneer ze recht hebben op een vergoeding via een BRM programma. De producentorganisatie draagt een deel van de niet-terugbetalingen die zich voordoen. Om de operationele kosten te dekken mag de producentorganisatie een vergoeding vragen aan de deelnemende producenten.

6 Beleidsaanbevelingen

Waarom deze studie? Ten eerste is er een trend naar de ontwikkeling van nieuwe risicobeheerinstrumenten, vooral met betrekking tot klimatologische risico's, waarbij dit geleidelijk aan geïncorporeerd wordt in het beleid van de Europese Unie. Het is dus een zeer actueel thema dat, met de Health Check in aantocht en met het oog op de financieringsperiode na 2013, van nabij dient opgevolgd te worden.

Ten tweede is er de paragraaf in de richtsnoeren dat vanaf 2010 vergoedingen voor verliezen tengevolge van ongunstige weersomstandigheden met 50% moeten verminderd worden, tenzij de landbouwers een verzekering hebben afgesloten voor ten minste 50% van hun gemiddelde jaarlijkse productie en voor de klimaatrisico's die statistisch het vaakst voorkomen en tenzij de lidstaat kan aantonen dat ondanks redelijke inspanningen geen betaalbare verzekering ter dekking van de statistisch meest frequente weerrisico's in de lidstaat of regio beschikbaar was.

Ten derde dient zich de mogelijkheid aan om nieuwe risicobeheerinstrumenten ingang te doen vinden via de nieuwe GMO groenten en fruit.

6.1 Beleid

Sinds enige tijd is men binnen de Europese Unie aan het nadenken over nieuwe risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw. Dit gebeurt vooral onder impuls van de zuiderse lidstaten die relatief meer te maken hebben met klimatologische risico's (vooral droogte) en die momenteel al substantiële staatsteun verlenen voor allerlei risicobeheerinstrumenten waaronder verzekeringen. Voor hen is de urgentie en het belang van een wetgevend kader en financiële steun vanuit de Europese Unie voor risicobeheerinstrumenten relatief hoger.

In 2005 deed de Commissie een voorstel tot financiering van nieuwe risicobeheerinstrumenten via modulatie en met drie opties voor nieuwe risicobeheerinstrumenten: 1) bijdrage aan premie voor verzekering tegen natuurrampen, 2) steun voor stabilisatiefondsen, en 3) basisdekking tegen inkomenscrisis. Deze instrumenten zouden kunnen vallen onder prioritaire doelstelling 1 van het Programmeringsdocument voor plattelandsontwikkeling en zouden na verloop van tijd de communautaire en nationale ad hoc noodmaatregelen geheel of gedeeltelijk kunnen vervangen. Het voorstel kreeg niet de steun van de Raad. Ondertussen zijn wel de richtsnoeren voor staatsteun zodanig aangepast dat het aspect "steun als bijdrage aan verzekeringspremie" geïncorporeerd is en omvat de nieuwe GMO groenten en fruit risico- en crisisbeheer als één van de operationele doelstellingen van de telersverenigingen waaronder oogstverzekering en steun voor de administratieve kosten van onderlinge fondsen.

Via de opkomende Health Check in 2008 zal het onderwerp, opnieuw op aandringen van de zuiderse lidstaten, wellicht terug aan bod komen. In hoeverre en hoe is voorlopig nog onduidelijk. Daarnaast zal het in de aanloop van de financieringsperiode na 2013 een discussiepunt vormen. Hoe dan ook is er een tendens naar de ontwikkeling van nieuwe risicobeheerinstrumenten waaronder verzekeringen met een grotere verantwoordelijkheid van de producenten.

6.2 Inkomens- of opbrengstrisico: stabilisatie via verzekeringen?

Optie 3 uit het voorstel van de Commissie in 2005 stelde een basisdekking tegen inkomens- of opbrengstrisico als instrument voor inkomenstabilisatie voor. Dit vereist een aanzienlijk budget en is eerder een instrument voor de middellange en lange termijn. Het voorstel van de Commissie in 2005 om aanvullende risicobeheersing te financieren met 1% modulatie houdt in dat voor Vlaanderen ongeveer 1,76 miljoen euro. Dit budget staat niet in verhouding tot de behoeften en is onvoldoende.

Indien naar een Canadees systeem (CAIS) overgegaan wordt, zal een (aanzienlijk) deel van het budget van pijler I, nu bestemd voor directe steun, gereserveerd moeten worden voor inkomenstabilisatie. Niet echt een verzekering heeft CAIS toch verscheidene kenmerken van een gesubsidieerde inkomensverzekering op bedrijfsniveau.

Een inkomens- of een opbrengstverzekering op bedrijfsniveau vormt een alternatief inkomensstabilisatie instrument. Het heeft het potentieel om meer aantrekkelijk te zijn voor individuele producenten dan een opbrengst- of productieverzekering per product, maar is moeilijk te beheren en zeer complex. Niet in het minst naar datavereisten toe.

Een verzekering op bedrijfsniveau vereist substantiële steun teneinde een hoge participatiegraad te bereiken. De vraag is trouwens of het wel de bedoeling kan zijn om “onder het mom van risico- en crisisbeheer” aan inkomenstabilisatie te doen via verzekeringen. Momenteel is er inkomenssteun via pijler I die, zij het in mindere mate dan de markt- en prijsstabilisatie uit het verleden, onrechtstreeks toch nog altijd zorgt voor een belangrijke inkomensstabilisatie (zij het niet voor alle producenten in dezelfde mate). Daardoor is er op korte termijn niet echt een dringende nood en interesse voor een inkomens- of opbrengstverzekering. Een overgang naar inkomens- of opbrengstverzekeringen als inkomenstabilisatie instrument vereist een transfer van budget van pijler I en is daardoor een mogelijk instrument voor de middellange en lange termijn.

Inkomenstabilisatie wordt bij voorkeur niet door Vlaanderen maar op niveau van de Europese Unie geregeld. Het is afwachten hoe en in hoeverre risico's en risicobeheerinstrumenten aan bod komen in de Health Check in 2008-2009 (en in de aanloop naar de financieringsperiode na 2013 toe) en wat dat uiteindelijk oplevert. Een inkomens- of opbrengstverzekering op bedrijfsniveau in Vlaanderen is (voorlopig) niet echt een prioriteit (haalbaar).

6.3 Klimatologische risico's: productieverzekeringen in de plantaardige sector

De Vlaamse landbouw heeft en zal wellicht in de toekomst relatief minder hinder hebben van klimatologische risico's dan de zuidoostelijke lidstaten. Bij nieuw beleid inzake risicobeheersing op het niveau van de Europese Unie moet nagegaan worden of dit geen (financieel) nadeel vormt voor de Vlaamse landbouw.

Een verzekering tegen natuurrampen (optie 1 van het voorstel van de Commissie in 2005) is een mogelijk alternatief voor ad hoc steun ter compensatie van natuurrampen.

Productieverzekeringen (oogstverzekeringen) zijn de meest voorkomende en traditionele verzekeringen. In landen met een traditie op het gebied van verzekeringen is er wel een overgang naar opbrengstverzekeringen per product en, zij het in veel mindere mate, naar

opbrengstverzekeringen op bedrijfsniveau (Verenigde Staten). Met name Spanje, de Verenigde Staten en Canada hebben een geavanceerd verzekeringssysteem met aanzienlijke overheidssteun. Op basis van hun ervaring blijkt dat best vertrokken wordt van een (relatief eenvoudige) productieverzekering per teelt om pas in een later stadium (eventueel) over te gaan naar een systeem van opbrengstverzekeringen (al of niet op bedrijfsniveau).

Daarnaast ligt zowel in de communautaire richtsnoeren voor staatsteun als in de nieuwe GMO groenten en fruit de klemtoon op productieverliezen ten gevolge van natuurlijke, vooral klimatologische, risico's in de plantaardige sector (en niet op prijzen). Op die manier zijn die gelieerd aan productieverzekeringen, eerder dan aan opbrengst- of inkomensverzekeringen.

De ontwikkeling van productieverzekeringen ten gevolge van klimatologische risico's in de plantaardige sector met de nadruk op eenvoud verdient de voorkeur. Een complexe (ruimere) verzekering is moeilijker te ontwikkelen en te beheren. De beheerskost kan bovendien hoog oplopen (tot een derde van de totale kost).

Een verzekeringssysteem ontwikkelen vraagt tijd en participatie verhoogt slechts geleidelijk. Het is daardoor beter geleidelijk en stap voor stap tewerk te gaan bij de introductie. Het Nederlandse verzekeringssysteem is relatief eenvoudig en kan als voorbeeld dienen. Eventueel kan ook de Franse situatie overwogen worden. Frankrijk biedt een iets ruimere verzekering aan, maar het systeem is veel minder complex dan in Spanje, de Verenigde Staten en Canada.

In zowat alle landen met een geavanceerd verzekeringssysteem wordt overheidssteun voorzien. *De ontwikkeling van vooral complexere verzekeringen in Vlaanderen vraagt wellicht (substantiële) overheidssteun. Een goede diffusie van verzekeringen vraagt een constant engagement van de overheid. Dit benadrukt het belang van een gunstig economisch klimaat en wetgevend kader.*

Overheidssteun kan onder meer via 1) een overheidsbijdrage tot herverzekering, waarbij een non-proportionele herverzekering gangbaar is, 2) een overheidsbijdrage aan de verzekeringspremie, 3) een vergoeding voor administratieve en operationele kosten, 4) fiscale voorzieningen die verzekering aantrekkelijker maken of verlaging / afschaffing verzekeringsbelastingen, 5) het aan verzekeringsmaatschappijen ter beschikking stellen van een éénmalig bedrag als buffer.

Overheidssteun vindt wellicht het beste plaats via het verstrekken van non-proportionele herverzekering en / of premiesubsidies. Steun via herverzekering komt neer op een indirecte premiesubsidie. De deelname van de overheid beperkt zich dan tot gevallen van calamiteiten. Bij non-proportionele herverzekering dekt de verzekeraar per gebeurtenis de schade tot een vooraf overeengekomen bedrag en draagt de herverzekeraar in casus de overheid (tot een bepaalde limiet) de rest. De dekking kan gelden per gebeurtenis of per periode (bijvoorbeeld een jaar). Het direct subsidiëren van een deel van de verzekeringspremie kan minder efficiënt zijn omdat een deel van de premie gebruikt zal worden voor het kopen van een commerciële herverzekering. Met alleen een premiesubsidie kan de politiek bovendien onder druk worden gezet in het geval van een grote calamiteit om extra tussen te komen. Via het verstrekken van herverzekering door de overheid zijn dit de momenten waarop steun plaatsvindt. Herverzekering benadert daardoor meer een rampenfonds. Met dat verschil dat er enkel schade uitbetaald wordt als de landbouwer verzekerd is. Herverzekering is vooral aangewezen bij systemische risico's en grote rampen. Voor een aantal meer plaatsgebonden

bedrijfsrisico's echter zoals hagel of wateroverlast (overstroming) zijn premiesubsidies of een combinatie van herverzekering en premiesubsidies meer aangewezen.

De paragraaf dat producenten indien niet verzekerd vanaf 2010 voor 50% minder vergoed worden via het rampenfonds, vormt een stok achter de deur én voor producenten om zich te verzekeren én voor de lidstaten om na te denken over verzekeringen en de rol van de overheid daarin. De frase “voor de klimaatrisico's die statistisch het vaakste voorkomen in de betrokken lidstaat of regio” en de vermelding dat “de Commissie afwijkt van de vastgestelde voorwaarde indien een lidstaat op overtuigende wijze kan aantonen dat ondanks alle redelijke inspanningen geen betaalbare verzekering ... beschikbaar was” zwakken dit wat af. Een aantal vragen hierbij zijn: wat zijn de risico's die statistisch het vaakste voorkomen en voor welke producten (zie inventarisatie deel drie). Wat is een “redelijke inspanning” en wat is “betaalbaar”. Het is voorlopig onduidelijk hoe groot de manoeuvreerruimte voor de lidstaten zal zijn vanaf 2010.

De richtsnoeren melden verder dat om te voldoen aan de verzekeringsvoorwaarde de landbouwers een verzekering moeten afsluiten voor ten minste 50% van hun gemiddelde jaarlijkse productie. Het CAT systeem in de Verenigde Staten kan eventueel als voorbeeld dienen. CAT is een traditionele productieverzekering, een minimale catastrofale dekking die verzekert tegen ernstige verliezen (oogstverliezen van meer dan 50%) en vormt op die manier een vangnet. De premies worden volledig gesubsidieerd.

Indien een verzekeringsstelsel ontwikkeld wordt dient dit in relatie tot het rampenfonds bekeken te worden. Dit houdt een gedeeltelijke teruggang van het rampenfonds in waarbij dit laatste enkel nog zou tussenkomen voor “echte” eerder uitzonderlijke calamiteiten (onverzekerbare risico's). Momenteel komt de overheid op ad hoc basis tussen bij rampen ten gevolge van klimatologische omstandigheden via het landbouwrampenfonds. Een structurele financiële rol van de overheid via verzekeringen reduceert de (politieke) druk om op ad hoc basis tussen te komen, en is wellicht een stuk efficiënter. Van belang is de concurrentie tussen het landbouwrampenfonds enerzijds en verzekeringen anderzijds. Ad hoc publieke steun hindert de ontwikkeling van private of publiek-private verzekeringen. In principe zou voor privaat te verzekeren risico's het rampenfonds niet meer tussenbeide mogen komen (wat op vandaag al het geval is voor hagel). Zoniet hebben de producenten niet meer of minder de neiging om zich te verzekeren en een verzekering staat of valt met een voldoende participatieniveau. Een gedeeltelijke en geleidelijke teruggang van het rampenfonds indien verzekeringen ontwikkeld worden is daarom aangewezen.

Opties zijn een verlaging van de uitkeringen voor “rampen” die herhaaldelijk voorkomen, of een lagere (of geen) uitkering indien verzekeringen mogelijk zijn (voorbeeld een verlaging met 50% en dit conform de communautaire richtsnoeren). Dit betekent niet noodzakelijk de totale afschaffing van het landbouwrampenfonds. De klemtoon zou wel liggen op een vergoeding van de grote verliezen, eerder dan op de gemiddelde. De overheid zou herverzekering aanbieden en een publieke solidariteit voor grote rampen zodat de (her)verzekeringsmarkt zich op de intermediaire risico's kan concentreren. Het beheer van uitzonderlijke risico's blijft best een taak van de overheid, verzekeringen kunnen niet alle risico's in alle (sub)sectoren afdekken.

In de overgangsfase blijft het fonds belangrijk om de niet verzekerbare schade ten laste te nemen, en dit geleidelijk af te bouwen naarmate verzekeringen ingang vinden. Hierdoor zouden middelen vrijkomen om verzekeringen te ondersteunen.

De effectieve invoering van productieverzekeringen met overheidssteun kan (zeer) duur zijn (ook qua beheer). Vooraleer een verzekering te introduceren dient daarom eerst een diepgaande scenario analyse te gebeuren van de mogelijke impact voor het overheidsbudget. De kost van de steun vormt een belangrijk aandachtspunt. De overheidssteun hangt af van het steunpercentage en het aantal contracten (participatie). Steun aan de verzekeringen kan op termijn duurder zijn dan steun via het rampenfonds.

Binnen de GMO groenten en fruit tenslotte is één van de operationele doelstellingen van de telersverenigingen risico- en crisisbeheer. Naast het de markt nemen, het groen oogsten of niet oogsten, afzetbevordering en communicatie, en opleidingsmaatregelen, omvat dit steun aan de oogstverzekering en steun voor de administratieve kosten van onderlinge fondsen. De lidstaten kunnen bijkomende nationale / regionale steun verlenen. De totale publieke steun is echter geplafonneerd tot een bepaald percentage van de kost van de verzekeringspremie.

Het budget dat voor risico- en crisisbeheer ingezet kan worden, indien men daar voor opteert, kan aanzienlijk zijn. Het totale budget in Vlaanderen op basis van een gemiddelde waarde van de verkochte productie van +/- 750 miljoen € bedraagt +/- 70 miljoen € (35 miljoen € van de Europese Unie en 35 miljoen € van de telersverenigingen). Maximaal 1/3 of +/- 23,3 miljoen € kan besteed worden aan crisismanagement. Indien uitsluitend het 0,5% (4,6% -4,1%) dat uitsluitend voor crisispreventie en crisisbeheer gebruikt kan worden ingevuld wordt, komt dit op 7,5 miljoen €

In eerste instantie kan (in overleg met de sector en verzekeringsexperts) binnen de nieuwe GMO groenten en fruit (een aantal) productieverzekeringen ontwikkeld worden. Daarnaast kan (buiten de GMO groenten en fruit) en met het oog op de richtsnoeren een aantal pistes onderzocht worden. Voor de effectieve ontwikkeling ervan kan de Health Check in 2008 afgewacht worden. De voorwaarde dat niet-verzekerden minder vergoed worden uit het rampenfonds gaat in vanaf 2010. Op dat moment is de Health Check voorbij en is er meer zicht op het geheel, vooral naar mogelijke financiering toe.

De meest voor de hand liggende opties zijn verzekeringen voor hagel in fruit en groenten en verzekeringen voor vorst in de fruitteelt. Andere opties binnen de GMO groenten en fruit (droogte en regen in de groenten) kunnen eveneens onderzocht worden. Een andere optie bestaat erin om (deels naar analogie met het CAT systeem in de Verenigde Staten) een vangnet te voorzien voor ernstige productie verliezen (meer dan 50%) ten gevolge van meerdere natuurlijke risico's. Dit betreft een catastrofale dekking en is conform de communautaire richtsnoeren voor staatsteun.

6.4 Diergezondheidsrisico's

Naast klimatologische risico's zijn er risico's ten gevolge van dier- en plantenziekten en plagen. Wat de dierziekte risico's betreft, wordt momenteel een nieuwe Animal Health Strategy 2007-2013 ontwikkeld. Naderhand zal eveneens het desbetreffende hoofdstuk in de communautaire richtsnoeren voor staatsteun herzien moeten worden.

Momenteel is er vanuit de Europese Unie co-financiering voor directe verliezen ten gevolge van bestrijdingsmaatregelen bij uitbraak van een aantal besmettelijke (exotische) dierziekten, en voor uitroeiing- en controleprogramma's voor een aantal ziekten waarvoor vrijwillige of

verplichte nationale programma's bestaan. Het merendeel van de bevoegdheid in verband met dierziekten is federaal wat overleg met gewesten en federale overheid noodzakelijk maakt. Het Sanitair Fonds valt onder de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, en wordt beheerd door het FAVV. De federale overheid neemt de operationele kosten ingeval van een ziekte-uitbraak op zich. De Vlaamse overheid kan en heeft in het verleden op ad hoc basis via staatsteun (een deel van) de indirecte schade vergoed (Fonds voor Landbouw en Visserij, en het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds).

Zolang de directe verliezen vergoed worden via de Europese Unie (Veterinair Fonds) en via een systeem met verplichte bijdragen van de producenten (Sanitair Fonds), is er niet echt een dringende noodzaak en weinig animo om verzekeringen of onderlinge fondsen te ontwikkelen. Indien de richtsnoeren aangepast worden, dienen wel de implicaties voor onder meer de juridische vorm van het sanitair fonds, nu in feite een publiek fonds, nagegaan te worden. Tevens kunnen de huidige vrijwillige of bestaande nationale uitroeiing- en controle programma's indien nodig aangepast of uitgebreid worden. Zo is er recent commotie ontstaan rond het optreden van blauwtong en de grote schade bij vooral schapenhouders.

Minder evident te realiseren is de ontwikkeling van een private verzekering of een onderling fonds voor een aantal indirecte verliezen, al of niet met publieke steun, of het oprichten van een onderling fonds voor schade tengevolge van een welbepaalde ziekte. Indirecte verliezen die voor dekking in aanmerking zouden kunnen komen zijn verliezen tengevolge van bedrijfsonderbreking en verliezen tengevolge van de ligging in een restrictiezone. Algemene prijsdalingen komen niet in aanmerking. De ervaring leert dat productieverzekeringen in de dierlijke sector moeilijker te ontwikkelen zijn en minder frequent voorkomen dan in de plantaardige sector. Wat onderlinge fondsen betreft is er in Vlaanderen weinig traditie gelet op de eerder individualistische mentaliteit. Deelname aan een onderling fonds is vrijwillig en een zeker niveau van participatie is vereist om succes te garanderen.

Het is afwachten wat de Animal Health Strategy 2007-2013 uiteindelijk concreet oplevert, en als en hoe de communautaire richtsnoeren voor staatsteun aangepast worden. Indien er niets of niet veel verandert ten opzichte van de huidige toestand, is een status quo betreffende de grote beleidslijnen een aantrekkelijke piste. Zeker waar het de directe verliezen betreft. Voor indirecte verliezen of welbepaalde dierziekten kan de ontwikkeling van verzekeringen en onderlinge fondsen eventueel aangemoedigd worden. De vraag kan hier namelijk gesteld worden in welke mate het opportuun is indirecte verliezen op ad hoc basis te blijven vergoeden via publieke steun. Wel kunnen optioneel de bestaande uitroeiing- en controleprogramma's uitgebreid worden indien de noodzaak zich voordoet.

7 Samenvatting

De land- en tuinbouw blijft enerzijds onderhevig aan belangrijke productierisico's ten gevolge van klimaat en dier- en plantenziekten, en heeft anderzijds door de afbouw van de markt- en prijsondersteuning en de liberalisering van de handel in toenemende mate af te rekenen met prijsrisico's. Als gevolg hiervan verhoogt de roep om een aantal (nieuwe) risicobeheerinstrumenten met nadruk op een grotere verantwoordelijkheid van de producenten. Doelstelling van de studie was ten eerste een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten voor een aantal (sub)sectoren van de land- en tuinbouw in Vlaanderen. En ten tweede het nagaan van de nood en het potentieel van verzekeringen / onderlinge fondsen met betrekking tot risico's tengevolge van klimaat en dier- en plantenziekten, en de rol van de Vlaamse overheid hierin. Hierbij rekening houdend met de randvoorwaarden gesteld door het wetgevende kader van de Europese Unie.

In het literatuuronderzoek in sectie 2 zijn zes types risico onderscheiden: productierisico's, markt- en prijsrisico's, institutionele risico's, persoonlijke risico's, aansprakelijkheidsrisico's en financiële risico's. Daarnaast is een overzicht gegeven van een aantal risicobeheerinstrumenten: interne maatregelen, contracten, termijnmarkt, verzekeringen, onderlinge fondsen, en overheidsinstrumenten. Naast de ontwikkeling van eigen instrumenten, kan de overheid andere risicobeheerinstrumenten aanvullen of ondersteunen.

In het vervolg van de studie ligt de klemtoon op een aantal productierisico's tengevolge van klimaat en dier- en plantenziekten, met als risicobeheerinstrumenten verzekeringen en publiek - private fondsen, en met aandacht voor de (mogelijke) rol van de overheid.

In sectie drie is een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten in de land- en tuinbouw in Vlaanderen op basis van literatuur en expert informatie opgesteld. Ten eerste is voor een aantal (sub)sectoren een inventarisatie van risico's en risicobeheerinstrumenten uitgevoerd.

Tuinbouw en akkerbouw: Het belang van klimatologische risico's neemt toe. De belangrijkste klimatologische risico's in de fruitteelt zijn in de eerste plaats hagel, en daarna vorst en droogte (vooral in zachtfruit). In groententeelt open lucht worden klimatologische risico's algemeen als meer relevant dan in de fruitteelt weergegeven. Vooral het risico op schade door regen (overstroming) en droogte wordt sterk(er) benadrukt. Vorst en hagel zijn eveneens belangrijk, hoewel hagel een relatief kleiner risico vormt dan in de fruitteelt. Klimatologische risico's in de akkerbouw hebben algemeen minder impact dan in fruit en groenten open lucht waar naast het productieverlies het kwaliteitsverlies sterker speelt. De belangrijkste zijn droogte, gevolgd door regen, wind / storm en in iets mindere mate hagel. Vorst is niet zo belangrijk. Het risico is sterk regio- en plaatsgebonden (geografie en bodem) en sterk afhankelijk van de teelt. Vooral aardappelen, maar ook koolzaad en vlas zijn zeer risicovol. Bieten en granen zijn relatief minder risicovol. Net zoals in de groenten open lucht wordt wildschade als een belangrijk (en toenemend) risico aangegeven.

Interne risicobeheerinstrumenten zijn van groot belang. Dit betreft onder meer beregening (irrigatie) tegen droogte, een hagelnet of –kanon in concentratiegebieden van fruitteelt,

berekening (verneveling) om vorstschade te voorkomen. In een aantal gevallen is daarvoor VLIIF steun mogelijk. Daarnaast komt het rampenfonds tussen, zij het niet voor hagelschade. Die tussenkomst is bovendien eerder beperkt, en komt relatief meer voor in de akkerbouw en groententeelt dan in de fruitteelt. Verder is vooral in de fruitteelt de hagelverzekering gangbaar. Deze wordt echter als duur gepercipieerd. Een aantal telers kan zich die niet permitteren.

Klimatologische risico's in beschutte teelten zijn minder relevant dan in de open teelten. Glas (plastiek) opstanden met daarin de technische installaties en de gewassen zijn kwetsbaar voor wind / storm en, in mindere mate, hagel. De ernst kan groot zijn, maar de kans daartoe is eerder klein. De schade aan glasopstanden en installaties ten gevolge van wind / storm en hagel is verzekeraar, net zoals waterschade. In de glastuinbouw bestaat aanvullend een gewasverzekering. In beschutte teelten wordt verder de energieprijis als een zeer relevant risico beschouwd.

Binnen de tuinbouw wordt de hagelverzekering, vooral in fruit dan, als meest noodzakelijk beschouwd. Vorst is iets minder belangrijk. Momenteel is er niet zoveel interesse naar nieuwe verzekeringen en onderlinge fondsen ter dekking van klimatologische risico's en is er een afwachtende houding. Binnen de akkerbouw is er eveneens geen dringende nood aan verzekeringen of onderlinge fondsen, vooral niet gezien de tussenkomst van het rampenfonds. Vooral de betaalbaarheid van verzekeringen vormt een knelpunt. Een precieze inschatting van het draagvlak bij land- en tuinbouwers voor specifieke verzekeringsproducten vereist verder marktonderzoek via uitgebreide discussiegroepen of via enquêtes bij de producenten.

Varkenshouderij: Klimatologische risico's zijn niet relevant in de varkenshouderij. Dierenziekten zijn dat wel. Interne instrumenten zijn hier van zeer groot belang. De kans om betrokken te raken bij een bestrijding of de gevolgen van een bestrijding van een besmettelijke ziekte is echter bijna niet te vermijden. Naast interne instrumenten is het sanitair fonds daarom van groot belang. Het sanitair fonds komt enkel tussen voor directe schade ten gevolge van wettelijk te bestrijden dierenziekten.

Mede gezien de co-financiering van de Europese Unie worden alternatieven voor het sanitair fonds niet direct als opportuun beschouwd. Er is niet echt interesse voor verzekeringen en onderlinge fondsen of vragen in die richting naar de overheid, ook niet voor de meer gangbare economische ziekten die buiten het sanitair fonds vallen. De premies van verzekeringen worden doorgaans als te hoog ervaren. Bij een onderling fonds op vrijwillige basis is het bereiken van een voldoende participatie een probleem. Een landbouwer is vaak pas bereid in te stappen als hij schade ondervonden heeft. Daarnaast vormt de opbouw van het fonds in de beginfase een knelpunt.

Rundveehouderij: Klimatologische risico's ten gevolge van droogte en regen voor de ruwvoedergewassen (gras en maïs) en hittestress voor melkkoeien zijn vrij relevant. Het belang neemt daarbij nog toe. Intern voedermanagement is een belangrijk risicobeheerinstrument. Daarnaast is er het rampenfonds (voedergewassen) als instrument. Dit komt echter niet zo vaak tussen.

De discussie rond verzekeringen / onderlinge fondsen als alternatief naast het sanitair fonds leeft wel. Telkens er zich een incident voordoet wordt nagedacht over verzekeringen of onderlinge fondsen, maar er komt niet echt veel van de grond. Af en toe wordt iets

opgenomen in het sanitair fonds. Zo was er naar aanleiding van de dioxinecrisis sprake om een calamiteitenfonds op te richten, maar achteraf is besmetting met dioxine of pcb's in het sanitair fonds opgenomen. Solidariteitsfondsen op vrijwillige basis zijn zeer moeilijk gezien de individualistische mentaliteit. Een echt dringende nood aan (nieuwe) verzekeringen stelt zich niet zo. Momenteel bestaat het rampenfonds en het sanitair fonds. Daarnaast zijn er vragen over de betaalbaarheid. Wel een discussiepunt is een soort inkomensstabiliserend mechanisme gezien recent de grotere prijswolatiliteit (via coöperatieve solidariteit, fiscaal, verzekering, ...).

Naast de inventarisatie zijn een aantal risicobeheerinstrumenten van nabij onder de loep genomen: het landbouwrampenfonds, het sanitair fonds, het fonds voor landbouw en visserij, het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF), de fiscaliteit, en verzekeringen.

Het landbouwrampenfonds komt tussen voor natuurlijke risico's van 1) een uitzonderlijke omvang zijnde een schade van meer dan 1,24 miljoen euro, 2) een uitzonderlijke frequentie zijnde onuitgegeven sinds 20 jaar, en 3) indien de schade hoger is dan een bepaalde drempel zijnde meer dan 30% (20% in probleemgebieden). Het landbouwrampenfonds is een publiek fonds met enkel een overheidsdotatie en is een federale bevoegdheid. De belangrijkste klimatologische risico's die zich voorgedaan hebben en in aanmerking kwamen om erkend te worden als landbouwramp zijn uitzonderlijke of overvloedige regen, droogte, en in mindere mate strenge of late vorst. Het rampenfonds komt niet tussen voor de risico's die privaat verzekeraar zijn zoals hagel. Onweer of storm worden gedekt via het natuurrampenfonds. In hoofdzaak schade tengevolge van regen en droogte is in het verleden erkend als landbouwramp. Algemeen is de tussenkomst, zowel naar aantal keer als naar totaal budget toe, relatief beperkt.

Twee types sanitaire fondsen komen voor, met name het diergezondheidsfonds en het plantenfonds. Het betreft hier eveneens een federale bevoegdheid. Het plantenfonds beperkt zich vooral tot de aardappelteelt. Het aardappelfonds vergoedt directe schade ten gevolge van bruinrot en ringrot. De inkomsten van het aardappelfonds bestaan uit verplichte bijdragen van de producenten.

Het diergezondheidsfonds komt enkel tussen voor directe verliezen en het beheer van ziekten waarvan de bestrijding wettelijk gereguleerd is (i.e. besmettelijke dierziekten en ziekten waarvoor uitroeiing- of controleprogramma's bestaan). Indirecte verliezen en verliezen van niet gereguleerde bedrijfsziekten (economische of commerciële ziektes) worden niet vergoed. Het fonds wordt opgebouwd via verplichte sectorafhankelijke bijdragen. De Europese Unie draagt globaal 50% bij. De federale overheid komt niet tussen in de directe schade, maar vergoedt wel de operationele kosten van dierziektebestrijding. Vlaanderen kan mits toestemming van de Europese Commissie indirecte schade vergoeden via staatsteun (zie het Fonds voor Landbouw en Visserij en het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds).

Het Fonds voor Landbouw en Visserij zet na de regionalisatie het beheer en de specifieke werkzaamheden van de vroegere federale Fondsen voor Plantenproductie en Diergezondheid en Kwaliteit van de dieren verder. Het Fonds valt onder de bevoegdheid van de Vlaamse minister voor het Landbouwbeleid en de Zeevisserij. Onder bepaalde voorwaarden kan het Fonds economische schade vergoeden. De bijdragen zijn louter afkomstig van de sector. Er bestaat geen mechanisme van automatische co-financiering vanuit de Europese Unie. Het Fonds is recent tussengekomen om economische schade te

vergoeden als gevolg van de dreiging van vogelgriep in het najaar 2005 en het voorjaar 2006.

Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) ondersteunt interne risicobeheerinstrumenten via investeringssteun (rentesubsidie en / of kapitaalpremie) voor onder meer hagelprotectie, beregening, sanitaire maatregelen, enz..

Daarnaast is steun als compensatie van geleden schade mogelijk. Deze steun wordt uitsluitend met Vlaamse middelen gefinancierd. Steun kan voor schade ten gevolge van onvoorziene gebeurtenissen zoals natuurrampen, ongunstige weersomstandigheden of het uitbreken van dier- of plantenziekten. Voor schadegevallen veroorzaakt door natuurrampen en buitengewone weersomstandigheden voorziet de regelgeving niet in een onmiddellijke praktische toepassing. In het voorjaar 2003 waren er steunmaatregelen ter compensatie van de schade als gevolg van vogelgriep. Concreet waren er twee maatregelen: steun op een overbruggingskrediet en steun onder de vorm van een kapitaalpremie. Enkel voor de laatste maatregel waren er goedgekeurde aanvragen.

Verder kan het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds steun ten gunste van bedrijven in financiële moeilijkheden geven (regionale steun). In 2004 is als gevolg van de energiecrisis in de tuinbouw een gewestwaarborg op overbruggingskredieten en steun op overbruggingskredieten toegekend. De waarde van de steun wordt gelijkgesteld aan die van een rentesubsidie gedurende drie jaar op een kredietbedrag. Ingeval van een ernstige crisis is eveneens de rol van de financiële instellingen (banken) belangrijk via onder meer een schuldherschikking.

Op fiscaal gebied wordt, indien er productieverlies is ten gevolge van klimaat en plant- en dierziekten en indien niet de forfaitaire aangifte gebruikt wordt, dit in rekening gebracht in de inkomstenbelasting. Daarnaast kan als onderdeel van de beroepskosten de kosten voor beroepsmatige verzekeringen afgetrokken worden. Indien de forfaitaire aangifte gebruikt wordt, kan vertrekkend van de semi-brutowinst nog een aantal individuele aftrekposten in rekening gebracht worden. Individueel aftrekbare aftrekposten omvatten verliezen aan teelten en sterfte van dieren, erelonen van dierenartsen en kosten van geneesmiddelen. Van de semi-brutowinst kunnen ook de bijdragen van verzekeringen voor een gewaarborgd inkomen in mindering gebracht worden.

Het merendeel van de verzekeringen (met de hoogste participatiegraad) zijn verzekeringen voor een aantal persoonlijke en aansprakelijkheidsrisico's (private verzekeringen, agrobédrijfshulp). De belangrijkste verzekeringen laten een belangrijke dekking toe van de gebouwen en hun inhoud (het patrimonium) via de brandverzekering en aanverwante verzekeringen (storm, natuurrampen, enz.). Verzekeringen voor markt- en prijsrisico's ontbreken. Verzekeringen voor productierisico's zijn gering. De dekking van plantaardige productie op het veld en de dieren is beperkt. Voor de plantaardige productie is er de hagelverzekering, maar de participatie (met uitzondering van een aantal tuinbouw subsectoren) blijft eerder gering. De kost wordt als vrij hoog ervaren en een aantal bedrijven, vooral de kleinere, kunnen dit zich niet permitteren. In de glastuinbouw bestaat een gewasschadeverzekering die frequent voorkomt. In de dierlijke productie worden de rund(fok)dieren van grote waarde beschermd tegen ziekte of ongeval. Enkele verzekeraars hebben een verzekering voor runderen in groep, met name voor melkveebedrijven, waarbij een vergoeding uitbetaald wordt ingeval van sterfte of noodslachting ten gevolge van een ziekte of ongeval. De dierenverzekering vergoedt in ieder geval geen schade ten gevolge

van de wettelijk te bestrijden ziektes. In de varkens- en pluimveehouderij bestaat een verzekering voor schade ten gevolge van een wijziging van klimaat en groeifactoren.

In sectie vier is dieper ingegaan op de randvoorwaarden gesteld door het wetgevende kader van de Europese Unie. Naast een voorstel tot nieuwe maatregelen op het gebied van risico- en crisisbeheer van de Europese Commissie in 2005, is gekeken naar de communautaire richtsnoeren voor staatsteun, de nieuwe GMO groenten en fruit, en het diergezondheidsbeleid.

Sectie vijf geeft een overzicht van een aantal risicobeheerinstrumenten in een aantal lidstaten van de Europese Unie en, gezien de veelvuldige toepassing ervan, in de Verenigde Staten en Canada.

In de lidstaten van de Europese Unie wordt schade tengevolge van natuurlijke rampen en klimatologische risico's via ad hoc staatsteun of via publieke fondsen vergoed. Daarnaast worden voor een aantal risico's en een aantal producten verzekeringen aangeboden. De verzekeringssystemen verschillen aanzienlijk qua organisatie, dekking, complexiteit en qua overheidssteun. In de meeste lidstaten bestaan een aantal beperkte private verzekeringen, met de hagelverzekering als meest gangbaar. In een aantal, vooral de Zuidere lidstaten, zijn uitgebreidere verzekeringen ontwikkeld met substantiële overheidssteun. Wat dierziekten betreft komt de Europese Unie tussen in de kosten van uitroeiing- en controleprogramma's voor een aantal ziekten (globaal 50%). Daarnaast worden de directe verliezen bij uitbraak van besmettelijke dierziekten gedeeltelijk gecompenseerd door het Veterinair Fonds van de Europese Unie (globaal 50%). In uitzonderlijke omstandigheden is eveneens ad hoc marktsteun mogelijk. Het overige deel van de directe verliezen wordt op nationaal en / of regionaal niveau vergoed via een publiek en/of een verplicht privaat systeem (fonds). In het algemeen bestaat geen overheidssteun voor indirecte verliezen. Indirecte verliezen worden slechts beperkt gedekt. Verplichte private en niet verplichte private systemen (verzekeringen / onderlinge fondsen) zijn niet wijdverspreid. Private verzekeringen dekken meestal dood en verlies van productie ten gevolge van ongevallen en (enkele) niet-epidemische ziekten. Epidemische ziekten worden meer wel dan niet uitgesloten. Een allesomvattende polis voor meer gangbare bedrijfsziekten is eveneens zeldzaam. Private fondsen tenslotte richten zich globaal slechts op een beperkt aantal specifieke ziekten.

In Nederland kan hagel, wind en storm privaat verzekerd worden. Daarnaast is er een neerslagverzekering (2003) en een vorstschadeverzekering in de fruitteelt (2007) waar de overheid ondersteunt via een non-proportionele herverzekering. Anno 2006 hebben zich 747 bedrijven verzekerd tegen neerslag. De totale verzekerde waarde bedraagt 140 miljoen euro.

Het verzekeren van indirecte schade tengevolge van dierziekten is maar in een beperkt aantal lidstaten van de Europese Unie mogelijk. In Duitsland echter zijn zonder enige overheidstussenkomst private verzekeraars bereid om te verzekeren tegen indirecte verliezen van besmettelijke dierziekten, inclusief degene te wijten aan een standstil (bedrijfsonderbreking en verliezen in restrictiezones). Het niveau van participatie is relatief hoog.

De oogstschadeverzekering (met premiesubsidie) in Frankrijk omvatte oorspronkelijk enkel de klassieke hagelverzekering voor groenten en fruit. In 2002 werd dit als experiment uitgebreid naar meer gewassen en meer risico's (hagel en vorst op fruit- en wijngaarden, multi-risico op granen en olie- en proteïnehoudende gewassen). Vanaf 2005 werden nieuwe multi-risico / multi-gewassen verzekeringen aangeboden. De steun aan de premie bedraagt 35% (40% voor jonge landbouwers) Daarvoor moeten vier risico's verplicht opgenomen worden (hagel, droogte, overstroming, en vorst). Meerdere gewassen kunnen worden verzekerd (wijnbouw, boomgaarden, graan, industriële olie en proteïnehoudende gewassen, en groententeelt). Twee types verzekeringen zijn mogelijk: een verzekering per teelt en een verzekering per bedrijf. In 2006 waren er 65 925 contracten waarvan slechts 369 een verzekering per bedrijf, en met een steun van 21 miljoen euro. Zowat 24% van de oppervlakte is verzekerd, echter hoofdzakelijk in de akkerbouw.

Spanje heeft een complex systeem en een lange traditie in het ontwikkelen van verzekeringen met substantiële overheidssteun (tot 50%) via premiesubsidies en herverzekering. Naast de klassieke en meest voorkomende oogstverzekeringen zijn er een aantal recente initiatieven: een opbrengstverzekering in de aardappelteelt en een integrale verzekering voor natuurlijke risico's op bedrijfsniveau. In 2005 zijn 500 000 polissen afgesloten (50% van de landbouwers). Tussen 1980-2005 werd gemiddeld 120 miljoen euro steun verleend (218 miljoen euro in 2005). Welke risico's gedekt worden en wat de bijdrage van de overheid is hangt af van het type verzekering en de teelt /productie. De plantaardige productie kan zich verzekeren tegen: zware hagelbuien, brand, vorst, wind, overstromingen, droogtes, sirocco's, hittegolven, stortregens en aanhoudende regens, ziektes te wijten aan klimatologische omstandigheden en tegen de onmogelijkheid om te oogsten door klimatologische omstandigheden. De dierlijke productie is verzekeraar tegen: ongevallen; sterfte of noodslachting; aanval van wilde dieren; overstromingen; bosbranden; complicaties bij geboortes; geboorte van dode kalveren; economische gevolgen te wijten aan bepaalde ziektes zoals tuberculose, BSE, brucellose of peripneumonie; en tenslotte kan men zich verzekeren tegen sterfte door bepaalde ziektes.

In de Verenigde Staten bestaat een uitgebreid verzekeringssysteem in de plantaardige productie. De overheid subsidieert de premies, geeft subsidies voor operationele en administratieve kosten, en neemt deel aan herverzekeringsprogramma's. Zowat 60% van de totale premiekosten zijn overheidsbijdragen. Traditionele productieverzekeringen omvatten zowel een "low-cost catastrophic (CAT) coverage level" (i.e. een minimale catastrofale dekking die verzekert tegen ernstige verliezen en waarvan de premies volledig gesubsidieerd zijn), en een 'buy-up coverage level" (i.e. hogere dekkingsniveaus waarvan de premies gedeeltelijk gesubsidieerd worden). Producenten zijn verzekerd tegen productiedalingen ten gevolge van natuurlijke oorzaken zoals droogte, overvloedige neerslag, hagel, wind, vorst, insecten en ziekten. Naast traditionele productieverzekeringen nemen opbrengstverzekeringen op productniveau in belang toe (een aandeel van 57% van het verzekerde areaal inclusief driekwart van het verzekerde areaal maïs, soja en tarwe). Tenslotte bestaan momenteel twee kleine programma's met betrekking tot opbrengstverzekering op bedrijfsniveau.

Canada heeft een "Canadian Agriculture Income Stabilisation Program" (CAIS) dat inkomensstabilisatie en rampensteun in één programma integreert. CAIS compenseert in een gegeven jaar inkomensverlies ten gevolge van weersomstandigheden, ziekten en lage marktprijzen. Hoewel niet echt een verzekering, heeft CAIS verscheidene kenmerken van

een volledig gesubsidieerd inkomensverzekeringsprogramma op bedrijfsniveau. Daarnaast bestaat een productieverzekeringsprogramma in de plantaardige productie. De federale overheid komt tussen voor een gedeelte van de premies en administratieve kosten en voorziet in een herverzekeringsregeling. Ongeveer 66% van de kosten van het programma zijn overheidsbijdragen. Productieverliezen ten gevolge van natuurlijke gevaren zoals droogte, overstroming, hagel, vorst, overvloedige neerslag, en ziekten en plagen worden verzekerd.

Sectie 6 geeft een aantal beleidsaanbevelingen specifiek naar de introductie van verzekeringen toe.

De invoering van een inkomens- of opbrengstverzekering op bedrijfsniveau in Vlaanderen is (voorlopig) geen prioriteit (haalbaar). Een inkomensverzekering is een all-risk verzekering. Het is de meest ruime vorm die bestaat en bijgevolg zeer complex en moeilijk te beheren en in stand te houden op lange termijn en vereist substantiële steun. De maatschappelijke aanvaardbaarheid van die steun speelt eveneens mee. Momenteel zorgt de directe inkomenssteun via pijler I voor een belangrijke inkomenstabilisatie zij het dat deze gezien de historische link niet voor alle sectoren dezelfde is. Een inkomens- of opbrengstverzekering is een alternatief inkomenstabilisatie instrument, maar wordt bij voorkeur op niveau van de Europese Unie geregeld. Momenteel bestaat er geen Europees wetgevend kader. Dit belet niet dat anticiperend achter de schermen Vlaanderen zich op mogelijke ontwikkelingen kan voorbereiden.

Een inkomens- of opbrengstverzekering ter inkomenstabilisatie is optioneel een instrument voor de toekomst, meer bepaald voor de financieringsperiode ná 2013 en zou een verschuiving inhouden van het budget van pijler I. De vraag stelt zich of dit een geschikt instrument is om de volatiliteit van het inkomen te stabiliseren gezien de hoge transactiekosten en om onder het mom van risico- en crisisbeheer aan inkomenstabilisatie te doen. Anderzijds “past” dit instrument wellicht in huidige (en toekomstige?) WTO regelgeving.

Er is vooral nood aan nieuwe productieverzekeringen in de plantaardige sector met de klemtoon op de eenvoud en met steun via herverzekering en / of premiesubsidies. In de plantaardige sector is de nood dringender (gezien de communautaire richtsnoeren) en zijn productieverzekeringen eenvoudiger te ontwikkelen dan in de dierlijke productie. In de dierlijke productie is het verder afwachten wat de Animal Health Strategy 2007–2013 concreet oplevert en als en hoe de communautaire richtsnoeren aangepast worden.

In de communautaire richtsnoeren en de nieuwe GMO groenten en fruit ligt de klemtoon op productieverliezen ten gevolge van natuurlijke risico's. Vlaanderen heeft geen traditie in het ontwikkelen van verzekeringen voor de landbouwsector. Ervaring uit het buitenland leert dat best vertrokken wordt van een productieverzekering per teelt om geleidelijk en in een later stadium over te gaan naar meer geavanceerde systemen. Een complexe verzekering is moeilijker te ontwikkelen en te beheren. De beheerskosten kunnen bovendien hoog oplopen (tot een derde van de totale kosten).

De effectieve invoering van productieverzekeringen met overheidssteun kan (zeer) duur zijn, en duurder dan de huidige compensatiemechanismen (rampenfondsen). Ook hier speelt de maatschappelijke aanvaarding een rol. De introductie van verzekeringen vereist een

teruggang van het rampenfonds waarbij dit laatste enkel nog tussenkomt voor “echte” eerder uitzonderlijke calamiteiten (onverzekerbare risico’s). Overheidssteun via herverzekeringen (non-proportionele herverzekering) dient in de eerste plaats de voorkeur bij systemische risico’s en grote rampen. Voor een aantal risico’s waaronder hagel en plaatselijke wateroverlast (overstroming) kunnen premiesubsidies of een combinatie van herverzekering en premiesubsidies aangewezen zijn.

Productieverzekeringen worden in eerste instantie best ingevoerd via de GMO groenten en fruit. Daarnaast is het afwachten wat de Health Check oplevert. Opties zijn hagel in fruit en groenten, vorst in fruit, droogte en regen in groenten of een ruimer vangnet conform de richtsnoeren. De co-financiering van de Europese Unie in de GMO groenten en fruit biedt een opportuniteit. Dit belet niet dat een aantal andere opties in de plantaardige sector ondertussen al onderzocht worden. De voorwaarde van de richtsnoeren dat niet-verzekerden minder vergoed worden gaan pas in vanaf 2010.

Het is nu in de eerste plaats aan de land- en tuinbouw sector en de verzekeringsmaatschappijen om (in overleg met de overheid) naar de statistieken te kijken en een aantal concrete scenario’s uit te werken naar kostprijs van verzekeringen en budget om die te ondersteunen toe.

8 Participatie bij opmaak van dit rapport

Bij de opmaak van dit rapport werden een aantal betrokkenen geïnterviewd. De resultaten en aanbevelingen werden eveneens voorgelegd op een klankbordgroepvergadering.

8.1 Lijst geïnterviewden

Bohnen Bert (Boerenbond)
Coomans Luc (Departement Landbouw en Visserij:ADLO)
Dams Klaas (Boerenbond)
De Meyere Annie (Departement Landbouw en Visserij:ADLO)
De Winter Paul (Boerenbond)
Hugyhen François (Boerenbond)
Lambrechts Guy (Departement Landbouw en Visserij:ALVB)
Leloup Eddy (Boerenbond)
Masay Sybille (FOD Economie: rampenfonds)
Nys Luc (KBC)
Pauwels Honoré (Departement Landbouw en Visserij: ADLO)
Pottie Erik (FOD Volksgezondheid: sanitair fonds)
Rahier Arnold (KBC)
Van Oirbeek Luc (Boerenbond)
Vermeiren Ben (KBC)

8.2 Deelnemers Klankbordgroepvergadering dd 20/11/2007

Bas Marleen (Departement Landbouw en Visserij:AMS)
Blommaert Veerle (Agentschap voor Landbouw en Visserij: SI)
De Nolf Philip (Departement Landbouw en Visserij:ALVB)
Deuninck Joeri (Departement Landbouw en Visserij:AMS)
Galle Johan (Fortis)
Geutjens Kristof (Departement Landbouw en Visserij:ALVB)
Lambrechts Guy (Departement Landbouw en Visserij:ALVB)
Leloup Eddy (Boerenbond)
Lemiegre Stefaan (Fortis)
Nys Luc (KBC)
Stoefs Ewout (Departement Landbouw en Visserij:ALVB)
Van den Breemt Gilbert (Agentschap voor Landbouw en Visserij: SI)
Van Gijseghe Dirk (Departement Landbouw en Visserij:AMS)
Van Oirbeek Luc (Boerenbond)
Van Thuyne Dirk (ING)
Vermeiren Ben (KBC)
Vrancken Wim (Landbouwkrediet)

9 Referenties

- 1) Europese Commissie. (2001). Working Document: Risk Management Tools for EU Agriculture with a special focus on Insurance. European Commission, Agriculture Directorate General.
- 2) European Commission. (2005a). Commission Staff Working Document: on risk and crisis management in agriculture. Commission of the European Communities, Brussels, 9.03.2005, SEC (2005) 320.
- 3) European Commission. (2005b). Mededeling van de Commissie aan de Raad: over risico- en crisisbeheer in de landbouw. Commissie van de Europese Gemeenschappen, Brussel, COM (2005) 74.
- 4) van der Meulen, H.; van Asseldonk, M.; Buurma, J. & Nienhuis, J. Mogelijkheden van een brede weersverzekering. LEI, Den Haag, Rapport 6.06.15.
- 5) Baltussen, W.; van Asseldonk, M.; & de Buck, A. (2006). Risicobeheer in de land- en tuinbouw: een visie op de rol van de overheid. LEI, Den Haag, Rapport 2.06.12.
- 6) Horsager, K. & Backus, G. (2006). Significant risks facings agriculture in the Netherlands. LEI, the Hague, Report 7.06.16.
- 7) van der Meer, R.W.; van Asseldonk, M.A.P.M. & van der Meulen, H.A.B. (2007). Klimaat voor verzekeren? Oogstschadeverzekering in de akkerbouw. LEI, Den Haag, Rapport 6.07.07.
- 8) Harwood, J.; Heifner, R.; Coble, K.; Perry, J. & Somwaru, A. (1999). Managing Risk in Farming: Concepts, Research, and Analysis. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service, Agricultural Economic Report No. 774.
- 9) USDA. (2000). Managing Farm Risk: Issues and Strategies. Agricultural Outlook Reprint, February 2000, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service.
- 10) Moschini, G. & Hennessy, D. (2001). Uncertainty, risk aversion, and risk management for agricultural producers. In: Gardner, B. & Rausser, G. (Eds.). Handbook of Agricultural Economics, Volume 1A Agricultural Production, Elsevier.
- 11) Meuwissen, M.P.M. (2000). Insurance as a risk management tool for European agriculture. PhD.-Thesis, Department of Social Sciences , Farm Management Group, Wageningen University, The Netherlands.
- 12) Hardaker, J.B.; Huirne, R.B.M. & Anderson, J.R. (1997). Coping with risk in agriculture. CAB International.
- 13) Anderson, J.R. & Hazell, P.B.R. (1997). Risk considerations in agricultural policy-making. In: Huirne, R.B.M.; Hardaker, J.B. & Dijkhuizen, A.A. (Eds.). Risk Management Strategies in Agriculture: state of the art and future perspectives. Mansholt Institute, Wageningen, The Netherlands.

- 14) van Asseldonk, M.; Meuwissen, M. & Huirne, R. (2003). A risk financing model for livestock epidemics in the European Union. Institute for Risk Management in Agriculture (IRMA), Wageningen University, The Netherlands.
- 15) European Commission. (2006b). Evaluation of the Community Animal Health Policy (CAHP) 1995-2004 and alternatives for the future. Final report: Part II: Pre-feasibility study on options for harmonized cost-sharing schemes for epidemic livestock diseases. European Commission, DG SANCO, 25.07.2006.
- 16) European Commission. (2006a). Evaluation of the Community Animal Health Policy (CAHP) 1995-2004 and alternatives for the future. Final report: Part I: Main Report. European Commission, DG SANCO, 25.07.2006.
- 17) Harmignie, O.; de Frahan, B.H.; Polomé, P. & Gaspart, F. (2004). Gestion des risques – Perspectives pour l’agriculture wallonne. Université catholique de Louvain, Faculté d’ingénierie biologique, agronomique et environnementale, Unité d’économie rurale, Louvain-la-Neuve, décembre 2004.
- 18) Harmignie, O.; Polomé, P.; de Frahan, B.H. & Gaspart, F. (2005). Analyse d’outils de gestion des risques agricoles en Région wallonne: Rapport final. Université catholique de Louvain, Faculté d’ingénierie biologique, agronomique et environnementale, Unité d’économie rurale, Louvain-la-Neuve, décembre 2005.
- 19) FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie. (2006). Landbouwrampen.
- 20) Dismukes, R. & Durst, R. (2006). Whole-Farm Approaches to a Safety Net. USDA, Economic Research Service, Economic Information Bulletin Number 15.
- 21) Dismukes, R. & Glauber, J. (2005). Why hasn’t crop insurance eliminated disaster assistance. USDA, ERS, Amber Waves Volume 3 Issue 3.
- 22) Hardaker, J.B.; Huirne, R.B.M.; Anderson, J.R. & Lien, G. (2004). Coping with risk in agriculture. CABI Publishing, 2nd ed. Oxfordshire, 2004.
- 23) Vlaamse Overheid Beleidsdomein Landbouw en Visserij. (2007). Jaarverslag 2006.
- 24) Vlaamse Overheid Beleidsdomein Landbouw en Visserij. VLIF Activiteitenverslag. Verschillende jaargangen.
- 25) Campens, V.; Bas, M.; Lenders, S.; Samborski, V. & Carels, K. (2006). Analyse van de rechtstreekse steun uit Pijler I: van premie tot toeslagrecht. Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie.
- 26) Agriculture and Agri-Food Canada. (2006). Next Generation of Agriculture and Agri-Food Policy. Economic Backgrounder: Canadian Business Risk Management Programs.
- 27) Agriculture and Agri-Food Canada. (2007). Next Generation of Agriculture and Agri-Food Policy. Business Risk Management: A Discussion Paper.

- 28) van Asseldonk, M.A.P.M.; Meuwissen, M.P.M. & Huirne, R.B.M. (2000). Risicofinanciering van oogstschade door extreme weersomstandigheden. Institute for Risk Management in Agriculture (IRMA), Wageningen Universiteit, Nederland, juni 2000, 41 p.
- 29) van Asseldonk, M. & Huirne, R.B.M. (2006). Risicoafdekking vorstschade fruitteelt. Institute for Risk Management in Agriculture (IRMA), Wageningen Universiteit, Nederland, september 2006, 17 p.
- 30) Mortemousque, D. (2007). Une nouvelle étape pour la diffusion de l'assurance récolte. Report de Dominique Mortemousque, Sénateur de la Dordogne, 28 Février 2007.
- 31) Boyer, P. (2006). Assurer les Calamités Agricoles.